

Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze
Ústav hospodářských a sociálních dějin

Bakalářská práce

Lubomír Kubíček
Historie, jednooborová

Hořice: Veřejný život ve městě mezi léty 1860 – 1868

Hořice: Public life in town 1860 – 1868

Děkuji Prof. PhDr. Jiřímu Štaifovi, CSc., vedoucímu mé bakalářské práce, za to, že byl nápomocen radou a připomínkami při jejím zpracování a za trpělivost, kterou se mnou projevil. A dále PhDr. Oldřišce Tomíčkové z městského muzea v Hořicích za vstřícnost a spolupráci při studiu městských kronik a dalších materiálů vztahujících se k mému tématu práce.

Praha, 24. července 2011

podpis

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

Praha, 24. července 2011

podpis

Anotace

Práce zkoumá veřejný život ve městě Hořice v období let 1860 – 1868. Hlavní cíl je především představení práce obecního výboru města a reakce lidí na veřejné události, které za sledované období v rakouské říši proběhly. Mezi tyto hlavní události patří obnovení ústavního života v habsburské monarchii, prusko-rakouská válka, rakousko-uherské vyrovnání, položení základního kamene Národního divadla v Praze a táborové hnutí.

Klíčová slova

Prusko-rakouská válka
Rakousko-uherské vyrovnání
Tábory lidu

Annotation

The work examines the public life in the town Hořice during years 1860 to 1868. The main purpose of this bachelor work is presentation of the activity of local authority and reactions of people on public events which were happened in the Austrian Empire during 1860 to 1868. The main events were the restoration constitutional life in the Austrian Empire, the Austro-Prussian War, the Austro-Hungarian Compromise of 1867, the foundation stone of the National Theatre in Prague and meetings of the people.

Key word

The Austro-Prussian War

The Austro-Hungarian Compromise of 1867

The Meeting of the people

Obsah

1	ÚVOD.....	7
2	HISTORIE MĚSTA HOŘIC DO ROKU 1860	10
3	OBDOBÍ LET 1860 - 1865.....	16
3.1	VEŘEJNÉ UDÁLOSTI	16
3.2	NEHODY A KRIMINÁLNÍ ČINY	21
3.3	VOLBY DO MĚSTSKÉHO ZASTUPITELSTVA	24
3.4	MĚSTSKÉ POVINNOSTI A ZÁLEŽITOSTI	27
3.5	ZALOŽENÍ RATIBORU.....	31
3.6	OKRESNÍ ÚŘAD.....	35
4	ROK 1866.....	37
4.1	VÁLKA NA OBZORU	37
4.1.1	<i>Diplomatické pozadí.....</i>	<i>37</i>
4.1.2	<i>Situace v rakouské říši.....</i>	<i>38</i>
4.1.3	<i>Události v Hořicích a Máslojedech.....</i>	<i>39</i>
4.2	VÁLKA PŘICHÁZÍ DO ČECH	41
4.2.1	<i>Válečné události.....</i>	<i>41</i>
4.2.2	<i>Situace v Hořicích po vyhlášení války.....</i>	<i>44</i>
4.2.3	<i>Uprchlíci.....</i>	<i>46</i>
4.2.4	<i>Situace v Máslojedech.....</i>	<i>47</i>
4.2.5	<i>Události v Hořicích po obsazení města Prusy do bitvy u Hradce Králové.....</i>	<i>47</i>
4.3	BITVA A UDÁLOSTI AŽ DO KONCE VÁLKY	49
4.3.1	<i>Válečné události.....</i>	<i>49</i>
4.3.2	<i>První dny po bitvě v Hořicích.....</i>	<i>51</i>
4.3.3	<i>Události v Máslojedech.....</i>	<i>52</i>
4.3.4	<i>Události v Hořicích během pruské přítomnosti.....</i>	<i>54</i>
4.3.5	<i>Cholera ve městě.....</i>	<i>56</i>
4.3.6	<i>Události v Hořicích po odchodu Prusů.....</i>	<i>57</i>
4.4	UDÁLOSTI PO VÁLCE AŽ DO KONCE ROKU 1866.....	59
4.4.1	<i>Události v rakouské říši.....</i>	<i>59</i>
4.4.2	<i>Události v Hořicích.....</i>	<i>60</i>
4.4.3	<i>Návštěva císaře v Hořicích.....</i>	<i>61</i>
5	OBDOBÍ LET 1867 - 1868.....	65
5.1	RAKOUSKO-UHERSKÉ VYROVNÁNÍ	65
5.2	UDÁLOSTI V HOŘICÍCH I BLÍZKÉM OKOLÍ V ROCE 1867 - 1868	68
5.3	OSUD MEXICKÉHO CÍSAŘE MAXMILIÁNA.....	71
5.4	VYPOŘÁDÁNÍ SE S NÁSLEDKY VÁLKY	72
5.5	POLOŽENÍ ZÁKLADNÍHO KAMENE K NÁRODNÍMU DIVADLU V PRAZE	74
5.6	TÁBORY LIDU	77
6	ZÁVĚR.....	82
7	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ	85
7.1	SEZNAM LITERATURY	85
7.2	SEZNAM PRAMENŮ	85

1 Úvod

Tato práce má cíl popsat události, které se udály v jednom malém městě ve východních Čechách mezi Hradcem Králové a Jičínem v 19. století, a to konkrétně od roku 1860 do roku 1868. Tím městem jsou Hořice v Podkrkonoší. Město, ke kterému mám velice vřelý vztah, poněvadž jsem vyrůstal několik kilometrů od něj a toto město jsem nesčetněkrát navštívil a navštěvuji. Vystudoval jsem zde gymnázium a mám zde mnoho přátel. Hořice jsou známé především světoznámými hořickými trubičkami a také bohatou sochařskou tvorbou, díky kvalitnímu pískovci, který se v okolí Hořic v minulosti těžil a také díky kamenicko-sochařské škole, která je ve svém oboru nejstarší v České republice i v rámci Rakousko-Uherska. Každoročně se navíc v Hořicích konají motocyklové závody 300 zatáček Gustava Havla a Mezinárodní sochařské sympozium.

Toto období jsem si vybral z toho důvodu, že je to doba velkých změn v celé habsburské monarchii. Roku 1860 byl obnoven ústavní život v monarchii, konaly se první volby do zemských sněmů, zakládaly se národní spolky, jako byl pražský zpěvácký spolek Hlahol a tělovýchovný spolek Sokol. Jako zlomový moment je určitě rok 1866, kdy tímto krajem prošla prusko-rakouská válka, která byla po dlouhé době první a na dlouhou dobu poslední, která tento kraj zasáhla. Poté následuje rakousko-uherské vyrovnání v roce 1867, kdy byly opomenuty české státoprávní požadavky. Rozhodl jsem končit práci rokem 1868, který obrozenecky vyvrcholil 16. května, kdy byl v Praze položen základní kámen Národního divadla jako národní manifestace a uvědomění si síly českého národa. V své práci jsem se rozhodl zaměřit se především na veřejný život ve městě. Rozhodl jsem se popsat, jak probíhaly volby do zemských sněmů a obecních rad. Dále jak fungovalo obecní zastupitelstvo, jaká byla kriminalita ve městě. Jako svůj hlavní badatelský záměr jsem si určil prusko-rakouskou válku v roce 1866, kde jsem chtěl popsat, jak se lidé a úřady chovali během války, jestli byli omezováni, jak dlouho a jak se s následky války dokázali vypořádat.

Svoji práci jsem rozdělil na čtyři hlavní části. V první části se snažím popsat krátce historii města od jeho počátků až do mnou sledovaného období. Bude obsahovat první písemnou zmínku o městu, vítězství Jana Žižky na vrchu Gothard, dále vládu Smiřických, Albrechta z Valdštejna a Petra Strozziho a jeho invalidní nadaci. Informace o historii města Hořic budu čerpat především z knihy Oldřišky Tomíčkové Hořice odedávna dodneška.

Druhá část je období od roku 1860 do 1865. Byla to doba obnovené ústavnosti v monarchii, zakládaly se výše zmíněné národní spolky jako Hlahol a Sokol, v této době se formovala česká národní politika a její programy. Dále probíhala modernizace českých zemí, jako stavba železnice, úprava měst, industrializace. Celkově šlo o vzestup české společnosti,

který trval od počátků 19. století. V této kapitole hodlám popsat okolnosti, za kterých byl obnoven ústavní život v rakouské říši, dále jak fungovala městská rada, jak měla pravomoci, důležitá rozhodnutí, kriminalitu ve městě. Bude mě zajímat zakládání spolků, jak probíhaly volby, kolik voličů se zúčastnilo nebo jaký byl předvolební boj a kolik volebních kurií a za jakých podmínek mohl člověk volit.

Jako třetí část mé práce bude zmíněný rok 1866, kdy se hlavní bitva prusko-rakouské války odehrála 10 kilometrů od města a město samotné bylo válkou velmi postihnuto. Mnoho obyvatel opustilo ze strachu z války své domovy a ti zbylí byli vystaveni požadavkům obou armád. Po bitvě se město proměnilo v obrovský lazaret plný raněných vojáků a nocoval zde i pruský král se svým štábem, a dokonce i kancléř Bismarck. Ve městě byla nouze o potraviny a vypukla zde i cholera. Po válce navštívil město během inspekční cesty po zasažených územích i císař František Josef I. Dále chci v této kapitole zdokumentovat, jak obyvatelstvo přijímalo přípravy na válku, jak se zachovali k okupantům a jak okupanti k obyvatelstvu. Mezi další otázky, které bych rád zodpověděl, patří také, za jak dlouho se v oblasti zásobování vrátilo vše do starých kolejí, kam a jak byli pohřbíváni mrtví. Samozřejmě musím stručně popsat příčiny a průběh tohoto krátkého, ale o to dost masovějšího konfliktu, který rozhodl o budoucnosti Německa a novém uspořádání sil ve střední Evropě.

Čtvrtá a poslední část bude popisovat události mezi léty 1867 až 1868. Tedy dobu rakousko-uherského vyrovnání, odporu české politiky vůči vyrovnání a slavnostního poklepání na základní kámen Národního divadla, které se proměnilo v největší manifestační akci českého národa. A roku 1868 také vypuká tzv. táborové hnutí jako další reakce na politiku c. k. vlády. Rád bych popsal v této kapitole postoj obyvatelstva k rakousko-uherskému vyrovnání, kam pořádali tábory lidu, kolik lidí se jich zúčastnilo a jaké tresty jim byly ukládány od c. k. úřadů. Toto jsou cíle mé práce, doufám, že moje práce bude alespoň malým kousíčkem dílku v té obrovské mozaice jménem historie.

Ve své práci budu vycházet z několika pramenů, hlavně z městské kroniky města Hořic, kdy městským kronikářem byl učitel Josef Horák, který psal kroniku pečlivě a velmi objektivně, což se mu nakonec stalo osudným. V roce 1885 proti němu vznikla nelibost, neboť popsal aféru na městském úřadě a nakonec byl kvůli tomu donucen k rezignaci. Další kronika z které budu čerpat je kronika lidového kronikáře pana Františka Šafránka. František Šafránek byl hořický krejčí a vlastenec. Ačkoliv dosáhl pouze základního vzdělání dovedla ho láska k historii ke kronikářské činnosti. Svou kroniku začal psát roku 1867 a je nazýván „hořickým Vavákem“. Já jeho kroniky využiji hlavně v kapitole o roku 1866. Jako posledního z pramenů použiji vzpomínek na válku 1866 od Josefa Volfá, který sice

nepopisuje události z města Hořic, ale byl zasažen strašlivou bitvou u Hradce Králové možná ještě více, protože bydlel ve vesnici, která byla místem bojů a leží blízko lesa Svíbu, kde se uskutečnil největší masakr celé bitvy. Pan Volf osobně popisuje i události po bitvě, což je o to cennější, protože městský kronikář se o nich příliš nezmiňuje.

Z literatury jsem čerpal hlavně z knížky Česká společnost 1848 - 1918 od Otty Urbana a z knihy Válka 1866 od Pavla Bělina. Informace o městě Hořice jsem čerpal z knihy Hořice odedávna do dneška od Oldřišky Tomíčkové. K této práci jsem použil i další literaturu, která je uvedena v seznamu literatury.

2 Historie města Hořic do roku 1860

Hořice byli po svou celou historii malé město, které se nikdy nestalo centrem nějakého kraje třeba jako Jičín nebo Nový Bydžov. Oblast Hořicka patří k územně nejstarším osídlením v Čechách. Místní jméno Hořice se poprvé objevuje v zakládací listině Strahovského kláštera ve 40. letech 12. století. Podle první verze vzniku jména je Hořice místní jméno rodové, tedy ves lidí Horových, podle druhé vychází jméno z místních přírodních podmínek, tedy z polohy na malé hoře (hořici) nebo na malých horách (hořících).¹ Pro obě teorie jsou argumenty, které nedávají možnost s určitostí stanovit, která z nich je správná.

Nejstarší dochovaný otisk městské pečeti pochází z roku 1383 nebo 1385, což koresponduje s doložením Hořic jako městečka už roku 1365, ale není známo, kdy a jakým způsobem město ke svému znaku přišlo. Hořice pravděpodobně začaly užívat svého znaku v době hospodářské konjunktury za vlády Smiřických po polovině 16. století.² Ačkoliv město nebylo nikdy městem hrazeným (fortifikační funkci v časech nebezpečí plnila kamenná zeď s baštami kolem kostela i obě hořické tvrze), užívalo a užívá na své pečeti a později i ve znaku obraz městské fortifikace, tedy hradební zeď s cimbuřím a s jednou věží uprostřed, v současné době užívá město Hořice tento znak: „Na červeném štítě je stříbrná hradební zeď z kvádrů, v jejímž středu stojí rovněž stříbrná věž. Zeď vrcholí cimbuřím o pěti stínkách po každé straně věže. V přízemí věže je otevřená, uvnitř červeně malovaná brána se zlatými černě kovanými vraty a vytaženou černou mříží. Nad branou jsou dvě malá okénka a nahoře velké, křížem dělené okno. Věž vrcholí zdola šikmo seříznutou valbovou střechou modré barvy se zlatými makovicemi.“³

Pro nejstarší dějiny města se dochovalo velmi málo zpráv, vinou ztráty nejcennějšího pramene zemských desek, které shořely roku 1541, ale i složitého vlastnictví vesnice, později městečka, které bylo rozděleno mezi několik vlastníků najednou. Po první zprávě v zakládací listině Strahovského kláštera premonstrátů je další zmínka až z roku 1267 kdy Hořice držel jakýsi vladyka Marek. V 14. století se dochovala dědickoprávní fakta mezi vlastníky. Roku 1423 se na úbočích vrchu Gothardu⁴, který je dnes součástí města, konala bitva mezi oddíly panské jednoty, vedené bývalým nejvyšším purkrabím Čeňkem z Vartenberka a Divišem Bořkem z Miletínka, a husity, vedenými samotným Janem Žižkou z Trocnova, v které vyhráli

¹ Tomíčková, Oldřiška, Hořice odedávna dodneška, Jičín 2009, s. 13.

² Tamtéž, s. 14.

³ Tamtéž, s. 14.

⁴ Vrch se nazývá Gothard podle kostela, který zde nechal postavit řád premonstrátů a je zasvěcen svatému Gothardovi.

husité.⁵ Roku 1491 držel konečně město v rukou jediný majitel, kterým byl Jan Rašín z Rýzmburka. Poté přichází doba častého střídání majitele města, někdy okolo roku 1538 prodává Bernard Žehušický z Nestajova Hořice Zikmundovi ze Smiřic.⁶

Smiřičtí drželi panství až do bělohorské porážky a za jejich vlády městečko zažívá nebývalý hospodářský rozkvět. Smiřičtí, kteří se objevují za husitských válek, se během krátkého časového údobí stávají na počátku 17. století nejbohatším a nejvlivnějším rodem v Čechách. Své panství soustředili do severovýchodních Čech, kde získali panství Hrubá Skála, Hořice, Semily, Český Dub a Kumburk.⁷ Centrem tohoto panství se měl stát Jičín. Zikmund Smiřický rozšiřoval a zaceloval hořické panství systematicky, přikoupil Bašnice, Bříšťany, Petrovičky, Sukorady, Kanice a Pšánky od Jana Pernštejna na Helfenštejně do poloviny 16. století za 5000 kop českých grošů, 1562 byl zakoupen svobodný dvůr v Milovicích od Jiříka Otmara z Holohlav za 1900 kop českých grošů a posledním rozšířením bylo zakoupení celého sousedního panství Holovousy roku 1594 za 37 500 kop českých grošů od Zikmunda Karlíka z Nežetic.⁸ Hlavními obory, v kterých Smiřičtí vynikali, bylo pěstování obilí a pivovarnictví, robotní povinnosti byli převedeny z velké části na peněžní dávky a byly nahrazeny efektivnější prací námezdní. Hořické panství patřilo k ekonomicky nejvýnosnějším a hořické pivo spolu s kosteleckým patřilo k nejvyhledávanějším z piv všech pivovarů, které Smiřičtí vlastnili. Ale rodová kletba v podobě tuberkulózy a katastrofa v podobě porážky českých stavů v bitvě na Bílé hoře, které se Smiřičtí zúčastnili, znamenala konfiskaci majetku Smiřických.⁹

Na celý rodový majetek vznesl nárok příbuzný po matce Albrecht z Valdštejna, který dosáhl dohody s císařem a vybudoval ze smiřických panství své frýdlantské vévodství. Zatímco v Jičíně budoval svou rezidenci, v Hořicích a jinde probíhal hospodářský a rekatolizační útlak ještě před vydáním obnoveného zřízení zemského, záhy od tohoto tvrdého vedení upustil, protože mu začínali utíkat poddaní, a tím i pracovní síly.¹⁰ Zakázal v Hořicích vařit pivo, podle pověsti si o roh pivovaru urazil kolo od kočáru, dále nechal vypracovat pro hořické panství urbář se soupisem majetku a povinnostmi pro poddané. V roce 1630 vydal pro město privilegium, kterým potvrdil dosavadní práva a přidal jeden výroční trh, tímto městečko mohlo pořádat týdenní trhy a 5 trhů výročních. Po chebském atentátu rozdělil císař

⁵ Tomíčková, Oldřiška, Hořice odedávna dodneška, Jičín 2009, s. 104.

⁶ Tamtéž, s. 15.

⁷ Tamtéž, s. 16.

⁸ Tamtéž, s. 16.

⁹ Tamtéž, s. 17.

¹⁰ Tamtéž, s. 81.

frýdlantské vévodství mezi své věrné z řad cizí šlechty. Tím se hořické panství dostalo do rukou hraběti Jakubovi Strozzimu, polnímu podmaršálkovi a komořímu císaře.

Rod Strozziů pochází z Florencie, je znám již ve 13. století. V průběhu staletí se rozšířil i do dalších zemí, např. do Francie, kde se uplatnili především ve vojenských službách.¹¹ Všichni příslušníci rodu Strozziů užívali základní erb - na zlatém štítě červené břevno a na něm tři stříbrné, heraldicky vpravo otočené půlměsíce. Listina, kterou císař daroval hořické panství Jakubu Strozzimu se datuje 19. května 1635 ve Vídni.¹² Jakub byl ženatý s příbuznou Oktávií na Schrattenthalu, z jejich manželství se narodili dva synové, Petr a Oktavián. Jakubovi vojáci působili skoro na všech bojištích třicetileté války, ale on sám si panství příliš neužil, protože roku 1636 umírá a v závěti odkazuje svým synům majetek, na který do doby jejich zletilosti dohlíží jejich matka, která si roku 1646 stěžuje císaři na plenění císařských i nepřátelských vojsk na hořickém panství. Oktávie panství ještě rozšiřuje přikoupením několika vesnic a po smrti mladšího Oktaviána se stává jediným dědicem syn Petr, Oktávie zemřela buď roku 1658, nebo 1662 a byla pochována do rodinné hrobky ve Vídni.¹³

Petr se ujímá svého dědictví roku 1654 a žení se s Marií Kateřinou Khevenhüller. Manželství však zůstalo bohužel bezdětné, což mělo klíčový význam pro pozdější osudy hořického panství. Petr se stejně jako jeho otec rozhodl pro vojenskou a diplomatickou dráhu. Už ve svých 19 letech se účastnil mírových jednání v Münstru a Osnabrücku, později byl v Nizozemí a v Bruselu. Později se stal komořím u Ferdinanda IV. a po jeho smrti se vrátil k službě jeho otci Ferdinandu III. Roku 1656 se stal majitelem pěšího pluku, s kterým se následující rok účastnil tažení do Itálie, kde byl v bitvě s Francouzi u Alessandria della Paglia raněn. Po dlouhé měsíce musel zůstat na lůžku a měl dostatek času přemýšlet nejen o životě a smrti. Přitom si asi uvědomil nutnost zřídit invalidní nadaci a nechal ji vložit do své závěti, kterou napsal již ve svých 32 letech. V ní se psalo, že pokud by byl bez potomků, odkazuje velkou část svého majetku na zřízení vojenské invalidní nadace k zajištění zestárlých a zmrzačených vojáků a důstojníků. Závěť byla sepsána na zámku v Dymokurech 3. srpna 1658.¹⁴ Poté se Petr uzdravil a vydal se bojovat proti Švédům do Polska, později se účastnil pomoci dánskému králi a obléhání Štětína. Roku 1660 se účastnil mírových jednání s Pruskem a poté již se blíží konec jeho života: v bojích s Turky, kdy po vítězné bitvě u pevnosti Zrinyvar oslavoval se svými vojáky vítězství, zasáhla ho nepřátelská kulka, která

¹¹ Tomíčková, Oldřiška, Hořice odedávna dodneška, Jičín 2009, s. 82.

¹² Tamtéž, s. 83.

¹³ Tamtéž, s. 83.

¹⁴ Tamtéž, s. 84.

ukončila jeho život. Ve 38 letech se uzavřela životní pout' polního podmaršálka a majitele pluku, dvorského a válečného rady, komořího a setníka tělesné stráže Leopolda I.¹⁵ Petrova závěť vstoupila v platnost, poněvadž zemřel bez potomků a zanechal po sobě pouze vdovu Marii Kateřinu.

Marie Kateřina se již neprovdala a jejím cílem bylo dovršit nadační dílo. Správcem majetku se podle závěti stal pražský arcibiskup, který musel vyrovnat i dluhy, způsobené vydržováním Petrova pluku. Marie Kateřina byla velmi zbožná a soucitná, v Hořicích založila 1685 mariánské bratrstvo, jehož slavnost se konala na svátek Panny Marie 18. července, po zrušení bratrstva Josefem II. se změnila slavnost na poutě. Jižně od Hořic nechala hraběnka postavit kapličku Čtrnácti pomocníků, jejíž patroni měli chránit město před nemocemi, nebezpečím a válkami. Stávala v místech budovy dnešní obchodní akademie, jejíž výstavbě musela kaplička ustoupit roku 1909. V roce 1699 hraběnka nechala zbudovat panský špitál pro chudé poddané svého panství, panský špitál stával u kostela vedle staré školy, byly tam dvě sednice, jedna mužská, druhá ženská, a dvě komory.¹⁶

Po smrti hraběnky v roce 1714 vešla konečně nadace v platnost v plném rozsahu a začalo se uvažovat, kde ji uvést v život. V roce 1728 vydal císař Karel VI. rozhodnutí vybudovat invalidovnu poblíž Prahy a byl zakoupen potřebný pozemek. S tímto souhlasil i správce nadace arcibiskup Ferdinand, hrabě Khünburg, který nechal zakoupit území v dnešním Karlíně za 35 000 zlatých. O dva roky později se začalo se stavbou Invalidovny, podle plánů Kiliána Ignáce Dienzenhofera. První část stavby byla dokončena roku 1735 a bylo v ní umístěno 200 c. k. vojenských invalidů. Bohužel, větší část této velkolepé stavby nebyla z finančních důvodů již nikdy dokončena.¹⁷

Vlastní správa hořického panství byla v roce 1752 pronajata rytíři Josefu Bertoldu Sosnovci z Vlkánova za roční nájem 18 000 zlatých. Z toho je pochopitelné, že tento nájemce se snažil z panství vytěžit, co šlo, a tak nastalo místnímu obyvatelstvu období neradostné. Hospodářský stav panství se tak zhoršil, že byl v sedmdesátých letech 18. století navržen odprodej, k úpadku panství přispěla i léta neúrody, která roku 1775 vyústila v selské povstání. K prodeji nakonec nedošlo, neboť na něm byla provedena pozemková reforma podle dvorního rady Antonína Raaba.¹⁸

Raabizace byla poddanská reforma, vypracovaná Františkem Antonínem Raabem, která spočívala v rozparcelování vrchnostenské půdy, tedy obhospodařované vrchností ve

¹⁵ Tomíčková, Oldřiška, Hořice odedávna dodneška, Jičín 2009, s. 85.

¹⁶ Tamtéž, s. 88.

¹⁷ Tamtéž, s. 90.

¹⁸ Tamtéž, s. 92.

vlastní režii, mezi poddané a nahrazení roboty peněžitými platy, což mělo vést k větší zainteresovanosti poddaných, a tím i ke zvýšení efektivity zemědělské produkce. Zahájena byla v roce 1775 a provedena na komorních panstvích.¹⁹

Na hořickém panství se začalo o zavedení reformy jednat již v roce 1778, přípravy trvaly pět let a teprve roku 1783 byly uzavřeny s poddanými emfyteutické smlouvy, v nichž byly stanoveny dávky za přidělenou půdu i za náhradu roboty, jež měly být placeny v penězích a v obilí. Na hořickém panství to konkrétně znamenalo rozparcelování pěti panských dvorů, a to chvalinského, milovického, bašenského, bílského a oujezdeckého – celkem 457 nájemců. Parcelací byly vytvořeny nové usedlosti, a to Bílsko, Malá Třebnouševs a Kouty a vzniklo 257 nových selských usedlostí a hořický velkostatek byl omezen především na lesnickou půdu. Rozdělením půdy však na hořickém panství nezanikla vrchnostenská práva v plném rozsahu, ale zůstaly pravomoci veřejnoprávní, čili dohled na bezpečnost, školství, mravnost, náboženství atd. Hospodářský efekt se však neprojevil nejen vlivem inflace, ale hlavně špatnou správou panství, což vedlo roku 1805 k vyslání inspektora Karla von Kerner a obratu k lepšímu.²⁰

V době jeho příchodu bylo panství v ubohém stavu, vrchní Pelikán se opíjel a nebyl schopen ani říci, které pozemky byly dány poddaným v emfyteuzi nebo nájem dočasný a Kerner si musel nechat vyžádat příslušný seznam přímo z Vídně. Cílem Kernerovi důsledné a promyšlené hospodářské politiky bylo zvýšit výnos panství na dvojnásobek a to intenzivním využitím stávajících polností, zakládáním ovocných zahrad a chmelnic, výnosnějším hospodařením v pivovare a ve vinopalně, zavedením dobytkařství, zlepšení lesního hospodářství, snížením počtu rybníků a zvýšení emfyteutických platů. Ačkoliv se poslední bod zdá nejjednodušší, zde narazil Kerner na největší odpor a nepomohla mu ani vojenská perzekuce. Nakonec se s poddanými dohodl po dobrém a těm, kdo dobrovolně souhlasili, snížil odvod naturálních dávek a odměnil je pivem z panského pivovaru. Byly prominuty i nedoplatky za minulá léta. Hlavním argumentem byl všeobecný hlad a bída. Neúroda a neuvážený vývoz všech zásob obilí do ciziny způsobily katastrofální situaci a špatná výživa se podepsala na zdravotním stavu poddaných.²¹

Urovnat spor s poddanými a dát do pořádku odvádění emfyteutických platů stálo Knera nemalé úsilí. Přesto se dluhy a nedoplatky táhly ještě dlouhá desetiletí. Kerner se zde také zasloužil o pěstování nových plodin, z nichž se nejvíc rozšířil chmel. Více se začaly pěstovat brambory a zelí a jeho největší přínos spočívá v zavedení sadařství a ovocnictví.

¹⁹ Tomíčková, Oldřiška, Hořice odedávna dodneška, Jičín 2009, s. 92.

²⁰ Tamtéž, s. 92.

²¹ Tamtéž, s. 93.

Podle inventáře z roku 1820 bylo na panství vysázeno 2 500 ovocných stromů. To však byl Kerner již sedm let po smrti, ale jeho dílo v podobě osázených svahů ovocnými stromy trvá dodnes.²²

Ráz města se výrazněji změnil v polovině 19. století: ničivý požár v roce 1846 a nástup kapitalistického podnikání spojeného s výstavbou několika tkalcoven. Staré Hořice však nejsou zapomenuty díky pětidílné kronice lidového kronikáře Františka Šafránka, který byl povoláním krejčí. Požár způsobil velkou škodu, poněvadž domy byly k sobě stavěné a byly ze dřeva. Škody paradoxně pomohly k zvelebení města, poněvadž se poté začaly stavět domy zděné z kamene nebo cihel. Ulicemi i náměstím vedly strouhy, které sloužily i jako povrchová kanalizace, uprostřed náměstí byly masné krámy s porážkami křesťanskými řezníky.²³ Židovští měli porážku za synagogou, chodníky v ulicích nebyly a před některými domy rostly ovocné stromy. Tvář města se podstatně změnila v 50. letech za purkmistrování Josefa Rumla. Náměstí bylo vydlážděno a masné krámy zbourány, byla vybudována kanalizace na náměstí a v ulicích a ovocné stromy porůznu v ulicích města rostoucí byly z nařízení města vykáceny.²⁴

Další období je již cílem mé práce. Budu se snažit popsat toto období, aby co nejvíce evokovalo tuto pro mě krásnou dobu. Hořice měly na počátku šedesátých let devatenáctého století asi pět tisíc obyvatel a 574 domů. Důležitým zdrojem obživy v Hořicích byl textilní průmysl, kdy zde své továrny měli židovští obchodníci. Dalším významným zdrojem obživy se stala těžba kvalitního pískovce, kdy se v okolí města nacházelo několik pískovcových lomů. Pískovec se používal především na stavby a místní kvalitní pískovec se vyvážel dokonce až do Švédska.²⁵ Ve městě žila významná židovská komunita, která ale poměrně dobře vycházela se zbývajícími obyvateli Hořic. Židé bydleli v severní části města. Jinak Hořice byly převážně české město a žily velmi vlastenecky a podporovaly národní snahy plnou měrou.

²² Tomíčková, Oldřiška, Hořice odedávna dodneška, Jičín 2009, s. 93.

²³ Tamtéž, s. 22.

²⁴ Tamtéž, s. 23.

²⁵ Tamtéž, s. 148.

3 Období let 1860 - 1865

Toto období je obdobím široké modernizace měst, průmyslu a zaváděním nových poznatků z oblasti vědy do života. Dále je to doba vzrůstajícího sebevědomí české politické reprezentace, která si již uvědomuje svoje postavení v rámci rakouské říše, a doba, kdy v české střední třídě vzrůstá nacionalismus a zakládá se mnoho národních spolků. Je to doba, kdy si císař František Josef I. uvědomuje po porážce v rakousko-sardinské válce nutnost reform, pokud si chce Rakousko udržet velmocenské postavení v Evropě. V tento čas se přesuneme do malého města ve východních Čechách, kde jsou tyto změny patrné a pozorovatelné.

Rakousko–sardinská válka znamenala z pohledu monarchie katastrofu, která ale způsobila politické změny ve společnosti. Porážku v této válce zaplatilo Rakousko ztrátou Lombardie v Itálii a ztrátou prestiže Rakouska jako jedné z prvořadých velmocí v Evropě. Dále tato válka znamenala velké finanční vyčerpání státu a reformu rakouské armády. I přesto se vojákům, kteří v této válce bojovali, dostalo vyznamenání. Jedním z těchto statečných mužů byl i František Saal z Vojic, který byl koncem ledna 1860 v hořickém kostele dekorován za udatnost a statečnost v bitvě u Solferina²⁶. V souvislostech se situací v Itálii, kdy Sardinský král tlačil na svatého otce Pia IX., se podepisovaly listy na podporu papeže ve všech katolických zemích a i v Hořicích tuto podporu v únoru 1860 podepsali učitelé, duchovní, c. k. úředníci, zástupci města a věřící na bohoslužbách. Ve vnímání války obyvatelstvem je asi trochu problém, protože o rakousko-sardinské válce obyvatelstvo vědělo daleko více než o konfliktu, který vybojovalo Rakousko po boku Prusů v dánské válce roku 1864 o Šlesvik a Holštýn, protože se o této válce městský kronikář ani slovem nezminil. Tato skutečnost byla asi dána také tím, že tato válka nebyla válkou Rakouska, ale Německého spolku, nebyla ani dlouhá, ani krvavá, jako byla sardinská válka.

3.1 Veřejné události

Porážka v Italské válce znamenala politické změny v monarchii. Byl odvolán ministr vnitra Alexandr Bach a 20. října roku 1860 císař František Josef I. vydal císařský diplom k uspořádání vnitřních státoprávních poměrů v monarchii. Tento dokument potvrzoval existující právní stav a proklamoval základní zákon státu: 1. že právo vydávat, měnit nebo rušit zákony bude nadále vykonáváno za součinnosti zemských sněmů a říšské rady, která

²⁶ Kronika města Hořic, díl 1., 1856-1875, autor Josef Horák, s. 260.

bude obesílána zástupci zemských sněmů; 2. že záležitosti peněžnictví a obchodu, dopravy a komunikace a vojenské povinnosti budou vyřizovány v součinnosti s říšskou radou, stejně tak i státní rozpočet. Pouze zavádění nových daní a dávek mělo být dále prováděno se souhlasem říšské rady; 3. že všechny ostatní předměty zákonodárství mají být vyřizovány zemskými sněmy, a to v zemích uherské koruny ve smyslu dřívější ústavy a v ostatních zemích v souladu se zemskými zřízeními.²⁷ Zpráva o vydání říjnového diplomu, dorazila do města 23. října. Psalo se o něm ve všech státních časopisech. Císařským diplomem byla také obnovena v Uhrách rovnoprávnost, což znamenalo, že skončilo dosazování úředníků z neuherských zemí v Uhrách po vítězství nad Maďary roku 1850 a úředníci z rakouské části monarchie byli buď propuštěni, nebo získali místo ve svých zemích, podobný osud postihl v srpnu 1861 pana Františka Gerbera, který v Uhrách zastával okresního přednostu, a tak byl proto přesunut do Hořic, kde získal stejnou pozici, jakou zastával v Uhrách²⁸.

Úkolem vytvořit novou ústavu monarchie byl pověřen státní ministr Schmerling. Postupoval v tvorbě nové ústavy velice nezávisle a k Říjnovému diplomu nepřistupoval jako k nejzazší mezi, ale jako k neuzavřenému dokumentu, se kterým bylo možno dále pracovat a rozvíjet ho. Schmerling akceptoval obnovení uherské samostatnosti, ale zároveň zdůraznil nutnost vytvořit účinný ústavní orgán v neuherských zemích jako protiváhu uherského sněmu. Když byl nařčen, že se pohybuje mimo rámec Říjnového diplomu, Schmerling prosazoval dualisticky modifikovaný centralismus. Usilovně pracoval na novém statutu nové říšské rady. Dne 20. února byla jednání ukončena a nová ústava předložena ke schválení panovníkovi. Velice se spěchalo, aby tato ústava nebyla „břežnová“ vzhledem k asociacím, které měsíc březen (léta 1848 a 1849) mohl vyvolat.²⁹ Tento proces byl ukončen 26. února 1861, kdy byla „Únorová“ nebo také „Schmerlingova“ ústava podepsána císařem Františkem Josefem I.. S pragmatickou sankcí z roku 1713, říjnovým diplomem se tyto dokumenty staly základním zákonem rakouské říše. Říšskou radu měly tvořit dvě komory, panská a poslanecká sněmovna. Panská sněmovna nebyla omezena počtem, protože členové byli jmenováni a dosazováni císařem. Poslanecká sněmovna měla mít celkem 343 poslanců, a to 203 z neuherských zemí monarchie, kteří měli být vyslanci zemských sněmů, a na Čechy³⁰ připadlo 54 poslanců. Panovník si však vyhrazoval právo nařídít ve výjimečných případech přímou volbu do říšské rady.³¹ Funkční období poslanecké sněmovny končilo vždy zvolením nového sněmu, odročení či rozpuštění říšské rady měl provádět panovník. V ministerské

²⁷ Urban, Otto, Česká společnost 1848-1918, Praha 1982, s. 147.

²⁸ Kronika města Hořic, díl 1., 1856-1875, autor Josef Horák, s. 341.

²⁹ Urban, Otto, Česká společnost 1848-1918, Praha 1982, s. 150.

³⁰ Jako jednu ze zemí, Morava a Slezsko mělo své vlastní zastoupení.

³¹ Urban, Otto, Česká společnost 1848-1918, Praha 1982, s. 151.

konferenci 28. února 1861 panovník prohlásil, že vyhlášená ústava představuje nejzazší hranici omezení dynastické moci.³² A jak dodává kronikář města po roce vydání ústavy, kdy se konala slavnost, že ji spíše Němci slavili a z Čechů ji neslavil už žádný.

Roku 1865 panovník vydal 20. září manifest, v kterém s politováním konstatoval, že se nezdařil jeho pevný úmysl uspořádat v celém mocnářství poměry na základě „ústavního zřízení právního“, a oznámil, že vešel ve srozumění se zástupci uherského a chorvatského sněmu, jimž bude předložen k přijetí Říjnový diplom z roku 1860 a únorové patenty z roku 1861, a protože se nehodí, aby v jedné části říše Únorová ústava platila, a v druhé části se teprve o ní jednalo, pozastavuje tímto manifestem platnost Únorové ústavy, dokud nebude přijata od zmíněných sněmů, a pokud budou dojednány nějaké změny, dají se tyto změny ke schválení zbývajícím zemským sněmům. Záříjový manifest byl přijat veřejností rozporuplně. Byly zde naděje federalistů, ale tento manifest byl především vítězstvím uherského státoprávního boje. Bylo proto jen logické, že tento stav povzbudil jednotnou frontu českého liberálního měšťanstva na státoprávní základně.³³ České státní právo se stalo nadšeně proklamovaným programem. Ale byl tu velký problém, protože narozdíl od Uher Česká koruna nebyla tak jednotná v hájení svých požadavků, jak se ukázalo později, a byla odsouzena k neúspěchu. České obyvatelstvo přijalo rozhodnutí pozastavit Schmerlingovu ústavu s nadšením, protože se jim zdálo, že jsou touto ústavou kráceni a šizeni, ovšem jejich očekávání muselo být roku 1867 velice zklamáno, ale to bude rozebráno v další kapitole. Zrušením ústavy převzal Říjnový diplom postavení hlavního zákona monarchie, proto oslavy říjnového patentu z roku 1860 byli bujaré, kronikář popisuje, že město bylo 19. října 1865 veřejně osvětleno jako mnoho měst v Čechách. Průvod s pochodněmi byl doprovázen hudbou a hlučnou střelbou. V sedm hodin večer se sešla městská honorace a spolky před radnicí, kde byla zahrána císařská hymna, průvod obešel náměstí a vrátil se před radnici, kde byla provolána sláva Jeho Veličenství králi českému. C. k. úřednictvo se průvodu nezúčastnilo, provedeny byly i ohňostroje, domy byly vyzdobeny v národních barvách a českými státními znaky. Na radnici byl český lev, slezská a moravská orlice a nápis: „Hlas národa, hlas boží“, Sokol vyvěsil v hostinci U Sokola nápis: „Sokol za svobodu“. Osvětlení trvalo dlouho do noci. Ráno 20. října obyvatelstvo probudilo hlučné čepobití se střelbou, byly konány opět slavnostní průvody, proběhla slavnostní bohoslužba v chrámu Páně a večer bylo slavnostní představení hořických ochotníků, kteří překvapili obecnost, když na pódiu byli chlapečci a

³² Urban, Otto, Česká společnost 1848-1918, Praha 1982, s.154.

³³ Tamtéž, s.195.

dívky v národních krojích a po obou stranách jeviště podobizny císaře, sbor Ratibor zapěl píseň „Vše jen ku chvále vlasti a krále“, načež obecenstvo na znamení úcty povstalo³⁴.

Zemská zřízení pak vymezovala v podstatě jednotně pro všechny země strukturu a působnost samosprávných zemských úřadů. Zemské sněmy byly jednokomorové a byly konstituovány ve všech případech na kuriovém principu., tj. vedle několika virilistů byli ostatní poslanci voleni ve třech samostatných kuriích, a to v kurii velkostatkářské, v kurii měst a obchodních a živnostenských komor a v kurii ostatních venkovských obcí. Působnost zemských sněmů byla přesně vymezena. Měly plnou moc v záležitostech týkajících se zemědělství, výstavby budov a zařízení na zemské náklady, správy dobročinných institucí dotovaných ze zemských prostředků a ve věcech zemského rozpočtu vůbec. Neúplnou kompetenci měly zemské sněmy v obecních, církevních a školních záležitostech a v otázkách přípravy, ubytování a zásobování vojska. Zemský sněm v Čechách měl 241 poslanců, z toho 5 virilistů (pražský arcibiskup a biskupové z Litoměřic, Hradce Králové a Českých Budějovic a rektor pražské univerzity), 70 poslanců mělo být voleno v kurii velkostatkářské, 87 poslanců v kurii měst a obchodních komor a 79 poslanců v kurii venkovských obcí. Do zemského sněmu mohl být zvolen muž nad 30 let věku, občan rakouské říše. Volit mohl každý, kdo platil na daních nejméně 10 zlatých ročně a byl alespoň 24 let starý, obce volily volitele, a to jednoho na 500 obyvatel. Zemský sněm poté měl odeslat na říšskou radu 54 poslanců, a to takto: první kurie odešle ze 75 poslanců 15, město Praha z deseti jednoho, obchodnické komory z 15 poslanců 4 poslance a z měst a obcí ze 141 poslanců 34 poslanců.

V Hořicích se volili dva poslanci za dvě kurie, město Hořice spolu se Dvorem Králové a Náchodem volili jednoho poslance za kurii měst a obchodních komor, volba byla určena ve Dvoře Králové. Okresy hořický a novopacký volily také jednoho poslance za kurii venkovských obcí a volba byla určena v Hořicích. Volba venkovské kurie byla ustanovena na 18. března 1861 a volba ve městské kurii na 20. března 1861. Do zemského sněmu byli navrženi Čeněk Šandera a Josef Podlipský a Ezop, purkmistr Nového Bydžova. Za hořický a novopacký okres bylo 110 volitelů, navržen byl Ezop. Absolutní většina bylo tedy 56 hlasů, hlasy byly zpočátku roztržité, peckovští prosazovali svého rodáka pana Rumlera, miletínští byli pro bývalého říšského poslance Lhotu, jiní pro představeného z Velkého Vřešťova Duška, většina však pro navrženého Ezopa. Agitace byla veliká, všechny strany se snažily získat pro svého kandidáta většinu. Nakonec zvítězila strana pražského pokroku, jejichž heslo

³⁴ Kronika města Hořic, díl 1., 1856-1875, autor Josef Horák, s. 550.

bylo „Naši vyhráli“. Volbu poslance za kurii venkovských obcí vyhrál tedy Ezop, purkmistr Nového Bydžova.³⁵

Volba poslance za města Hořice, Dvůr Králové a Náchod se konala ve Dvoře Králové. Město Hořice mělo vyslat 253 voličů, ale kvůli trhu na dobytek jich tolik volit nepřišlo, navíc nebylo dobré počasí. Volba začala v 8 hodin ráno, začali voliči královédvorští, poté náchodští a nakonec hořičtí. Navzdory agitaci proti Čenku Šanderovi získal z 265 hlasů 263 z Dvora Králové, Podlipský pouze dva hlasy, Náchodští dali 82 hlasů Podlipskému a 11 hlasů Šanderovi a 58 voličů z Hořic dalo svůj hlas jednoznačně Šanderovi, což znamenalo drtivé vítězství Čenka Šandery, který získal 332 hlasů vůči 84 hlasům, které získal Podlipský. Čeněk Šandera se stal poslancem v zemském sněmu za tato města. Po vyhlášení výsledků volby pronesl pan Šandera projev a ostatní mu provolali slávu, oslavy pokračovaly i po návratu do Hořic³⁶.

Na tomto příkladu voleb je nejlépe vidět, jak je pro zvolení poslance důležité, jaké se zvolí volební město a jakou v něm má podporu, protože většina volitelů z dalších měst nedorazí, neboť je to pro mnohé ztráta času cestovat kvůli volbám do vzdáleného města. Dále hraje určitou roli i počasí, svátky, trhy a pracovní vytíženost volitelů v jejich obchodě, statku nebo zaměstnání. O to markantnější rozdíl byl ve volbě poslance v prosinci roku 1865, kdy se vzdal svého poslaneckého mandátu Čeněk Šandera za kurii měst a obchodních komor, kdy se volba opět konala ve Dvoře Králové, kdy Dvůr Králové měl 333 voličů, Náchod 262 a Hořice 252, ale k volbě dorazilo pouze 152 voličů ze Dvora Králové, 52 z Hořic a pouhých 15 voličů z Náchoda. Zvolen byl jednomyslně Antonín Šmíd, ale zaráží tak nízký počet voličů, kteří k volbě dorazili, byla to pouhá čtvrtina voličů, nejspíš se v tom odrazilo jak roční období, tak vzdálenost a možná i zklamání z politiků. Kvůli zasedání českého zemského sněmu, které se konalo v lednu 1863 po dvouleté pauze se konala v Hořicích mše, aby Duch Svatý osvětil všechny poslance, aby věrně a moudře zastávali národní práva, ale protože se toho dne konal obilný trh, účast nebyla velká. Z dnešního pohledu to může připadat komické, ale možná i dnes by stálo za úvahu pořádat mše, aby poslance a naši vládu osvětil Duch Svatý, protože nad některými jejich činy zůstává rozum stát.

50. zasedání zemského sněmu v Praze byl sněm slavnostně ukončen 18.dubna 1863 a poté byl rozpuštěn. Sněm podle kronikáře vykonal takovou práci jako žádný jiný z celého mocnářství, jednalo se ve dvou zemských jazycích, a ačkoliv byli Češi v menšině, statečně bránili národní práva. Kronikář dodává, že zemský maršálek hrabě Nostic byl spravedlivý

³⁵ Kronika města Hořic, díl 1., 1856-1875, autor Josef Horák, s. 320.

³⁶ Tamtéž, s. 321.

k oběma národnostem stejně „za což mu každé srdce české slávu provolávalo“³⁷. Toto zasedání zemského sněmu bylo v tom důležité, že česká strana požadovala změny ve volebním zákoně, protože po právu se českým poslancům v čele s Františkem Palackým a Františkem Ladislavem Riegerem zdálo, že jsou Češi znevýhodněni, protože na daních se v českých okresech vybralo na hlavu daleko více než v německých, a přesto měly méně poslanců než v německých okresech. Ovšem tyto návrhy byli zemským sněmem zavrhnuty.³⁸

3.2 Nehody a kriminální činy

Počátek kapitalismu v Čechách se projevoval koncem osmnáctého století. Ve století devatenáctém se stavějí již na okrajích měst nové velké manufaktury a továrny, což způsobuje velké přesuny obyvatel z venkova do měst, kdy města, která měla v minulosti dva až tři tisíce obyvatel mají během pár let najednou dvakrát tolik. Tento rychlý přírůstek ve městě znamenal i změnu života města a vzrůst patologických jevů ve městě, jako byla kriminalita. Ve městě vzrůstající počet krádeží a přepadení vedl obecní výbor v lednu 1860 k odsouhlasení vzrůstu počtu policejních dohlížitelů, kteří měli dohlížet na pořádek ve městě, ale i přes tato opatření byla kriminalita ve městě vysoká. Například v listopadu 1861 se vloupali zloději do kupeckého krámu pana Adolfa Mautnera, pobrali mnoho látek a celková škoda činila 1500 zlatých. Četníkům ani úřadům se nepodařilo nikoho odhalit. Ve městě se nacházelo v ten čas 45 obyvatel, kteří byli trestáni za krádeže a byli pod policejním dohledem, přesto bylo v prosinci 1861 spácháno ve městě mnoho krádeží. 8. ledna 1862 byla ukradena v Libonicích cestáři Fikarovi jalovice, která byla zlodějem i s kůží rozsekána a čtvrt se jí našlo blízko příbytku pana Šmída a on sám byl chycen celý zkrvavený, díky čemuž byl odevzdán c. k. soudu³⁹. Krádeže v dalších letech ustaly a docházelo k nim pouze ojediněle, jako v listopadu 1863 došlo ke vloupání do krámu paní Kantorové, kde lupiči napáchali velkou škodu.

Z těchto událostí, o kterých jsme se dozvěděli, můžeme říci, že postupem času se podařilo krádeže ve městě potříit na přijatelnou mez, k čemuž asi nejvíce dopomohl policejní dohled nad potrestanými osobami a větší počet policejních dohlížitelů ve městě. Ovšem je třeba se zmínit i o závažnějších zločinech, s kterými se ovšem obyvatelé do té doby často neselekávali a které je nenechávaly chladnými. Díky kronikáři se můžeme dozvědět o velice zajímavé potyčce která se odehrála v dubnu 1861, kdy v osamělé hospodě směrem z Miletína na Bělohrad, místní četnictvo získalo avízo, že dva zločinci, kteří byli odsouzeni krajským

³⁷ Kronika města Hořic, díl 1., 1856-1875, autor Josef Horák, s. 419.

³⁸ Urban, Otto, Česká společnost 1848-1918, Praha 1982, s. 174.

³⁹ Kronika města Hořic, díl 1., 1856-1875, autor Josef Horák, s. 364.

soudem v Jičíně na 6 let těžkého žaláře, utekli četníkům cestou na Prahu a že se nacházejí v této hospodě. Velitel hlídky pan Antonín Růžička, četník Jan Hádek, okresní opisovatel a bývalý voják Alois Sál a hajný Tomáš Čermák se tam vydali, velitel hlídky s hajným vtrhli dovnitř chytily je, ale strhla se krvavá řež. Poněvadž asi 20 hostů hospody se přidalo na stranu zločinců, kteří navíc byli ozbrojeni celkem třemi bambitkami, četník vrazil jednomu zločinci poté, co ho napadl bambitkou, bodák do hrudi, ale to nebyla smrtelná rána, muž se vzchopil a bambitkou ustřelil veliteli část malíku a dal se na útěk, načež ho velitel s šavlí v ruce pronásledoval a usmrtil ho ranou šavle do hlavy, druhý zločinec byl zastřelen šesti kulkami, ostatní rváči se rozutekli oknem ven, velitel četnictva byl odeslán na další léčení do nemocnice v Hradci Králové, výtržníci byli předvedeni před soud⁴⁰.

Jednalo se však o ojedinělou šarvátku, která na obyvatele příliš nezapůsobila, ale zapůsobil případ, který se stal v březnu 1860. Tehdy pan Čistický podal udání, že zdejší děvečka pohodila své narozené dítě do záchodu, a vyšetřování nakonec prokázalo, že se opravdu tak stalo, i když se děvečka snažila hájit, že jí při potřebě na záchodě dítě vypadlo, ale byla předána soudu. Tento případ obyvatelstvo města velice zasáhlo a odsoudilo ho. Staronovým typem zločinu, který se v devatenáctém století znovu objevil, je padělání peněz, ovšem nyní se již nepadělaly mince, ale bankovky. Dokonce i v takto malém městě se jeden padělatel bankovek vyskytl. Protože se jedná o velice zajímavý případ tak si zaslouží, abychom mu věnovali několik řádek.

V posledních dnech měsíce listopadu 1862 byl ve městě zatčen za padělání peněz zdejší soused a krejčí Václav Rosůlek, o této události se psalo toto: „Jednoho dne navštívili pana Rosůlka dva cizí lidé, žádající ho v jisté záležitosti proti hotovému a dobrému zaplacení do Králového Dvora jet. Což také s velikou radostí učinil, zde s nimi poobědval na což byl úředně zatčen a k c. k. vyšetřovacímu soudu do Hradce Králové odvezen. S ním byl zatčen místní soused Zelinka. Soudí se že chtěli bankovky c.k rakouské fotit na speciální papír, který si objednali v cizině a to je prozradilo, co je na tom pravdy se neví, jen to, že jsou zatčeni a že i další fotografové jsou popotahováni.“⁴¹ Začátkem prosince přijeli do Hořic dva vyšetřovatelé od vyšetřovacího soudu, aby prohledali příbytek Václava Rosůlka, ale nebylo nic nalezeno. Také byly prohledány i příbytky Karla Mišáka a Václava Boučka, oba byli zatčeni a vyslýcháni. Vyslýchán byl i zdejší tesařský mistr pan Antonín Zílka. Karel Mišák byl odvezen do Hradce Králové, zbylí byli ve městě ponecháni. Roku 1863 vyšetřování pokračovalo, Karel Mišák byl 1. února propuštěn pro nedostatek důkazů, ale 30. června byl opět zatčen a s ním Václav Bouček a Antonín Zílka, ale 17. října byli opět všichni tři

⁴⁰ Kronika města Hořic, díl 1., 1856-1875, autor Josef Horák, s. 325.

⁴¹ Tamtéž, s. 401.

propuštění na svobodu.⁴² Bohužel z kroniky jsme se nedozvěděli, jaký trest Václav Rosůlek za padělání bankovek dostal, pokud byl vůbec usvědčen a odsouzen.

Požáry v hořickém okrese a ve městě samotném napáchaly za sledované období mnoho škod. Většina požárů byla nezaviněných, kdy chvilková nepozornost stála rodinu střechu nad hlavou. V této době ještě neexistovali požárníci ani sbor dobrovolných hasičů, jako je známe dnes. Tehdy se většinou nepodařilo stavení zachránit, ale lidé se pokoušeli zachránit pokud možno co nejvíce věcí z domácnosti. Poté se pouze hlídalo, aby se oheň nerozšířil na okolní stavení, což se často kvůli větru, který byl při požáru asi nejnebezpečnějším činitelem, nepodařilo a takový oheň mohl znamenat zkázu pro celou vesnici nebo město. Některé požáry vznikly žhářstvím, ale většinou se nepodařilo nic vypátrat. Hodně poškozených již využívalo, můžeme říci novinku, a tou bylo pojištění proti požáru, které ale spíše využívali obyvatelé města než okolních vesnic.

Velký požár propukl 7. května 1860 ve Velkých Petrovicích, kde shořela velká část vesnice i se školou, celkem 42 čísel.⁴³ Kostel byl zachráněn jen díky tomu, že před ohněm strhli obyvatelé vesnice jeho doškovou střechu. Škoda byla odhadnuta na 119 250 zlatých, při ohni uhořelo mnoho dobytka a 60 rodin zůstalo bez příbytku. O žháři, kterým měl být místní chalupník, protože prohrál všechny peníze v kartách a žena mu to velmi necitlivě vyčítala. Nevydržely mu nervy a prý prohlásil: „Ať tedy nemám nic.“⁴⁴ A zapálil vlastní chalupu a oheň se díky větru rozšířil po celé vesnici, ale vyšetřování nic takového neprokázalo. Začátkem prosince 1860 v Milovicích shořelo osm domů a střecha kostela, kde oheň způsobil roztavení dvou kostelních zvonů. Tyto zvony byly nahrazeny novými až 13. dubna roku 1864. Zvony lil pan Vilém Paul z Hradce Králové, dohromady vážily 42 centů, nejtěžší z nich vážil 22 centů. Obřadu se účastnili všichni okolní duchovní a široká veřejnost, ale zvony byly vytáhnuty až 15. dubna. Nové zhotovení zvonů stálo 2 315 zlatých⁴⁵. Začátkem června 1861 došla do Hořic zpráva, že město Trutnov bylo zasaženo velkým požárem a že celé město se proměnilo ve velké spáleniště. Nato se v celých Čechách sbíraly příspěvky na pomoc obyvatelům Trutnova. V Hořicích se vybralo asi 87 zlatých ve veřejné sbírce. V dubnu roku 1862 propukl oheň v Jaroměřské ulici, kde díky včasnému zásahu obyvatel shořela pouze stodola, ale další měsíc vypukl další požár, při kterém shořely čtyři domy a další byly zasaženy. V červnu vypukl v Miletínské ulici oheň, kterému padlo za oběť sedm domů,

⁴² Kronika města Hořic, díl 1., 1856-1875, autor Josef Horák, s. 437.

⁴³ Tamtéž, s. 271.

⁴⁴ Tamtéž.

⁴⁵ Tamtéž, s. 460.

příčina požáru se nezjistila, ale nejspíš to způsobila neopatrnost. Většina vlastníků byla naštěstí pojištěna.

3.3 Volby do městského zastupitelstva

Revoluce v roce 1848 smetla poddanství, a tak vrchnostenská správa byla zrušena. Na jejím místě začala vyrůstat nová organizace samosprávy, která byla založena na myšlence o existenci „přirozených“ práv společenských útvarů na územním základě, majících jistá přirozená práva jako obdobu přirozených práv fyzických osob. Vytvořením územních samosprávných útvarů se sledovalo jednak vytvoření zdání spravedlivého uspořádání státu, „v němž by obyvatelstvu určitých místních svazků“ byla dána možnost, aby nezávisle na vlastní státní správě si vyřizovalo „jisté věci samo“. Zároveň tyto útvary místní samosprávy měly plnit úlohu jakýchsi obhájců národních zájmů a potřeb proti rakouským byrokratickým, z Vídně řízeným státním orgánům.⁴⁶

První právní úprava obecního zřízení spatřilo světlo světa 20. března 1849 v provizorním říšském obecním zákoně, kterém se Stadionova ústava prováděla. V jeho čele byla vepsána zásada, že „základem svobodného státu je svobodná obec“. Na základě tohoto rozeznával tři druhy obcí: místní, okresní a krajskou. Zároveň toto obecní zřízení rozeznávalo dvojí působnost, obsahovala vše, co se týkalo zájmů obce a mohlo být provedeno v jejích hranicích. Přenesená působnost spočívala v obstarávání určitých veřejných věcí, které byly obcí od státu delegační cestou přikázány.⁴⁷

Orgány všech komunálních svazků, tedy místních, okresních a krajských obcí byly následující: v místní obci obecní výbor a obecní představenstvo, které se skládalo z purkmistra a alespoň dvou obecních radních. V okresní obci 12 - 30 členný okresní výbor a okresní starosta. V krajské obci 24 - 60 členné krajské zastupitelství a krajský starosta, jeho náměstek a zapisovatelé. Orgány všech obcí měly být vesměs voleny, a to na 3 léta. Přímou výkonnou moc měla tedy samospráva jen v místních obcích. Vydáním Říjnového diplomu státní ministerstvo nařídilo hned 26. října 1860, aby byly vypsány volby do obecního výboru obcí a měst podle provizorního obecního zákona. Obecní volby se konaly veřejně, nebyly tedy tajné.⁴⁸

⁴⁶ Schelle, Karel, Vývoj veřejné správy v letech 1848-1948, Praha 2002, s.46.

⁴⁷ Tamtéž, s. 46.

⁴⁸ Tamtéž, s. 47.

V roce 1861 se konaly volby do obecního výboru v Hořicích. Koncem února proběhlo poslední zasedání obecního výboru, na kterém starosta města Josef Ruml předložil výboru veškeré městské účty od roku 1850, které byly výborem přijaty.

Volby do obecního výboru se konaly po tři dny, voliči byli rozděleni do tří kurií. První kurie byli plátcí daní nad 50 zlatých plus úředníci a veřejní představitelé, dohromady to bylo 51 osob, do druhé kurie patřili plátcí daní od 20 zlatých do 50 zlatých, těch ve městě bylo 84, a třetí kurii tvořili plátcí od 1 zlatého a 5 krejcarů po 20 zlatých, těch bylo ve městě 551⁴⁹. Těsně před volbami rozhořel se ve městě předvolební boj, město se rozdělilo na dva tábory, starosta pan Josef Ruml byl obviňován, že se spojil se Židy a sousedů si nevšímá, tato kampaň byla vedena radními panem Františkem Bičičem a Hynkem Raimanem. Volby se měly konat takto: volby měly začít 25. února 1861, kdy začala volit třetí kurie, 26. února měla pokračovat volba druhé kurie a 1. března měly volby končit volbou první kurie. Volby řídil c. k. okresní přednosta pan Eduard Sponner, volba započala po přečtení volebního zákona z roku 1849, volby započaly v devět hodin ráno a skončily v půl desáté večer, a poněvadž následkem velkého napětí vzniklo mnoho potyček ve městě, musel se prodloužit volební den i na 26. února pro třetí kurii a bylo nuceno přesunout druhou kurii na prvního března a první kurii na 2. března. Tyto volby byly velice vyhrocené, konaly se demonstrace mezi jednotlivými koly, kdy byli jednotliví kandidáti zesměšňováni hanebnými malbami, necudnými nápisy a nepodloženými udáními, bohužel o nich kronikář pomlčel, pouze píše, že to jistě neměli na svědomí hodní sousedé z obou stran. Za třetí kurii bylo zvoleno 8 výborů, a to Josef Kubát - obchodník, František Hubený - mydlář, Josef Ruml - starosta, František Bičič - soused, Jan Erban - barvíř, Hynek Raiman - řezník, Josef Šťastný - soused, František Felger - soused, dále byli zvoleni čtyři náhradníci⁵⁰.

Volba pokračovala druhou kurií, která započala 1. března v devět hodin a trvala celé dopoledne, volba nebyla tak vypjatá jako v případě třetí kurie. Za druhou kurii bylo zvoleno také osm výborů, a to Jan Kunc - hostinský, Karel Kubát - obchodník, Josef Maixner - soused a c. k. okresní konatel, František Černohubý - soustružník, Isak Feuerstein - fabrikant, Gothard Dobeš - soused, Václav Kubát - obchodník a Josef Seisser - lékárník a opět čtyři náhradníci⁵¹.

Volby do obecního výboru byly zakončeny první kurií, v které voliči zvolili také osm výborů a to Bedřicha Lotha - nadlesního, Josefa Ledna - děkana, Čenka Nesvadbu -

⁴⁹ Kronika města Hořic, díl 1., 1856-1875, autor Josef Horák, s. 314.

⁵⁰ Tamtéž, s. 314.

⁵¹ Tamtéž, s. 316.

poštmistra, Čeňka Šanderu - notáře, Václava Kudrnáče - obchodníka, Dominika Villenbacha, Františka Poličanského - stavitele a Víta Levita - doktora a čtyři náhradníky⁵².

Obecní záležitosti zastupovaly obecní výbor a představenstvo. Představenstvo se skládalo ze starosty a nejméně dvou obecních radních. Obecní výbor měl právo, aby si zřídil poradní a přípravní sbory v podobě komisí.

Dne pátého března byla zvolena městská rada, kdy starostou byl zvolen Jan Kunc, radními se stali Josef Seisser, Čeněk Nesvadba, Josef Kubát a Gothard Dobeš. Ve výboru byli zastoupeni i Židé a to výbory Isákem Feuersteinem a Vítem Levitem. V chrámu zasvěcenému Narození Panny Marie, výboři a starosta složili slib za účasti mnoha osobností celého hořického okresu.

První zasedání výboru se konalo 12. března 1861, udělilo se čestné občanství místnímu vikáři Josefu Lednovi, prvním radním byl jmenován Josef Seisser, kterému byla svěřena dohlídka nad obecními lesy a stromy, druhým radním se stal Čeněk Nesvadba, který dostal na starost školství, třetím radním se stal Josef Kubát a dostal na starost stavby a dohlížení na stavby silnic a Gothard Dobeš dostal na starost policejní dohlídku⁵³.

Druhé volby do obecního výboru se konaly roku 1864. Starosta Jan Kunc musel nejdříve požádat okresní úřad o vypsání nových voleb, protože podle zákona už tři roky od první volby uplynuly. Starosta to učinil se svolením výboru již koncem ledna roku 1864, ale okresní úřad této žádosti nevyhověl a vzkázal obecnímu výboru, že musí vydržet ve funkci do doby, než vyjde nový obecní zákon, podle kterého se mají nové volby pořádat. Teprve v březnu toho roku c. k. okresní úřad vypisuje termín voleb do obecního výboru, které se konaly šestého, osmého a devátého srpna. Tyto volby provázel výrazný nezájem voličů třetí kurie. Z třetí kurie volilo pouze 226 oprávněných voličů z 687 voličů⁵⁴. Třetí kurie zvolila za výbory Jana Kunce, Josefa Kubátu, Hynka Raimana, Františka Felgera, Františka Bičistě, Gotharda Dobeše, Františka Durdíka, Josefa Raimana, Václava Dubu, Václava Vávru a čtyři náhradníky. Druhá kurie volila 8. srpna a ze 118 oprávněných voličů jich volilo 93. Tato kurie zvolila tyto zastupitele: Josefa Seissera, Josefa Janderu, Josefa Saala, Karla Kubátu, Josefa Šťastného, Václava Kubátu, Františka Černohubého, Víta Levita, Jana Šafránka, Isáka Feuersteina a také čtyři náhradníky. Volby byly zakončeny 9. srpna, kdy volila první kurie a ze 46 oprávněných voličů volilo 38, zvolili za výbory Bedřicha Locha, Josefa Ledna, Čeňka Nesvadbu, Františka Poličanského, Morice Goldschmidta, Dominika Willenbacha, Petra Erbana, Antonína Aschenbrennera, Václava Řeháka, Jana Dvořáka a čtyři náhradníky. Volby

⁵² Kronika města Hořic, díl 1., 1856-1875, autor Josef Horák, s. 316.

⁵³ Tamtéž, s. 319.

⁵⁴ Tamtéž, s. 476.

se uskutečnily pod dohledem okresního přednosty pana Eduarda Sponnera, starosty Jana Kunce a výborů Víta Levita a Josefa Seissera⁵⁵. Tyto volby probíhaly v daleko větším klidu než volby z roku 1861, kdy docházelo k nactiutrhání a zuřil vyhrocený předvolební boj. Po těchto volbách se nezměnilo ani vedení města, kdy se starostou opět stal Jan Kunc a radními se stali Josef Kubát, Josef Seisser. Čeněk Nesvadba, Gotthard Dobeš a Václav Kubát. Městské záležitosti si radní a výboři rozdělili takto:

- **oblast školství** byla svěřena Čenku Nesvadbovi a dále Antonínu Ašenbrennerovi, Václavu Vávrovi, Janu Šafránkovi.
- **Dohlídku nad lesy** měli na starost Josef Seisser, dále Bedřich Loth, Hynek Raiman a Josef Šťastný
- **Policejní záležitosti, stavební řád, bezpečnost po cestách a ve městě** byly svěřeny starostovi Janu Kuncovi a výborům Josefu Saalovi, Dominiku Willenbachovi a Františku Poličanskému
- **Dohlídku nad obecními stavbami, nad vodárnou, silnicemi a stavbami** svěřil výbor Josefu Kubátovi a dalším Hynku Raimanovi, Josefu Janderovi, Karlu Kubátovi a Františku Poličanskému
- **Obecní role, luka, přívorky, stromořadí** měl obstarávat radní Gothard Dobeš a dále Josef Šťastný, Vít Levit, František Durdík, Josef Jandera a Václav Řehák
- **Chudinský ústav** měl na starosti Gothard Dobeš a Josef Leden
- **Zdravotní záležitosti** měli na starosti Václav Kubát, dále Karel Kubát a Antonín Asenbrenner
- **Dohlídku nad požárníckým nářadím** měli Václav Kubát, František Černohubý, Václav Dub a Jan Dvořák

Po smrti Jana Kunce se v květnu 1865 stal Josef Kubát po něm starostou a prvním radním se stal Čeněk Nesvadba.

3.4 Městské povinnosti a záležitosti

Do samostatné působnosti obce náležela především správa obecního jmění a záležitosti vztahujících se k obecnímu svazku. Správou obecního jmění se rozumělo volné nakládání s obecním jměním pod dozorem zemského výboru a při respektování zákonů. Správa záležitostí vztahujících se k obecnímu svazku se týkala hlavně udělování domovského

⁵⁵ Kronika města Hořic, díl 1., 1856-1875, autor Josef Horák, s. 477.

a měšťanského práva a čestného občanství. Tuto výsadu výbor využil pouze velice zřídka, jako to bylo 12. března 1861, kdy udělil výbor čestné občanství místnímu vikáři Josefu Lednovi za jeho celoživotní zásluhy, které pro město odvedl a v budoucnu ještě odvede. V dubnu téhož roku získali čestné občanství také František Palacký a František Ladislav Rieger pro jejich neocenitelné zásluhy o národ⁵⁶, nutno podotknout, že to v této době byla móda, protože většina českých měst a obcí prohlásila tyto dva muže čestnými občany, v okrese tak učinily také obce Bašnice a Milovice.

Dále v samostatné působnosti obec přihlížela k bezpečnosti osob a jmění, pečovala o zachování obecních silnic, cest, míst, mostů a bezpečnou a snadnou jízdu po silnicích a vodách, vykonávala polní policii, policii vztahující se k potravním záležitostem, přihlížela k prodeji na trhu, dohlížela na míry a váhy, vykonávala zdravotní policii, policii čelední a dělnickou, pečovala o chudé, o dobročinné obecní ústavy a o stavební a požární policii, udílela policejní povolení k stavbám.⁵⁷

V březnu roku 1860 pozval okresní úřad městskou radu, aby se vyjádřila k uvažované stavbě silnice do Nové Paky přes Lázně Bělohrad a jejího napojení na ulici Bělohradskou, protože v tom případě se musela vybudovat nová silnice na vesnici Lukavec, za kterou, ale okresní úřad požadoval příspěvek na stavbu ve výši 4000 zlatých a zde se vyskytl problém. Polovina rady se starostou byla pro, druhá polovina upřednostňovala levnější variantu stavby silnice na Dachova, odkud již silnice na Lukavec byla postavená⁵⁸. Nakonec byli obesláni obyvatelé ulice Bělohradské, že pokud chtějí, aby silnice vedla jejich ulicí, musí na stavbu přispět. Všichni obyvatelé slíbili a zaplatili 10 zlatých jako příspěvek. Ovšem schvalovací proces se zasekl a okresní úřad obeznámil městskou radu až roku 1865 oběžným listem, že došlo ke schválení trasy cesty do Nové Paky přes ulici Bělohradskou a výbor ji většinou hlasů schválil.

V rámci pečování o obecní silnice obecní zastupitelstvo rozhodlo 1. června 1862 na svém zasedání o vydražení cesty na Chroustov o délce 166 sáhů za 489 zlatých, dále rozhodlo o opravení cesty k Lukavci a bylo odsouhlaseno, aby byly uhrazeny městské dluhy ve výši 2 764 zlatých. Na zaplacení této částky bylo vyčleněno 243 zlatých a odsouhlaseno prodat půjčku, která od roku 1854 obnáší 3 150 zlatých. V lednu roku 1863 proběhlo sezení obecního výboru a byly předloženy a schváleny dražební protokoly na dovážku kamene na opravu silnice v ulici Svatogothardské. V rámci oprav silnice bylo velice časté, že obecní výbor svěřil opravu soukromým osobám a poté jim opravu proplatil. Jako příklad můžeme

⁵⁶ Kronika města Hořic, díl 1., 1856-1875, autor Josef Horák, s. 324.

⁵⁷ Schelle, Karel, Vývoj veřejné správy v letech 1848-1948, Praha 2002, s. 54.

⁵⁸ Kronika města Hořic, díl 1., 1856-1875, autor Josef Horák, s. 265.

použit případ, který se stal v lednu 1864⁵⁹. Jan Kalenský a Jan Rezek žádali výbor o příspěvek na opravu cesty od ulice Haberské k Hrachovci, kterou na své náklady nechali opravit, městský výbor zvolil ze svého středu několik dohlížitelů, kteří měli napsat zprávu o stavu opravy a příspěvek se měl projednat příští zasedání. Výlohy na opravu cesty z Habru na Hrachovec obnášely podle dohlížitelů 122 zlatých, 49 zlatých bylo vybráno ze sbírky, ale protože Rezek ji slíbil opravit, výbor mu zatím vyplatil jen polovinu částky, dokud nebude cesta opravena, a po opravě mu byla vyplacena druhá polovina.

V kompetenci měst bylo také jmenování policejních sluhů a také polních hlídačů, kteří měli na starosti dohlížet, jestli se na polích nekrade, a případně donášet informace, kdo kradl. Roku 1864 byli jmenováni 4 polní hlídači, kterým bylo zaručeno 12 zlatých měsíčně a polovina z pokut, které byly určeny viníkům podle jejich udání. Odměna se rozvrhla na všechny gruntovníky. Tito hlídači byli zaměstnáni od jara do podzimu, kdy byli pochopitelně propuštěni, protože už bylo po úrodě, a nebylo tedy co hlídat.

Na obce a města, ale byly státními úřady přenášeny další povinnosti, aby tím snížily vlastní výdaje a přenesly je na obce. Mezi povinnostmi byla starost vybírání daní, jako pozemkové, z lihu, z piva, z cukru, z masa, z olejů, z obratu atd. Musely zachovávat předpisy o kolcích a poplatcích, poskytovaly pomoc celní správě a spolupůsobit při vykonávání důchodkového trestního práva. Nemalé úkoly měly obce při odvodech vojska, při evidenci vojenských osob, při ubytování vojska atd.⁶⁰ Město Hořice svou polohou a napojením na komunikace v kraji stálo přesně na křižovatce mezi důležitými pevnostmi a posádkovými městy v kraji. Hořice leží na cestě z posádkového města Jičína do pevností Hradce Králové a Josefova, což znamenalo, že ve městě velmi často přenocovali vojáci, kteří se přesunovali mezi zmíněnými pevnostmi. Občas se stalo, že městem projížděl i nějaký významný generál nebo důstojník, jako v červnu roku 1860, kdy městem projížděl a na pár chvil ve městě pobyl arcivévoda Albrecht⁶¹, který byl na cestě z josefovské pevnosti do Jičína, arcivévoda byl doprovázen generálem Clam-Gallasem, ve městě se zdržel jen čtvrt hodiny, kdy vyslechl projev místní samosprávy a duchovenstva a hned poté pokračoval v cestě do Jičína. Každým rokem probíhal ve městě odvod hořického okresu k vojsku. Počet mužů, kteří byli každý rok odvedeni, se pohyboval kolem 80. Byla možnost se vojenské službě vyhnout, pokud branec

⁵⁹ Kronika města Hořic, díl 1., 1856-1875, autor Josef Horák, s. 450.

⁶⁰ Schelle, Karel, Vývoj veřejné správy v letech 1848-1948, Praha 2002, s. 56.

⁶¹ Strýc Františka Josefa I. a vojevůdce, který se proslavil za Italsko-Rakouské války roku 1866, kdy porazil italskou armádu v bitvě u Custozzy.

uhradil poplatek 1 200 zlatých. Pokud se ovšem „vybraný“⁶² branec nedokázal vyplatit, musel strávit osm let v prezenční vojenské službě a dva roky v záloze. Činná vojenská služba však byla v klidnějších dobách střídána dlouhodobou dovolenou, ve velmi častých případech již po osmitýdenním výcviku⁶³.

Místní vysloužilí vojáci, v čele s Hynkem Dvořákem, se 26. října 1862 rozhodli vyhotovit prapor vysloužilých vojáků, který měl být věnován k uzdravení císařovny Alžběty. Byly vybrány peníze ze sbírky a byl zhotoven, malířsky se na něm podílel Moric Goldschmidt. Na slavnost, která se při tom konala, byla pozvána vojenská kapela z Hradce Králové od praporu polních myslivců a důstojníci, to vše na účet vysloužilců. Byl požádán i Ratibor o zazpívání písně Svatý Václave a národní hymny, ale nedostavil se a písemně to odepřel. 26. listopadu přišlo poděkování vysloužilým vojínům v Hořicích od státního ministra Schmerlinga, pověřeného císařským párem poděkovat za uzdravení císařovny Alžběty⁶⁴.

Přenesená působnost obcí byla tedy velmi rozsáhlá a obecní orgány nesmírně zatěžovala⁶⁵. Zejména pohlcovala velmi omezené finanční zdroje a dostávala tím městské rozpočty do schodků a nebylo mnoho možností, jak takovou situaci řešit. Jednou z možností bylo zvýšit daně, které by šly do obecního rozpočtu, ale k tomu bylo potřeba souhlasu zemského sněmu, a nebo jít cestou škrtů a prodejem obecního majetku. V Hořicích zvítězila první varianta a v únoru roku 1863 starosta Jan Kunc obecnímu výboru slíbil, že se zasadí u zemského sněmu, aby město mohlo zvýšit přírážku 1 krejcaru k mázu piva a 80 krejcarů z vědra 20ti stupňové kořalky spotřebované v Hořicích. Tyto přírážky měly připadnout městu na krytí městských důchodů. Tento návrh byl jednomyslně přijat i obyvatelstvem a žádost byla zaslána poslanci zemského sněmu Čěnkovi Šanderovi, který ji předložil zemskému sněmu ke schválení⁶⁶. Tento návrh byl poslán již za starosty Josefa Rumla, ale nebylo mu vyhověno. V červenci toho roku starosta Jan Kunc výboru oznámil, že žádosti bylo zemským sněmem vyhověno a přírážku na pivo a kořalku může město vybírat až do roku 1872. Na to byli určeni dva dohlížitelé a byl jim přiznán příspěvek 120 zlatých ročně. Nad rámec této přírážky obecní výbor rozhodl vybírat „příspěvek“ od jednotlivých obchodníků s lihovinami a to 130 zlatých ročně, ale byla podána proti vybírání stížnost p. Raimanem v srpnu roku 1865, kterou ale obecní výbor zamítl a schválil postup pro vybírání poplatků z kořalky. V únoru roku 1865 městské zastupitelstvo vytvořilo komisi o osmi lidech, která měla vymáhat malé i

⁶² Okresní úřady vždy na podzim prostřednictvím oběžníků vyzývaly starosty obcí, aby zaznamenali všechny muže, kteří měli dosáhnout věku 21 let. Počet potřebných rekrutů býval nižší než počet vhodných mužů a proto se určovalo losem pořadí.

⁶³ Lenderová, Milena – Jiránek, Tomáš, *Z dějin české každodennosti*, Praha 2011, s. 216.

⁶⁴ Kronika města Hořic, díl 1., 1856-1875, autor Josef Horák, s. 402.

⁶⁵ Schelle, Karel, *Vývoj veřejné správy v letech 1848-1948*, Praha 2002, s. 57.

⁶⁶ Kronika města Hořic, díl 1., 1856-1875, autor Josef Horák, s. 412.

velké dluhy u obyvatel města a městskému účetnímu panu Bičišti dal výbor čtrnáctidenní lhůtu na opravení nesrovnalostí v městských účtech a vyrozumění, že každý městský schodek, který se bude odchylovat od schválených účtů, sám zaplatí ze svého. Navíc měl účetní vyhotovit přehled účtů u každého odboru, aby byla snazší kontrola. I přes tato opatření ale rozpočty města končily ve schodcích v řádech stovek zlatých ročně.

V životě města se stávaly i takové věci, kdy se střetávaly názory minulého vedení se současným, jako se stalo v červenci roku 1861, kdy nový starosta pan Jan Kunc žádal v červenci okresní úřad, aby byli městu vráceny tři obrazy, které daroval městu doktor Josef Ladislav Jandera⁶⁷ ještě za svého života na památku a které si prý bývalý starosta Josef Ruml přivlastnil při svém odstoupení s tím, že ty obrazy byly darovány jemu. Tento spor měl velice dlouhého trvání a obrazy byly vráceny až v dubnu 1865, kdy rodina Rumlů tyto obrazy vrátila až po smrti bývalého starosty pana Josefa Rumla⁶⁸.

Tato doba byla dobou vynálezů a města velmi stála o to, aby jimi vedla buď železnice nebo telegrafní síť jako důležitý rychlý komunikační prostředek té doby. I Hořice usilovaly o zavedení telegrafní sítě do města. V listopadu roku 1861 vyzval starosta Jan Kunc město Jičín, aby s Hořicemi požádal o zřízení telegrafu z Hradce Králové do Hořic a z Hořic do Jičína. Ovšem toto jednání nemělo žádný výsledek a nic se nedělo až do června roku 1864, kdy městská rada opakovala svoji žádost na c. k. rychlostní inspektorát v Praze. Této žádosti bylo vyhověno a v září toho roku začala výstavba telegrafní sítě od Hořic k Josefově a Jičínu. Práce probíhaly velice rychle a již 8. října bylo z Hořic poprvé zatelegrafováno, telegrafní přístroj byl v domě u pana Františka Plichty a 9. října telegrafovala městská rada poděkování ministerstvu za zřízení telegrafní sítě ve městě⁶⁹.

3.5 Založení Ratiboru

Pro veřejný život obyvatelstva v českých městech byl také velice důležitý vznik nových vlasteneckých spolků, které zvyšovaly národní uvědomění a podporu českého etnika v rámci široké rakouské říše. Za nejdůležitější z těchto spolků můžeme označit tělovýchovnou jednotu Sokol a zpěvácký spolek Hlahol.

V květnu roku 1862 se vlastenecky založení muži rozhodli, aby stejně po vzoru jiných českých měst vznikl i v Hořicích zpěvácký soubor. Díky učitelům Josefu Horákovi a Janu Klepovi mohl tento spolek vzniknout. Bylo rozhlášeno po městě, že se budou konat

⁶⁷ Jednalo se o obrazy, které namaloval Janderův přítel Hugo Seykora a zachycují Hořice kolem roku 1820 a tyto obrazy jsou označeny v příloze pod č. 10.

⁶⁸ Kronika města Hořic, díl 1., 1856-1875, autor Josef Horák, s. 517.

⁶⁹ Tamtéž, s. 484.

bezplatné hodiny zpěvu pro širokou veřejnost, vytvořily se stanovy, při poradě 9. června přijal spolek jméno Ratibor. Při založení zpěváckého spolku Ratibor se vlastenecky založené ženy usnesly, že zhotoví pro spolek prapor. Kvůli tomu byl zvolen výbor, jehož členkami byly Kateřina Kuncová, Anna Srbová⁷⁰, Anna Bičíšťová, Regina Nesvadbová, Anna Erbanová, Johana Horáková, Anna Kleplová a Marie Kubátová, většinou manželky nebo příbuzné výše jmenovaných mužů. Tento výbor si zvolil za matku praporu Kateřinu Kuncovou a jednatelku Annu Srbovou, každá z těchto dam darovala příspěvek na základ tohoto praporu. Aby mohly všechny paní ve městě přispět, ustanovily dámy dvoučlennou skupinu, která obcházela dům od domu. Nakonec sbírka činila 200 zlatých z města a 30 zlatých z okolí, Z těchto peněz nakoupily látku a objednaly za tyto peníze malbu od pražského malíře Josefa Mánesa⁷¹.

Prapor⁷² byl do 10. srpna hotov a je podoben praporu Hlaholu, na hedvábné látce z jedné strany na červené straně je vymalován český lev, na druhé, bílé straně je vymalován znak města Hořic a Ratiboru s ozdobnými arabeskami, na širokých stužkách z těžké bílé hedvábné látky je zlatem vyšito heslo Ratibora: „Zpěvem k srdci, srdcem k vlasti“ a „Zpěvácký spolek hořický“. Tyto výšivky zhotovily zdejší ženy, hlavně Anna Erbanová. Všichni se těšili a očekávali, že se uskuteční i církevní svěcení praporu, ale poněvadž na praporu nebyl žádný církevní odznak, i když bylo navrženo, aby byl vešit křížek, nebo aby u spon na špičce byla vyryta malá soška svatého Václava, načež by se pak mohl prapor použít nejen k slavnostem světským, ale i církevním, ale nakonec byl prapor pouze předán s osmi kmotry bez církevního svěcení⁷³.

Na tuto slavnost se konaly široké přípravy, v neděli pak probudila město slavnostní střelba. Město přes noc získalo slavnostní výzdobu a hudba po městě zvala účastníky. Téměř každý dům a domek byl ozdoben věnci a prapory v českých barvách, ale i četnými vlasteneckými hesly, ale i podobiznami významných osobností, jako Palackého, Havlíčka, Riegera, Purkyně, Hanky, Braunera, Řezáče a dalších. Byly vyhotoveny i brány z chvojí ve významných ulicích města, které vítaly návštěvy zpěváckých spolků z Nového Bydžova, Hradce Králové, Pardubic, Dvora Králové. Hlavní průvod šel na vrch svatého Gotharda⁷⁴, kde se odbývala hlavní slavnost.

⁷⁰ Anna Srbová, rozená Kubátová, známá pod pseudonymem Věnceslava Lužická jako spisovatelka románů pro ženy a aktivní pracovnice v ženském emancipačním hnutí.

⁷¹ Tomíčková, Oldřiška, Hořice odedávna dodneška, Jičín 2009, s. 204.

⁷² Příloha č. 3.

⁷³ Kronika města Hořic, díl 1., 1856-1875, autor Josef Horák, s. 387.

⁷⁴ Vrch získal název podle kostelíku sv. Gotharda, založeného ve 12. století pražskými premonstráty, je to pro obyvatele města památné místo, neboť zde v roce 1423 vedl Jan Žižka se svým vojském vítěznou bitvu proti oddílům panské jednoty.

Radnice byla vyzdobena chvojím a prapory, na kterých byly psány nápisy „Vítáme vás – Nazdar – Sláva – Pravda vysvobodí nás“. Hesla na domech „Národy nehasnou, dokud jazyky žijí“ nebo „Milujme se, jsme jedna krev, toť heslo naše, toť náš zpěv“, „Znejte v zpěvu vlasti chvály“, „Slovan jen válečnou píseň zazpívá, strach hned tu pluky nepřátel pobívá“, „Sláva pokroku“, „Vlasti má cizotou ničená“, „Pro Vlast a krále“, „Sláva Čechům“, „Český zpěv musí zníti nemáli ráj snem jen býti“, „Čest a Sláva Ratiboru“, „Tužme se“, „Slovan všude bratry má“, „Nedejme se“, „Zdar Vlasti“, „Vazba a vězení nikdy nás nezmění“, „Svůj k svému“, „Co je svaté nepomine, národ slavný nezahyne“, „Nechcem hanbit předky svoje, svoji na svém chceme stát“, „Láska k vlasti budiž naší slastí“, na uvítacích branách „K předu, bratři, spějte, vlasti k oslavě pějte“, „Sláva zpěváckým spolkům“, „Kdo chce Čechem býti, musí vlast svou ctíti“, „Zpěv a vlast Čechů slast“, „Slávie vám žehná“ a „Byl pohřben národ drahý po věky v žalný sen“⁷⁵. V oknech byly podobizny Jana Žižky, Prokopa Holého, Palackého, Havlíčka, Riegra a svatého Václava.

Okolo poledne přijali hosté z Pernštýna, takže bylo zde s hořickými 140 zpěváků. Po třetí hodině započal průvod od domu pana starosty na památný vrch, napřed šla hudba, pak zpěváci a purkmistři a za nimi nepřehledný dav účastníků místních i přespolních, protože bylo krásné počasí, takže se sešlo až 10 tisíc lidí, průvod šel v pořádku přes náměstí ulicí Svatogothardskou a pod bránou provolával slávu, až dorazil na památný vršek, kde na zbytcích středověké tvrze, které zachránil slavný rodák Josef Jandera před vytěžením při stavbě císařské silnice, se předal prapor od kmoter kmotrům a slavnostnímu výboru. Na to vystoupili zpěváci na zhotovené lešení, byl to posvátný okamžik a pohled na okolí a Krkonoše, zazněl sbor a Jan Kunc krátkou slavnostní řečí zahájil slavnost, vytkl její účel a vzpomenu na paní Erbanovou, která se této slavnosti nedožila, protože zemřela 11. srpna. Poté zazněl slavnostní Svatováclavský chorál načež následovala řeč kmotry paní Anny Srbové, v níž vyzdvihla účel zpěvu, který má vést k lásce vlasti, a další lidské ctnosti, bratrství, rovnost a svornost, nadšení, statečnost a ráznost, vytrvalost, stálost a obětavost.⁷⁶ Při zatloukání hřebu zpěváci opakovali hesla, poté byla přečtena děkovná řeč praporečníka, a když poté sbor zazpíval píseň „Já jsem Slovan“, mladý národovec Josef Šťastný přednesl ráznou slavnostní řeč a vytknul v ní, že i oni za příkladem našich předků a vůdců musí bojovat za národnost a práva, ale ovšem zbraní duševní, slovem a zpěvem, „jež budiž spásný čin, při němž nám má být láska k vlasti vůdcem, svornost hradbou vozovou, rozum palcátem a šípem vtíp“⁷⁷. Krásným sborem „Na Prahu“ se skončila slavnost načež c. k. okresní

⁷⁵ Kronika města Hořic, díl 1., 1856-1875, autor Josef Horák, s. 388

⁷⁶ Tamtéž, s. 391.

⁷⁷ Tamtéž.

přednosta Eduard Sponner provolal slávu císaři a králi a starosta Jan Kunc provolal slávu královně a císařovně, což bylo 3x od davu s radostí opakováno, poté ještě provolána sláva zpěváckým spolkům, pak se průvod vydal s praporem na zpáteční cestu do města, obešel náměstí a skončil před domem starosty, jemuž byl odevzdán prapor. Tato významná národní slavnost byla zakončena v Svatogothardských lázních v letním sále. Druhého dne se Ratibor ve tři hodiny odpoledne sešel v domě předsedy, aby se vydal k hrobu paní Erbanové, kde položili věnec a odznak Ratibora, což je lyra s českým lvem a emailovým nápisem Ratibor.

V Hoříněvsi byla 7. září 1862 odhalena pamětní deska na domě, kde se narodil pravděpodobný tvůrce rukopisu královédvorského Václav Hanka. Ovšem tehdy byl oslavován jako ten, kdo ho našel, protože se věřilo v jeho pravost. Slavnost byla v pravém smyslu národní – velkolepá, z předních mužů národa sem dorazili Palacký, Rieger, Klaudy, poslanci zemského sněmu a poslanci říšské rady, dále spousta lidí z okolí, celkem okolo 15 000 lidí. Bylo zde spousta zpěváckých spolků z kraje i se svými prapory, byl zde i hořický Ratibor. Počet všech zpěváků byl asi 300, sbor řídil Václav Stydlík. V okolních vesnicích kudy, průvod šel byly vystaveny slavnostní brány s rozmanitými nápisy, průvod doprovázely praporce v národních barvách, po skončené bohoslužbě se odebral průvod k domku Václava Hanky, kde po zazpívání chorálu Svatý Václave pronesl svůj projev Karel Sladkovský z Prahy, který byl několikrát přerušen provoláním sláva, a po projevu byla odhalena deska. Poté Zvonarův sbor zazpíval Hankovu Ukolébavku a hosté se rozešli do místností jim určených. Lid se shromáždil před obydlím, kde bydleli Palacký, Rieger a Klaudy, kteří k nim promluvili. V zámku se poté konala slavná beseda, zazpívaly se písně u Hankovy kolébky a mezi nimi i Kde domov můj, přitom se konala i sbírka, vynesla 300 zlatých na vyhořelé obyvatele Lomnice nad Popelkou⁷⁸.

Ratibor se angažoval i v dalších věcech národních. Spolek uspořádal za sledované období množství akcí, jejichž výtěžek dával většinou ve prospěch sbírky na stavbu Národního divadla v Praze a ve prospěch hlavní školy. V roce 1864 uspořádal Ratibor ples pro své členy, jehož výtěžek daroval ve prospěch České besedy v Liberci, kde jim němečtí obyvatelé nechtěli pronajmout žádný dům. Po celých Čechách se konaly sbírky, aby si mohla Česká beseda koupit svůj vlastní dům. Tyto záležitosti dokazují, že se začíná pomalu zvyšovat napětí mezi Čechy a Němci, což je vyjádřeno těmito schválnostmi.

⁷⁸ Kronika města Hořic, díl 1., 1856-1875, autor Josef Horák, s. 393.

3.6 Okresní úřad

Středním stupněm územní samosprávy byly okresy. Okresní samospráva byla ovšem vytvořena pouze v Čechách na základě zemského zákona z 25. července 1864, č. 27 z.z., ve všech sídlech okresních úřadů byla zřízena okresní zastupitelstva, která měla od 18 do 36 členů. Volila se na dobu tří let. Ze svého středu si okresní zastupitelstvo volilo starostu, jenž byl potvrzen císařem, a okresní výbor. Mimo to mělo zastupitelstvo právo usnášet se na zřízení potřebných úředníků a sluhů. Okresní výbor se skládal ze starosty a 6 členů. Byl orgánem výkonným, zastupujícím okres navenek.⁷⁹

Hořícký okres volil takovýchto zastupitelů 24. Ze skupiny velkostatkářů se volilo 6 zastupitelů, ze skupení měst 5, a to Hořice 2, Miletín, Mlázovice a Velký Vřešťov po jednom a venkovské obce 13 okresních zastupitelů. Velkostatkáři volili buď osobně, nebo svými plnomocníky, v městech volil městský výbor a z venkovských obcí volili představení obcí a podle počtu obyvatelstva jejich důvěrníci volení obecním výborem.

Volby do okresního zastupitelstva se konaly 20. února 1865, kdy volila kurie venkovských obcí. Kdy volitelů z celého okresu bylo 77 a zvolili 13 zastupitelů, kteří pocházeli z venkovských obcí. Volba pokračovala 21. února, kdy volily městské obce. Hořícký městský výbor zvolil starostu Jana Kunce a prvního radního pana Josefa Kubáta, Miletín zvolil svého starostu Františka Rychtera, Mlázovice radního pana Poura a Velký Vřešťov představeného Františka Duška. Volba byla zakončena 25. února, kdy volili velkostatkáři, a to z velkostatků Hořice, Cerekvice, Holovousy, Jeřice, Poličany, Miletín, Smiřice a Lázně Bělohrad. Z tohoto seskupení byli zvoleni Eugen rytíř z Kleebornu, baron z Vlkánova, hrabě Aichelburg, kníže Paar, doktor Vít Levit a pan Skalník, hospodářský ředitel panství poličanského⁸⁰.

V březnu si okresní zastupitelstvo zvolilo za starostu Jana Kunce a výbory byli zvoleni rytíř Eugen z Kleebornu z kurie velkostatkářské, z kurie městské byl zvolen Josef Kubát, první radní Hořic, a z kurie obecní byl zvolen Jan Petera, představený z Dechtova, ze všech tří kurií byli zvoleni Václav Krejcar, představený z Libonic, Josef Černý, rolník z Vrchovnice, a pan Jan Vích ze Šárovcovy Lhoty. V dubnu přišlo schválení Jana Kunce jako okresního starosty od císaře, následovala přísaha a slib. Jenomže Jan Kunc již 10. května 1865 zemřel, a tak musel být 6. června 1865 zvolen novým okresním starostou Josef Kubát⁸¹.

⁷⁹ Schelle, Karel, Vývoj veřejné správy v letech 1848-1948, Praha 2002, s. 59.

⁸⁰ Kronika města Hořic, díl 1., 1856-1875, autor Josef Horák, s. 508.

⁸¹ Tamtéž, s. 531.

Tímto končí kapitola, která informovala o základních potřebách, povinnostech a právech obyvatel hořického okresu a samotného města Hořic se zasazením do událostí, které zasáhly celou habsburskou monarchii. Další kapitola plynule naváže na tuto kapitolu, ale v ní bude dán hlavní zřetel na válečné události roku 1866, které významně zasáhly město i celou českou zemi.

4 Rok 1866

Tento rok byl v historii studované lokality zlomovým. Je to rok, kdy se mnohé změnilo a kdy toto město a celé české země zasáhl krátký, ale o to masovější konflikt, v kterém habsburská monarchie ztratila svůj vliv v Německu a který způsobil široké reformy v monarchii a její následné přeměnění z centralismu v dualistické Rakousko-Uhersko. V této kapitole bude využita kromě městské kroniky také kronika lidového kronikáře z Hořic Františka Šafránka a paměti Josefa Volfa z Máslojed, vesnice, která ležela v bezprostřední blízkosti bojiště u Hradce Králové.

4.1 Válka na obzoru

4.1.1 Diplomatické pozadí

Přitom na počátku tohoto roku to vůbec v Hořicích nevypadalo, že se tento rok zapíše krvavým písmem do historie města i země. Ovšem mračna se stahovala už před rokem 1866. Velkým událostem někdy předchází zdánlivě malicherné spory. Rivalita Rakouska a Pruska v tehdejší Svaté říši římské a následně v Německém spolku trvala již od slezských válek v polovině 18. století a byla přikořeněna událostmi roku 1848. Když dozrávala otázka politického sjednocení Německa, rozcházely se pruské a rakouské představy již natolik, že vylučovaly trvalejší dobrovolné podřízení jedné či druhé strany. Z nemožnosti dohody vyplývala logicky nezbytnost střetnutí.⁸²

Na pohled okrajovou záležitostí, která ve skutečnosti dávala velice výhodné podmínky pro politickou, diplomatickou a posléze i vojenskou přípravu rozhodujícího konfliktu, byla šlesvicko-holštýnská otázka. Podíl na zisku z vítězné války s Dánskem roku 1864 se pro Rakousko skutečně stal danajským darem. Že územní kořist na severu Německa poslouží jako záminka ke sporu obou vítězných mocností, tušil Bismarck již před válkou.⁸³ Ofenzivní Bismarckova politika takticky neustále oživovala její význam. Trvalé spory o definitivnější úpravu postavení obou obsazených zemí měly být v létě 1865 prozatímně řešeny tzv. smlouvou gastýnskou, uzavřenou 14. srpna 1865 mezi Pruskem a Rakouskem v lázních Gastýn.⁸⁴ Prusko podle ní mělo převzít správu Šlesviku a Rakousko správu Holštýnska s výjimkou kielského přístavu. Jednalo se ovšem jen o administrativní rozdělení, jinak zůstávaly obě země nadále společnou kořistí obou mocností. Z toho samozřejmě vyplývala

⁸² Urban, Otto, Česká společnost 1848-1918, Praha 1983, s. 201.

⁸³ Bělina, Pavel – Fučík, Josef, Válka 1866, Praha 2005, s. 74.

⁸⁴ Urban, Otto, Česká společnost 1848-1918, Praha 1983, s. 201.

možnost dalšího vměšování. Vyvolat komplikovanou diplomatickou zápletku, jež by spolehlivě vedla k řešení silou, dále si zajistit blahovolnou neutralitu evropských velmocí, případně získat spojení Itálie, a nakonec Rakousko vyprovokovat ve chvíli pro ně zcela nevhodné k neuváženým krokům – to společně jako by představovalo ony tři nadlidské zkoušky, jimž bývají podrobeni pohádkoví hrdinové⁸⁵.

Bismarckova důmyslnost se projevila v návrhu, kdy Rakousku bylo svěřeno Holštýnsko, které leželo na hranicích vlastního Pruska a oddělovalo od něj Šlesvicko, které bylo pod správou Prusů, to znamenalo, že správa v Holštýnsku byla na Prusech z velké části závislá. Navíc rakouské postavení oslabovala vzájemná dohoda o vybudování pruského válečného přístavu v Kielu, strategického průplavu mezi Baltským a Severním mořem a pronájmu dvou pozemních komunikací pro potřeby pruského vojska ve Šlesviku. Rakouský císař František Josef sice na popud některých poslanců říšské rady v čele s Františkem Čuprem nabízel výměnu vzdáleného Holštýnska za kus Pruského Slezska nebo přinejmenším za Kladsko, leč s něčím podobným nemohl u Prusů pochodit, a tak Bismarckovy návrhy císař neochotně přijal.⁸⁶ Přitom v této věci nešlo pouze o ideu „Velkého nebo Malého Německa“, ale také o mocenskou rovnováhu v Evropě ve které mělo Rakousko svou úlohu, jak řekl velký příznivec Rakouska britský ministerský předseda Henry John Temple vikomt Palmerston: „Rakousko je nejvýznamnějším článkem rovnováhy sil v Evropě. Nachází se uprostřed Evropy, tvoří překážku jak pro případnou expanzi, tak pro případnou invazi. Politická nezávislost a svoboda Evropy jsou podle mého názoru spjaty se zachováním Rakouska a jeho územní celistvosti jakožto velké evropské mocnosti a tedy vše, co směřuje přímo nebo i nepřímo k jeho bytí jen potencionálnímu oslabení a ochromení, ba co dokonce snižuje jeho postavení prvořadé mocnosti na úroveň jakéhosi druhořadého státu, představuje pro Evropu hrozbu velkého nebezpečí, které musí odsoudit každý Angličan a jemuž se musí snažit zabránit...“⁸⁷ Bohužel pro Rakousko vikomt Palmerston zemřel krátce před nástupem roku 1866.

4.1.2 Situace v rakouské říši

Na říšské radě pokračovaly dohady o struktuře říše. Jak upravit centralistický model Velkorakouska tak, aby bylo možné vyjít vstříc zvláštním přáním jednotlivých zemí či národních společností? Návrat k formálnímu absolutismu byl trvaleji nemožný a jako krátkodobé řešení nevhodný, přestože nechyběly vlivné hlasy spatřující v neúspěchu

⁸⁵ Bělina, Pavel – Fučík, Josef, *Válka 1866*, Praha 2005, s. 75.

⁸⁶ Tamtéž, s. 75.

⁸⁷ Tamtéž, s. 38.

Smerlingovy politiky doklad nemožnosti vládnout v Rakousku konstitučně⁸⁸. Řešení se hledalo v autoritativním pokusu o vyrovnaní a smiřování z pozice nad stranami, zeměmi, národy a třídami. Nově hledaná idea Velkorakouska měla být průsečíkem víceméně uspokojených či potlačených zájmů a představ jednotlivých tříd, vrstev a národních společností. K nové „tavbě“ byl ještě v den Schmerlingova propuštění povolán dosavadní český místodržitel hrabě Richard Belcredi⁸⁹.

Richard Belcredi, který byl 27. července 1865 jmenován nejen státním ministrem, nýbrž také předsedajícím ministerských konferencí, splňoval napohled ideálně požadavky „spravedlivého a nadstranického“ politika. Patřil spíše ke konzervativním politikům, ale co ho však nejvíce doporučovalo, byla skutečnost, že po více než dvě desetiletí reprezentoval ve státních službách typ umírněného konzervativního byrokrata, dynasticky vždy naprosto oddaného a loajálního. Také problémy habsburského mocnářství viděl z jiné perspektivy než Schmerling, situovaný spíše do Frankfurtu a Vídně. Belcredi hovořil stejně dobře česky jako německy, studoval v Litomyšli a v Praze a léta působil v nejrůznějších funkcích na Moravě a v letech 1863 - 1865 jako místodržitel v Praze⁹⁰.

Hlavní otázka v řešení stavu monarchie byla, zda by měla pokračovat centralistická idea s jedním centrem, a to Vídní pro celou habsburskou monarchii, a nebo měla vzniknout monarchie na dualistickém základě, kdy by se také projevoval centralismus, ale se dvěma centry, a to Vídní pro rakouské země, české země a Halič a Budapeští pro Uhry. Pro císaře i vládu byla dualistická myšlenka nepřijatelná, alespoň do začátku války. Tato idea se nelíbila ani českým stranám, které byly proti dualistickému systému. Když už tak monarchii na základě federativního uspořádání, nebo alespoň aby českému království byla dána stejná práva jako uherskému. A to bylo pro německé liberály jako červený hadr, kterým mávají před rozzuřeným býkem v aréně. Němečtí liberálové by se smířili, či spíše by souhlasili, aby uherské království získalo určitou míru samostatnosti, ale v případě českých zemí to pro ně nepřipadalo v úvahu, a tak to na říšské radě probíhalo až do osudných červencových dní roku 1866.

4.1.3 Události v Hořicích a Máslojedech

Přitom ze zápisů v hořické kronice to vypadalo na úplně normální rok, kdy se prakticky nic zajímavého nebo dramatického neděje a ani neočekává. V únoru 1866 hořický spolek Sokol upořádal ples, jehož výtěžek měl jít z části na prapor spolku a z části jako

⁸⁸ Urban, Otto, Česká společnost 1848-1918, Praha 1983, s. 192.

⁸⁹ Tamtéž.

⁹⁰ Tamtéž, s. 193.

příspěvek na stavbu Národního divadla. Obecní výbor a okresní zastupitelstvo vyslalo své zástupce jako deputaci do Prahy, aby protestovalo kvůli záměru sloučit hořický okres s okresem jičínským nebo hradeckým po novém uspořádání Čech⁹¹. Zrušení okresu v Hořicích by mělo pro město jistě zásadní význam. Jistě by tímto sloučením byl poškozen význam města a hořický okres by přišel o jistou míru své samosprávy, pokud by byl zahrnut do většího celku a s tím by souviselo i méně peněz, které by plynuly ze státního rozpočtu do hořického okresu. Deputace města ovšem byla úspěšná a bylo rozhodnuto, že se prozatím hořický okres slučovat s nikým nebude.

Ve středních Čechách propukl pogrom hladových dělníků, vůči domům židovských občanů, kvůli čemuž vláda vyhlásila v několika krajích stanné právo. V Hořicích, kde také žila početná menšina Židů, se ale naštěstí žádné projevy násilí neprojevovaly. Pouze na zdech továren židovských továrníků byl přišpendlen list, na kterém se k útoku na židovské továrny vybízelo. Obecní výbor a úřady byly v tomto ohledu velmi obezřetné a svolaly na veřejnou schůzi veškeré židovské a křesťanské obyvatelstvo, na které všechny obyvatele vyzývaly k pořádku a klidu pod pohrůžkou přísných trestů za projevy násilí ve městě⁹².

O válce a přípravách se kronikář města zmiňuje opravdu těsně před vypuknutím válečných operací, kdy se přes město celý květen přesunovaly vojenské sbory do svých pozic, nejčastější směry pochodu vojsk byly z Hradce Králové do Jičína a naopak nebo z Josefova do Jičína a naopak. V květnu proběhl v Hořicích dobrovolný odvod k vojsku, ale přihlásili se pouze čtyři muži. Poslední den v květnu proběhl druhý odvod k vojsku a to ročníky 1841 - 5. Hořice se ocitly v tuto pohnutou dobu bez zkušeného starosty, protože koncem května 1866 zemřel starosta Josef Kubát a výbor zvolil za jeho nástupce začátkem června Petra Erbana, o kterém kronikář Josef Horák napsal: „Petr Erban, mladík nadějný a duchaplný, výbor doufá že bude národovec a vlastenec“⁹³. Obecní výbor rozhodl zřídit místnost pro zraněné vojíny, kteří zde měli být léčeni místními lékaři zdarma, dále výbor rozhodl o zvýšení ceny hospodským za ubytování vojenských koní ze 7 na 10 krejcarů. V dalších dnech ve městě došlo ke sbírce pro raněné vojáky, hlavně lněné látky.

Ovšem o čem se nedozvídáme v městské kronice, o tom se dozvídáme ve vzpomínkách pamětníků těchto událostí. O válce se diskutovalo v chalupách a domech už od března roku 1866, kdy se očekávalo, že válka vypukne v dubnu. A skutečně v dubnu bylo vyučování ve školách zastaveno a žáci začali cupovat o hodinách plátno. Děvčata snášela ze všech rodin staré oblečení a tvořili cupaninu, která je dobrá pro ošetřování ran raněných

⁹¹ Kronika města Hořic, díl 1., 1856-1875, autor Josef Horák, s. 580.

⁹² Tamtéž, s. 585.

⁹³ Tamtéž, s. 598.

vojáků⁹⁴. Již tato okolnost utvrdila lid, že válka je neodvratná, a když koncem dubna byli záložníci povoláni ke svým plukům, nemluvalo se ničím jiným než o válce. Obyvatelstvo věřilo vládě i rakouským zbraním, že se jim podaří Prusy porazit, ale zároveň jim bylo jasné, že hlavní bojiště bude nejspíš v Čechách. Jak napsal lidový kronikář a krejčí František Šafránek: „...Všecko dychtilo po boji, jak vojsko, tak veškerý lid těšili se na Prušáky, že je čepicemi utlučou, ale zmýlili se.“⁹⁵ Od jara se opravovaly hlavní pevnosti Josefov, Terezín a Hradec Králové. Stromy, které překážely v blízkosti těchto pevností, byly vykáceny a do pevností se navážely zásoby.

Úřady byla odmítnuta pražská tělocvičná jednota, která se přihlásila, že sama bude bránit české hory, ale nedostala povolení s odpovědí, že bude stačit řadové vojsko na obranu českých hor. Do boje se také přihlásili studenti filozofické a lékařské fakulty Univerzity Karlo-Ferdinandovy v Praze a po jejich vzoru i obyvatelé a studenti z dalších českých měst, ale k nepochopení kronikáře Šafránka, kdy tisíce lidí mohly jít do boje, byly úřady odmítnuty⁹⁶. Zde se narozdíl od kronikáře Šafránka úřadům a vládě nedivím. Ve válce mělo bojovat řádné vojsko a ne lidové masy, vinou čehož by utrpěl klid a pořádek v Čechách. Mohla zavládnout anarchie a vyřizování účtů mezi národnostmi v Čechách, kdyby se Češi mohli mstít českým Němcům a Židům a naopak. Nejspíš by to přineslo zemi daleko větší škody než krátký konflikt, který následoval, ale je chvályhodné, že obyvatelé Čech se cítili zodpovědní za obranu země a chtěli ji bránit proti vpádu nepřítele.

4.2 Válka přichází do Čech

4.2.1 Válečné události

Válka se stala nevyhnutelnou a lidé se již neptali, jestli přijde, ale kdy přijde. Můžeme říci, že to byla hra nervů, kdy se čekalo, kdy jedna nebo druhá strana dá záminku té druhé k vyhlášení války. Byla by chyba si myslet, že Prusko bylo úplně bez problémů a že mělo ve válce hned zpočátku navrch. I Prusko mělo své vnitřní problémy ať se týkaly opozice vůči Bismarckovi, nebo neochoty pruského sněmu k zvýšeným výdajům na armádu. Prusko bylo dále v menšině, co se týkalo jeho podpory v rámci Německého spolku, kdy většina důležitých členů stála za Rakouskem, které se jim zdálo méně autoritářské než Prusko. Domnívali se, že si zachovají větší míru samostatnosti než pod Pruskem. Ovšem tyto nevýhody Prusko vyvážilo zahraniční politikou, kdy uzavřelo spojeneckou smlouvu s Itálií namířenou proti

⁹⁴ Volf, Josef, Vzpomínky na válku roku 1866, Hradec Králové 1927, s. 20.

⁹⁵ Šafránkova hořícká kronika, díl I., rukopis Městského muzeum a galerie Hořice, s. 62.

⁹⁶ Tamtéž, s. 63.

Rakousku, dále Prusko vyjednalo velmi důležitou neutralitu Francie Napoleona III., který byl arbitrem Evropy a nejsilnějším hráčem na evropském kontinentu pod slibem, že Prusko v budoucnu nebude mít nic proti tomu, když se Francie zahojí v Belgii, Lucembursku, Sársku, Falci, a dokonce i ve Švýcarsku.⁹⁷ Bismarckovy nabídky hraničily s velezradou, protože podle spolkové ústavy nesměl žádný ze spolkových států kupčit s územím jiného spolkového státu bez svolení celého sněmu. Bylo to stejně jedno, protože tyto sliby Francii nehodlal stejně Bismarck dodržet, ale splnily svůj účel a Napoleon prohlásil, že se v tomto sporu mezi Rakouskem a Pruskem nebude angažovat. Bismarck se nemusel obávat ani carského Ruska, které by Rakousku určitě nepomohlo v odplatu za rakouský postoj v Krymské válce, kdy Rakousko, podle Ruska, Rusko zradilo. A vláda Velké Británie nejevila o události na evropském kontinentě jako obvykle zájem. Rakousko v nastávající válce tedy vojensky podpořili pouze někteří členové Německého spolku a to ještě nedostatečně, naopak Prusko získalo jako spojence Itálii, která blokovala na jihu 70 000 rakouských vojáků, kteří tím pádem nemohli být použiti k válce s Pruskem. Zatímco Prusko s Itálií řešilo dilemma, zda se objeví v Evropě v roli „kazimírů“, rozhodlo se Rakousko 21. dubna 1866 uvést do bojového stavu armádu v Benátsku jako odpověď na masivní italské válečné přípravy⁹⁸. A o týden později to samé učinilo také na severu, což vyvolalo adekvátní reakci Pruska. Bismarck poslal do Vídně Anthona Gablenze, který přednesl rakouskému ministru zahraničí Rechbergovi pro Rakousko nepřijatelné požadavky, které se týkaly změn poměru v Německém spolku. Napoleon III. nabídl svolání mírové konference, na které se měly problémy Německého spolku projednávat, což ale František Josef jako prezident spolku odmítl a vystavil do role „kazimíra“ Rakousko. Jak poznamenal ruský car Alexandr II: „Habsburská monarchie se prorezignovala až k válce.“⁹⁹ Prusko zahájilo 7. června okupaci Holštýnska. Rakouské oddíly si byly vědomy pruskou převahou a nepokusily se o odpor a rozhodly se pro ústup železnicí do Čech¹⁰⁰. Prusové zadrželi členy holštýnské samosprávy, zabránili sjezdu zemských stavů, obsadili redakce novin a zavedli cenzuru. Dne 14. června se ve Frankfurtu rozhodovalo o mobilizaci spolkového vojska proti Prusku. Pro bylo devět volebních kurií proti šesti. Nato pruský vyslanec opustil jednání s odpovědí, že Prusko považuje Německý spolek za zrušený¹⁰¹. Saský král vyhlásil válečný manifest na odpověď pruské nótě 15. června a František Josef ze solidarity o dva dny později. Pruský král Vilém I. vydal svůj manifest 20.

⁹⁷ Bělina, Pavel – Fučík, Josef, *Válka 1866*, Praha 2005, s. 80.

⁹⁸ Tamtéž, s. 81.

⁹⁹ Tamtéž, s. 82.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 83.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 84.

června. Už 18. června bylo mezi Rakouskem a Pruskem přerušeno veškeré poštovní, telegrafní a železniční spojení¹⁰².

Poté následovala válka, ale protože samotné válečné tažení není cílem této práce, nebudou zde popsány podrobně válečné události, ale pouze zjednodušeně reprodukovat válečné úsilí válečných stran na pozadí událostí, které proběhly v městě Hořice a okolí. Jádrem rakouské severní armády se pod velením polního zbrojmistra Ludvíka Benedeka shromažďovalo od května u pevnostního města Olomouc. Rakouský hlavní štáb očekával, že Prusové zvolí nejkratší cestu na Vídeň, tedy ze Slezska přes Moravu do Vídně, a proto Rakušané čekali u Olomouce, ale jakmile byly potvrzeny záměry Prusů, že vpadnou do severních a severovýchodních Čech ze Slezska a Saska, začala se severní armáda přesunovat do prostoru Hradce Králové, kde byla plně koncentrována až ve dnech 26. - 28. června, kdy byl do Josefova přeložen i hlavní stan severní armády¹⁰³. Prusové, kteří byli rozděleni do tří armád, poté co odpadlo riziko, že by Rakušané z Olomouce vyrazili do pruského Slezska, začali 23. června vojáci Labské a 1. pruské armády překračovat hranice v prostoru mezi Rumburkem a Libercem. Bez většího odporu se zmocnili obou měst a vyrazili k Jičínu, kde v bitvě u Jičína 29. června porazili bez obtíží rakouské předsunuté síly. Vojáci 2. pruské armády, kteří byli umístěni v pruském Slezsku a Kladsku, začali překračovat hranici 27. června. U Trutnova byli odraženi, ale z důvodu vítězství Prusů u Náchoda, byli Rakušané v Trutnově donuceni ustoupit a Trutnov přenechat nepříteli¹⁰⁴. Prusové poté postupovali dále na jih směrem k Josefovu a Hradci Králové. Benedek musel změnit své původní záměry, kdy plánoval, že s armádou porazí jednotlivé pruské armády od sebe oddělené, ale výsledky dosavadních bitev mu vzaly důvěru a víru ve vítězství v otevřené bitvě a naléhal na císaře, aby uzavřel s Prusy příměří¹⁰⁵. Císař odmítl a trval na konání rozhodné bitvy, Benedek tedy vypracoval defenzivní taktiku, kdy Severní a saskou armádu rozmístil v okolí vesnice Chlum a naordinoval po zkušenostech s Prusy výraznou defenzivní taktiku. Pruský štáb, který byl nyní v Jičíně, rozhodl o dalším postupu k Hradci Králové, kde se měly všechny tři pruské armády setkat. Pruští zvědové hlásili, že narazili na početné síly nepřítele, a štáb rozhodl, že se s nimi střetnou. Zatím neměli ani zdání o tom, že proti nim stojí celá Severní armáda¹⁰⁶.

¹⁰² Bělina, Pavel – Fučík, Josef, *Válka 1866*, Praha 2005, s. 84.

¹⁰³ Tamtéž, s. 234.

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 259.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 302.

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 329.

4.2.2 Situace v Hořicích po vyhlášení války

Večer 18. června přišel do Hořic telegrafem Válečný manifest Františka Josefa I. Příští den byla ve městě zrušena školní docházka a školní budovy byly dány k dispozici vojsku. Situace ve městě se v těchto dnech vyhrocuje, lidé měli strach o své životy a majetek. Zpráva o tom, že Prusové vtrhli do Čech, se dostala do města 25. června a velká část obyvatel ukryla svůj majetek ve sklepích svých domů. Ačkoliv dorazila do Hořic 26. června zpráva o vítězství Rakušanů nad Italy v bitvě u Custozy, obyvatelstva jako by se tato zpráva vůbec nedotkla a nevlila jim optimismus do žil, městem toho dne prošlo 10 000 vojáků. Tažení vojska způsobilo mezi obyvatelstvem zmatek a strach, navíc dorazila do města zpráva o vítězství Rakušanů nad Prusy u Trutnova i porážka u Náchoda, kronikář se zmiňuje o chybě, která způsobila rakouskému vojsku ztráty a i porážku, kdy záloha Rakušanů měla čekat v Německé Brusnici, ale čekala v České Brusnici¹⁰⁷, do města dorazila zpráva o řádících Prusech v Trutnově, tyto zprávy ale byly nepodložené a nepravdivé, jediné, čeho tyto zprávy docílily, byl strach, který způsobil, že mnoho obyvatel, kteří ani neměli v plánu město opustit, přehodnotili svůj názor a z města odjeli a prchali před válkou.

Mezi Hořicemi a Jičínem byl 28. června přetržen telegrafní drát, chyceni byli dva podezřelí, Leopold Freund, Žid a nějaký cizí muž, který si dělal poznámky, byli odvedeni na radnici. Shromáždil se dav lidí, kteří si přáli jejich popravu, ale podezřelí byli řádně předáni okresnímu soudu k výslechu, po kterém byl Leopold Freund propuštěn a druhý muž poslán k dalšímu výslechu¹⁰⁸. Na těchto událostech je nejlépe vidět, jak blízko je k propuknutí nějakého nepořádku nebo krveprolití, kdy by se mohly stát záminkou pro útoky na židovské obyvatelstvo, na které se odnepaměti sváděly ústrky a neloajálnost k přítomnému zřízení. Přes Hořice procházelo mnoho lidí, kteří prchali před válkou z Krkonoš, každý vůz obklopila spousta místních obyvatel, aby vyzvěděli nějaké zprávy. Ve městě houstla atmosféra, úředníci sundávali z úředních budov symboly monarchie a znaky úřadů, velké množství lidí, převážně Židů se rozhodlo opustit město a s majetkem se vydali pryč z města, k večeru do Hořic byly přivezeny tři vozy raněných vojáků z bitvy od Náchoda.

Do města byli 29. června přivezeni další dva podezřelí z vyzvědačství, v průběhu dne byly přivezeny další vozy raněných a 21 zajatých Prusů, kteří zde byli ubytováni. Městem po celý den proudili vojáci a dorazila zpráva, že v Hořicích má být ubytován generální štáb rakouské armády, ovšem z důvodu porážky Rakušanů u Jičína byl nařízen armádě přesun a s ní i přesun štábu armády. Městem proudily davy lidí z Krkonoš, Dvora Králové a odjinud a

¹⁰⁷ Kronika města Hořic, díl 1., 1856-1875, autor Josef Horák, s. 605.

¹⁰⁸ Tamtéž.

přítom rozšiřovaly poplašné zprávy, jak Prusové vše hubí a pálí, mladé lidi pak odvádí k vojsku a nutí k práci. Tyto nepravdivé zprávy místní obyvatelstvo jen děsily. K večeru 29. června dorazili další obyvatelé Dvora Králové, kteří přinesli zprávu o obsazení města Prusy¹⁰⁹. Nikdo z místních se z toho důvodu neuložil k spánku, protože peřiny už měl většinou zabalené nebo uložené ve sklepě. Všichni očekávali příchod okresního přednosty pana Sponnera, který byl pro informace u štábu v Miletíně.

30. června kolem třetí hodiny ráno se městem rozšířila zpráva, že je čas se vzdát, neboť i zde hrozilo nebezpečí. Ve čtyři hodiny ráno bylo ve městě slyšet hřmění děl a mnozí obyvatelé města začali své domovy opouštět. V 6 hodin ráno procházelo městem ve velikém nepořádku rakouské vojsko od prohrané bitvy u Jičina pod velením generála Clam-Gallase, chvíli ve městě sbíralo síly a vyrazilo k Hradci Králové, po něm dorazilo do Hořic vojsko Sasů pod velením samotného saského krále. Vojsko na náměstí rozdělalo oheň a vařilo si maso, a tehdy poslední obyvatelé města, kteří město chtěli opustit, utekli¹¹⁰. Ani rakouské vojsko obyvatelstvu v útěku nebránilo, všichni c. k. úředníci město opustili a mladý starosta Petr Erban, který byl vystaven útoku rotmistra od husarů, který mu vyhrožoval, že ho zabije, pokud mu nesežene 5 korců ovsu, opustil město ze strachu také. Když viděl, co se mu dělo od vojáků vlastní armády, nečekal nic lepšího ani od nepřítele¹¹¹.

Ve městě tedy zůstaly z 5 000 obyvatel pouhé tři stovky osob, mezi nimi lékaři, duchovní a starci. Starousedlíci a někteří muži se domluvili, že ve městě zůstanou a své ženy a děti poslali do Nechanic, protože se podle vzpomínek kronikáře Šafránka domnívali, že hlavní bitva bude svedena u Hořic. Zůstali ve městě s tím, že pokud bude zle, odejdou muži za nimi¹¹². Většina obyvatel, kromě mladých mužů, kteří se obávali, že budou odvedeni k pruskému vojsku, prchala ze strachu, že u nich doma bude svedena bitva. Město působilo dojmem jak po vymření a kronikář píše: „A tato doba patří mezi nejtruchlivější dny našeho života.“¹¹³ Město bylo prázdné a zbývající obyvatelé s napětím očekávali příchod blížících se Prusů. Obyvatelstvo trnulo hrůzou, jak Prusové vyplení a vypálí město, ale byly to plané obavy k ničemu takovému nedošlo. Obyvatelé, kteří opustili město, směřovali své kroky přes Nechanice do jižních Čech ke svým známým, jak kronikář města napsal: „Bratr bratra, přítel přítele, Čech Čecha nenechá ve štychu.“¹¹⁴ A protože příchozí z jednoho místa do druhého

¹⁰⁹ Kronika města Hořic, díl 1., 1856-1875, autor Josef Horák, s. 606.

¹¹⁰ Tamtéž, s. 607.

¹¹¹ Tamtéž.

¹¹² Šafránkova hořická kronika, díl I., rukopis Městské muzeum a galerie Hořice, s. 66.

¹¹³ Kronika města Hořic, díl 1., 1856-1875, autor Josef Horák, s. 607.

¹¹⁴ Tamtéž.

místním nahnali strach, což způsobilo všeobecné stěhování do jižních Čech. Ovšem nebyla to bezstarostná cesta, poněvadž někteří byli obviněni z vyzvědačství a byli zadrženi.

4.2.3 Uprchlíci

Mezi obyvateli, kteří opustili město s odchodem rakouské a saské armády byl i hořický pamětník František Šafránek. Podle jeho svědectví lidé směřovali k Nechanicím, ale když se dozvěděli, že Prusové se k Nechanicím blíží od Nového Bydžova a že hlavní bitva bude svedena v jejich blízkosti, vydali se z Nechanic do Přelouče u Pardubic. Tam měl František Šafránek a jeho rodina štěstí, že je ubytoval jejich známý. V Přelouči strávili tři dny, kdy k nim dorazila zpráva z Hořic od doktora Víta Levita, aby se všichni hořičtí obyvatelé navrátili zpátky domů¹¹⁵. Muž, který je ubytoval jim, slíbil, že je na voze odveze domů, ale narazili na rakouskou kolonu vozů, která prchala od prohrané bitvy u Hradce Králové, poděšení se vrátili zpátky do Přelouče a jejich známý už podruhé s nimi jet nehodlal a tak museli vyrazit po svých. Nevydali se do Hořic, ale postupovali dál na jih až do Ronova, kam ovšem také Prusové dorazili a kde muži ze strachu z naverbování se rozprchli z města¹¹⁶. Naši „hrdinové“ utíkali také, a to ke Golčovu Jeníkovu, kde se schovali v lese, kde bylo pár chalup a hospoda. Odtamtud poslali zprávu manželkám do Ronova a když jim manželky odpověděli, aby se vrátili, že Prusové nikomu nic nedělají, tak se muži vrátili do Ronova, kde vzali rodiny, zeptali se pruského důstojníka, jestli mohou jet domů k Hořicím a důstojník jim odpověděl kladně a divil se jich, proč své domovy opouštěli¹¹⁷. Dostali se do Přelouče, kde opět přespali u svého známého a druhý den se dostali se dvěma vozy zpátky do Hořic¹¹⁸. Tato jejich anabáze trvala devět dnů. Kronikář píše, že bylo zbytečné opouštět své domy a obydli a viděl, že dobře udělal ten, kdo zůstal doma. Kronikář Josef Horák kritizoval vládu a c. k. úředníky, kteří podle něj měli největší vinu na tom, že obyvatelstvo opouštělo své domovy, nikdo z nich lidi nepoučil, co se mají dělat za takové situace¹¹⁹. Lidé nikdy takovou válku nezažili a řídili se tedy příkladem úředníků, tedy utekli. Když lidé zaslechli, jak ze země se odvázejí cennosti, jak c. k. úředníci prchají, způsobilo to, že i nejstatečnější lidé se dali na útěk a opustili své domovy. Tady dává kronikář budoucím pokolením výstrahu: „Abychom v takových pohnutých dobách své domovy neopouštěli a přáteli i nepříteli vyšli vstříc ohledně ubytování, potravy a jinými potřebami.“¹²⁰ Myslím, že si z této rady budoucí Čechové vzali ponaučení a okupantům s hořkostí v srdcích, dali vše o co žádali. Jinak chápu c. k. úřednictvo, že prchalo

¹¹⁵ Šafránkova hořická kronika, díl I., rukopis Městské muzeum a galerie Hořice, s. 71

¹¹⁶ Tamtéž, s. 73.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 75.

¹¹⁸ Tamtéž, s. 76.

¹¹⁹ Kronika města Hořic, díl I., 1856-1875, autor Josef Horák, s. 608.

¹²⁰ Tamtéž.

ze strachu, že muži budou Prusy odvečeni do zajetí do Pruska, ale oni nedali lidem vědět, co mají dělat v časech války, nechali je napospas osudu, ať se každý stará o sebe sám, neměli žádnou zodpovědnost za osud obyvatel této země. Pouze za tuto nepřipravenost úřadů a vlády, co dělat v časech válečných, jak se postarat o obyvatelstvo, si Rakousko nezasloužilo tuto válku vyhrát.

4.2.4 Situace v Máslojedech

Trochu jiná situace byla ve vesnicích, které byly přímo v centru dění, kde se soustřeďovala severní armáda a které se nacházely v přímém ohrožení bitevní vřavy. Vesnice Máslojedy, jejíž osudy budeme sledovat, ležela blízko lesa Svíbu, tedy místa, které se stalo nejkrvavějším místem celé bitvy. V neděli 1. července se vesnicí Máslojedy procházeli prapory pěchoty, kteří se stahovali od Jičina a Miletína. V Máslojedech se rozložil jeden armádní sbor, jehož vojáci pocházeli z uherských zemí¹²¹. Velký počet lidí na malém území, které není na takové množství zvyklé, znamenal jisté problémy. Nedostatek obecních studní vedl k tomu, že vojáci museli s koňmi cestovat k okolním rybníkům a potokům. A i přesto obecní studně nestačily, většina jich byla vyčerpána a jezdilo se pro vodu také do lesních studánek¹²².

I tudy proudily davy obyvatel, kteří před Prusy prchali směrem do Hradce Králové. Hůře bylo o píce pro dobytek, který si vedli prchající sebou, protože rok 1865 byl velice suchý a mnoho slámy a jetele již nezbylo. Dobytek z velkostatků se snažili úředníci před zabráním také zachránit a posílali honáky s dobytkem mimo dosah nepřítele, zčásti byli úspěšní, ale nakonec byl dobytek z těchto velkostatků stejně zabaven. Dále mnoho mužů ze strachu z naverbování k Prusům se také dalo na útěk a rodinu nechalo o samotě. Obyvatelé vesnic prodávali vojákům, pokud měli peníze, chléb, mléko a maso. Ačkoliv se rok 1866 očekával jako velice úrodný, vojsko, které se utábořilo v okolí vesnice, zdecimovalo úrodu na pětinu. Když vypukla bitva, byli obyvatelé ohrožených vesnic, kteří neopustili své domovy, varováni vojáky, aby tak učinili z důvodů možného zničení dělostřelbou¹²³. Ovšem tito lidé nepočítali, že své obydlí opustí, a nezajistili úplně svůj majetek a hlavně dobytek.

4.2.5 Události v Hořicích po obsazení města Prusy do bitvy u Hradce Králové

Hořice utichly, po poledni 1. července Hořicemi projížděla rakouská hlídka a zbylí obyvatelé už vyhlíželi Prusy, kteří dorazili až k večeru. Jízdní hlídka sedmi mužů, kteří se seřadili před radnicí a hledali starostu a po jeho nepřítomnosti jeho zástupce. Z radnice se

¹²¹ Volf, Josef, Vzpomínky na válku roku 1866, Hradec Králové 1927, s. 37.

¹²² Tamtéž, s. 38

¹²³ Tamtéž, s. 61.

objevili výborové František Černohubý a dr. Vít Levit, kteří považovali tyto Prusy za Sasy, k výborům se připojil místní soused Karel Myšák a místní mladý obchodník Alois Raiman. Prvním místním, kdo hlídku oslovil byl Karel Myšák a Alois Raiman. Zeptali se, jestli jsou Sasové nebo Prusové, a dozvěděli se, že Prusové a výboři přislíbili za město spolupráci s pruskou armádou. Hlídka především měla za úkol domluvit příbytek pro generála prince Fridricha Karla, pruského kancléře Otto von Bismarcka a generála Franseckyho + doprovod 128 mužů a 168 koní¹²⁴. Hlídka si prohlédla byty pro generály a po silnici od Jičina se přihnal pruský sbor o síle 40 000 mužů, který táhl směrem k Jeřicím, Cerekvici a k Milovicím, v Hořicích z něj bylo ubytováno 15 000 mužů. Generál tohoto sboru žádal po městě vysoké dávky, žádal 15 tisíc liber masa, tak i mouky, třicet tisíc cigár, mnoho centů tabáku, kávy a cukru, také mnoho set věder piva, vína a navrch 10 000 zlatých za ušetření města¹²⁵. Dále pro koně oves, seno, slámu a mnoho dalších věcí, které již kronikář nevyjmenovává. Sehnáním všech svých požadavků ustanovil Františka Černohubého. Zbylí výborové se snažili generálovi vyličít stav a bídu města, že většina bohatých město opustila a že nejsou schopni pruské požadavky uspokojit. Výborové dovedli rozmrzelé Prusy uchlácholit lichotivými slovy, že kontribuci nakonec nepožadovali, ve městě byl po ubytování vojska udržen pořádek, za což kronikář Prusům děkuje. Přes celý den a celou noc táhlo vojsko městem až do začátku osudné bitvy 3. července. Prusové rozestavěli děla po okolních návrších což vzbudilo strach ve městě. Městem podle kronikáře mělo projít přes 100 tisíc vojáků, což je velmi dobrý odhad, když budeme předpokládat, že tudy prošla celá 1. pruská armáda a možná i Labská armáda. Po nich přijel do města pruský princ Fridrich Karel, který se ubytoval v hořickém zámku invalidního fondu. Kancléř Bismarck byl ubytován v domě Izáka Goldsmidta č. d. 229¹²⁶ a generál Fransecky v domě doktora Levita č. d. 164¹²⁷. O potravu a obrok se Prusové postarali sami.

Proběhlo rabování v opuštěných domech, takže těm, co své domy opustili, se stala nemalá škoda. Mimo to utrpěli občané nejen z města, ale i venkovští veliké škody, zvláště podle silnic, dále tam, kde se nacházelo vojenské ležení, na polích, zahradách, lukách i lesích, pošlapáním úrody, polámáním stromů. Navíc koňská spřežení ve městě a na venkově byla dána ve prospěch pruské armády, proto lidé ukrývali povozy a koně po lesích a na jiných skrytých místech. Když někdo chtěl někam jet, musel mít od komandujícího písemné povolení. Mnozí přišli i o všechnen movitý majetek, který byl zčásti odnesen do lazaretů a

¹²⁴ Kronika města Hořic, díl 1., 1856-1875, autor Josef Horák, s. 609.

¹²⁵ Tamtéž, s. 610.

¹²⁶ Důstojníci byli ubytováni především v domech na náměstí, jehož plánec je v příloze č. 11.

¹²⁷ Kronika města Hořic, díl 1., 1856-1875, autor Josef Horák, s. 610.

zčásti skoupen od pruských markytánů¹²⁸. Co nezpustošilo vojsko, o to se postarala městská chudina, která vycítila příležitost polepšit si, a k ní se přidali i udavači, takže co v opuštěných domech zůstalo nebo bylo ukryto, si tito „občané“ odnesli. Kronikář to rozhořčeně odsuzuje a slibuje jim spravedlivý trest¹²⁹.

Před půlnocí 2. července nastal poplach. Pruské vojsko, které pobýlo v Hořicích celý den, se dalo znovu do pohybu, připravovalo se k boji a odtáhlo k Sadové. Před tímto odchodem uřezali Prusové provazy od všech zdejších kostelních zvonů ze strachu před poplachem, kdyby měli ustupovat¹³⁰. Od této doby ani věžní hodiny bít nesměly. Když pruské vojsko o půl druhé ráno 3. července město opustilo, bylo ticho, ale okolo 3. hodiny ranní prošlo Hořicemi asi 40 000 vojáků směrem na Sadovou a procházelo až do osmé hodiny ranní. Toho dne časně zrána jel tudy za vojskem od Jičína pruský král s kancléřem Bismarckem a vévodou Meklenburským. Brzy na to došlo k rozhodné bitvě, která od Cerekvice, Rašína a Dubu započala a nejvíce probíhala mezi Máslojedy, Benátkami, Sadovou a Nechanicemi pak Lipou a Chlumem a proto bitva nese název Sadovská či Chlumská.

4.3 Bitva a události až do konce války

4.3.1 Válečné události

Bitva samotná vypukla ráno 3. července, kdy ve vesnici Sadová došlo k první srážce mezi Prusy a Rakušany. Pruští vojáci 1. a Labské armády se snažili narušit bojovou formaci Severní armády, která byla rozložena západně od Hradce Králové s centrem na výšině Chlum, ale díky skvěle a přesně střílejícímu rakouskému dělostřelectvu se Prusům nedařilo linii rakouských a saských sil rozbít. Rakušané se ze svých porážek dokázali poučit a snažili se eliminovat výhody pruské jehlovky. Mezitím pruská 2. armáda pochodovala k bojišti od severu. Benedek na to myslel a vyčlenil dva armádní sbory, které měly severní stranu krýt, aby Prusové nevpadli na Chlum. Ale tyto dva sbory se zapletly do boje o bezvýznamný les Svíb a opustily předem stanovené pozice, čímž umožnily 2. pruské armádě bez větších problémů vpochodovat na návrší Chlum a umlčet rakouské dělostřelectvo. Benedek se ještě pokusil pomocí záloh zvrátit výsledek bitvy na svou stranu a Chlum dobýt nazpátek, ale za obrovských ztrát, které k ničemu nevedly, se musel rozhodnout a dal povel k ústupu směrem na Hradec Králové a dále na Moravu a až k Vídni. Ústup krylo záložní dělostřelectvo a

¹²⁸ Kronika města Hořic, díl 1., 1856-1875, autor Josef Horák, s. 611.

¹²⁹ Tamtéž.

¹³⁰ Tamtéž.

jezdeckvo, které zastavilo pronásledující pruské jezdeckvo v bitvě u Střezetic¹³¹. V bitvě u Hradce Králové bojovalo skoro půl milionu vojáků a po bitvě u Lipska to je druhá největší bitva devatenáctého století. Rakušané v této bitvě ztratili na 42 000 vojáků, z nichž 6 000 tuto bitvu zaplatilo životem. Prusové ztratili v bitvě 9 000 mužů z nichž zemřeli 2 000¹³².

Rakouská armáda dokázala udržet bojeschopnost. U Vídně se formovala obrana a nová armáda ze zbytků Severní armády a z armády, která se přesunovala z Itálie. Vrchním velitelem byl jmenován arcivévoda Albrecht, který zvítězil v bitvě Custozy nad Italy¹³³. V této válce došlo již jen k drobným šarvátkám a již 10. července císař ve svém manifestu seznamuje lid o probíhajících mírových jednáních za zprostředkování francouzského císaře Napoleona III.¹³⁴ Rakousko přijalo francouzskou předlohu mírových jednání 14. července a mezi 22. – 26. červencem na zámku v Mikulově se konala mírová jednání, jež vedla k podepsání prusko-rakouského příměří. Mírové podmínky byly pro Rakousko takové:

- Rakousko musí vystoupit z Německého spolku
- Rakousko musí souhlasit s tím, že severoněmecké státy až po linii řeky Mohanu vytvoří konfederaci států pod pruskou hegemonií
- Rakousko musí souhlasit s neutrálním a nezávislým postavením jihoněmeckých států

Rakousko s těmito podmínkami souhlasilo, dále muselo zaplatit jako reparace 40 milionů zlatých¹³⁵ a ztratilo Benátsko ve prospěch Itálie s čímž už bylo Rakousko před válkou smířeno¹³⁶. Konečná mírová smlouva byla podepsána v Praze 23. srpna 1866 a 30. srpna byla smlouva ratifikována. Do konce září 1866 opustily poslední prusí vojáci území rakouského císařství.

Základní směr Bismarckovy politiky byl jasný: vytlačit Rakousko z Německa a vytvořit co možná nejpříznivější podmínky pro sjednocení Německa pod pruským vedením. Prusko nebojovalo proti Rakousku jako takovému, ale proti jeho vlivu v Německém spolku¹³⁷. Bismarckovi v žádném případě nešlo o zničení Rakouska, protože by to vyprodukovalo pouze problémy do budoucna. Smířlivý postoj Pruska vůči Rakousku znamenal rakouskou neutralitu ve válce prusko-francouzské a po ní došlo na vytvoření spojení Německa a Rakousko-Uherska a o to šlo Bismarckovi především.

¹³¹ Bělina, Pavel – Fučík, Josef, *Válka 1866*, Praha 2005, s. 435.

¹³² Brůha, Jan – Dvořák, Jaroslav, *Průvodce po bojišti u Hradce Králové z roku 1866*, Hradec Králové 1996, s. 11.

¹³³ Bělina, Pavel – Fučík, Josef, *Válka 1866*, Praha 2005, s. 463.

¹³⁴ Tamtéž.

¹³⁵ Což bylo ve srovnání s tím, co zaplatila Francie o pouhých 5 let později, pakatel.

¹³⁶ Urban, Otto, *Česká společnost 1848-1918*, Praha 1983, s. 202.

¹³⁷ Tamtéž, s. 208.

4.3.2 První dny po bitvě v Hořicích

Hořice se po bitvě u Hradce Králové staly střediskem raněných a celé město se proměnilo v jeden velký lazaret. I později v Hořicích bylo stále 1100 těžce raněných vojáků, z nichž bylo 1000 rakouských a 100 pruských¹³⁸. I v okolních vesnicích bylo přeplněno raněnými, nejvíce v těchto vesnicích: Sadová, Stračov, Milovice, Cerekvice a Třebovětice. O raněné se starali prušští lékaři a tři hoříčtí lékaři, a to dr. Antonín Aschenbrenner, dr. Vít Levit a dr. Karel Lederer¹³⁹. Všichni se rozhodli pomoci bez nároku na odměnu. Jako obsluha raněným sem přijeli z Pruska členové řádu johanitů, kteří s sebou přivezli potraviny, víno, malinovou šťávu, sůl a prádlo. Mimo tyto bratry pomáhali raněným milosrdné sestry katolických i protestantských církevních řádů¹⁴⁰.

Po bitvě ve městě přebýval pruský král i kancléř Bismarck, který na svůj pobyt v Hořicích vzpomínal takto: „Po bitvě u Králového Hradce byl jsem celý den v sedle. Teprve pozdě navečer přišli jsme na náměstí v Hořicích. Zde se mi řeklo, aby se páni sami ubytovali. To se snáze řeklo, než učinilo. Domy byly uzavřeny, a byli by musili pionéři po ruce býti, aby dveře vypáchili. Šel jsem tedy v Hořicích asi ke třem nebo čtyřem domům a konečně našel jsem otevřené dveře. Když jsem však několik kroků po tmavé předsíni učinil, spadl jsem do jakési vlčí jámy. Naštěstí nebyla hluboká a jak jsem se přesvědčil, byl v ní koňský hnůj. Kdyby ta jáma bývala 20 stop hluboká a plná, mohli druhého jitra svého ministra dlouho hledati.“¹⁴¹

Ovšem brzy nastal ve městě problém s potravinami, o které byla ve městě nouze, a s nápoji, kdy v celém městě už nebyla ani kapka piva nebo vína. Do Hořic přijel den po bitvě rakouský generál Gablenz jakožto parlamentář vyjednávat s pruským králem příměří mezi Pruskem a Rakouskem. Generál byl ubytován v domě Karla Bartla č. p. 232 v příbytku doktora Lederera¹⁴².

Ve městě se po pár dnech zlepšila situace s potravinami, o potřeby obyvatel, vojáků a raněných se starali pekaři, řezníci, hospodští, kteří objednali zdaleka pivo a víno a pak ho draze prodávali, a obchodníci, kteří za draho prodávali tabák, nakoupený v Jičíně a v Novém Bydžově. Rakouští zajatci byli odváděni do Pruska, těžce ranění vojáci zůstali ve městě.

¹³⁸ Mezi raněnými, kteří byli v Hořicích ošetřováni byli generál major kníže Windischgrätz, vrchník rytíř z Lebzeltmer, major Benedek a Feigel, z Prusů, Preisaffer, Kordon, Rüstov, Jiří z Lane a mnoho nižších důstojníků obou armád.

¹³⁹ Kronika města Hořic, díl 1., 1856-1875, autor Josef Horák, s. 614.

¹⁴⁰ Tamtéž.

¹⁴¹ Michl, František, Hořice za války pruské, Pod Zvičinou 2010, roč. 28, číslo 3., s. 12.

¹⁴² Kronika města Hořic, díl 1., 1856-1875, autor Josef Horák, s. 614.

Mrtví důstojníci jsou pohřbíváni na svatogothardském hřbitově a obyčejní vojáci do hromadných hrobů vedle hřbitovní zdi a na pole, kam se měl hřbitov v budoucnu rozšířit¹⁴³.

Pruští vojáci v prvních dnech po bitvě vyrabovali opuštěné kupecké krámy ve městě a pobrali vše, co našli. Prusové dokonce vyrabovali divadlo a ochotníkům zabavili divadelní kostýmy, v kterých Prusové chodili po městě. Kvůli udržení pořádku byl prozatímne ustanoven za starostu František Černohubý a jako hlavní hrobník Hynek Raiman, po němž pak nastoupil Josef Goll a dále Josef Páčil. Tito hrobníci měli na starosti pohřbívání zemřelých vojáků na následky utrpěných zranění, aby se nedopustilo šíření nemocí, které mohly vzniknout z rozkládajících se těl¹⁴⁴.

Pruský král Vilém opustil město 6. července a ustanovil ve městě jako posádku asi 2 tisíce vojáků, kterým velel major Buhsee a Blicher a poté Mislický a nakonec Pelerinský. Vojáci se ubytovali v uprázdněných domech¹⁴⁵. V tyto dny se také vrací většina obyvatel, kteří opustili město před bitvou, ale nacházejí většinou své příbytky obsazeny vojáky nebo raněnými a musí hledat ubytování u přátel či příbuzných. Zkušenost, kterou zažili obyvatelé, kteří se postupně vraceli do svých domovů byla pro ně jistě velmi stresující a nepříjemná. V každém domě, kde byli umístěni ranění, visel z okna praporek a kde nebyli ranění, tam byli ubytováni prušti vojáci. V domě pamětníka Františka Šafránka měli Prusové sklad pro nemocniční věci, protože jeho dům stál naproti škole, kde bylo uloženo nejvíce raněných. Po několika dnech požádal, jestli by mu nevyklidili alespoň jeho dílnu, protože byl krejčím. Prusové mu vyhověli a tak poté celá jeho rodina bydlela 6 týdnů v jeho dílně¹⁴⁶. Sice, jak sám píše, nemohl šít nové oděvy, ale dělal alespoň opravy a předělávky a to hlavně pruským vojákům, kteří mu dobře platili stříbrnými tolary, a dodává, že se k němu Prusové dobře chovali¹⁴⁷.

4.3.3 Události v Máslojedech

Návrat domů do vesnice, která byla místem bitvy, byl mnohdy daleko horší. Při návratu obyvatelé viděli na okolních polích a lukách padlé vojáky, kteří se ještě nestihli pohřbít. Hospodářská zvířata byla většinou odvedena nebo zabita na místě. A pro venkovský lid byla ztráta dobytka skoro jako ztráta člena rodiny. Není se čemu divit, dobytek byl jedním z hlavních zdrojů jejich obživy a tato ztráta musela mnohdy vést k určité beznaději. Když k tomu připočteme poničenou úrodu na polích, znamenalo to pro většinu obyvatel katastrofu.

¹⁴³ Kronika města Hořic, díl 1., 1856-1875, autor Josef Horák, s. 615.

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 614.

¹⁴⁵ Tamtéž, s. 615.

¹⁴⁶ Šafránkova hořická kronika, díl I., rukopis Městské muzeum a galerie Hořice, s. 78

¹⁴⁷ Tamtéž.

Pro mnoho lidí dobytek a kus pole znamenal veškerý majetek, který měli. Ve staveních už byli provizorně uloženi ranění vojáci. Rodiny se musely ubytovat v kůlnách nebo na půdách svých stavení, a byli také svědky operací raněných vojáků bez anestézie, kterou lékaři používali hlavně při amputaci končetin. Stavení byla také většinou vykradená.

Ve vesnici byla po bitvě velká nouze o potraviny. Město bylo vždycky zvyklé potraviny dovážet, ale vesnice se většinou užívala sama, a když lidi postihla rána v podobě ztráty dobytka a zabavení zásob obilí, mouky, které neměli dobře ukryté, znamenalo, že hodně lidí živořilo a bylo odkázáno na pomoc druhých. A do toho se ještě museli rozdělit s pruskou posádkou a raněnými. Pan Volf vzpomínal na tajnou světnici, kterou měli skrytou pod prkny v podlaze hlavní světnice, kde měli spolu se sousedy uložené zásoby mouky, ale nemohli je použít, až po vyklizení světnice od raněných vojáků. A říká, že tenkrát poznal co je to trpět hladem.¹⁴⁸ Lidé zaháněli hlad také konzumací nezralého ovoce. V dalších dnech se již situace postupně lepšila, protože se do vesnice dovážely potraviny i z okolních vesnic. Dobytek a úroda nebylo jediné, o co obyvatelé přišli. Pokud vlastnili část lesa ve Svíbu utrpěli škodu. Stromy byly zasaženy dělostřelbou a prudkým bojem, že jejich dřevo se stalo neprodejným a muselo se spálit, protože v něm byly střely, které se pro pily stávaly nebezpečím¹⁴⁹.

Ve vesnici Máslojedy se většina mrtvých vojáků pohřbívala buď na poli za stavením, nebo do hromadných hrobů na poli, pokud to šlo blízko nějakého křížku nebo sochy nějakého světce, pokud ve vesnici byl. Ovšem kromě celých těl se musely pohřbívat také amputované části těla. Ty se většinou pohřbívaly na zahradách domů, kde se tyto operace konaly, protože to většinou dostal na starost hospodář stavení. A i po mnoha letech se nacházely kosti. Hned druhý den po bitvě Prusové organizovali skupinky místních obyvatel, kteří měli za úkol pohřbívat padlé vojáky. Největší problém byl ve výběru místa a hloubky hrobů. V hromadném hrobu bylo pohřbeno přibližně sto mužů. Skupiny se musely po několika dnech střídat, aby si lidé odpočali a hlavně, aby to na nich nezanechalo trvalé následky. Hroby se většinou kopaly na obecních lukách a polích, důvod je jednoduchý, nikdo nechtěl mít hromadný hrob na své louce nebo poli. Pokud nebyly dostatečně hluboké, stávalo se, že mnohdy těla se postupem času odkryla a nebo byla od potulujících se psů vyhrabána¹⁵⁰. Pohřbívání mrtvol trvalo 18 dnů. Ovšem skončená bitva přinesla i jiné nepravosti, a to olupování mrtvol. Mnoho Čechů i Němců prohledávalo hned po bitvě bojiště a okrádali padlé

¹⁴⁸ Volf, Josef, Vzpomínky na válku roku 1866, Hradec Králové 1927, s. 97

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 118

¹⁵⁰ Tamtéž, s. 106.

vojáky, a pokud byli živí, mnohdy je dorazili a okradli také, ve většině případů se tyto „hyeny“ nepodařilo dopadnout, a když ano, mnohdy za svůj zločin zaplatily životem¹⁵¹.

4.3.4 Události v Hořicích během pruské přítomnosti

Pruští velitelé požadovali po městu a okresu daň za měsíc červenec, která měla být dána na provoz lazaretů ve městě a měla činit 10 000 zlatých, stejně jako kontribuce, kterou chtěli Prusové při svém příchodu. Daň místo chybějících c. k. úředníků vybralo město a účty lazaretu proplatilo. Vyšlo také nařízení, aby obyvatelé odevzdali Prusům veškeré zbraně, občané města toho uposlechli. Městem celý měsíc projížděly pruské zásobovací vozy, které mířily za pruskou armádou, opačným směrem zase pruská kořist a zajatci. Ranění byli většinou ponecháni ve městě. Městem projel také francouzský velvyslanec v Berlíně, aby vyjednal podmínky příměří mezi Pruskem a Rakouskem¹⁵². Do města dorazil 12. července manifest Františka Josefa I., v němž císař informuje o probíhajících mírových jednáních, že nepřistoupí na takové podmínky, které by zbavily Rakousko velmocenského postavení, informuje o sbírání nové armády¹⁵³.

Do města dorazilo 15. července 150 pruských povozů od Hradce a vyrazily k Miletínu, ve městě se to hemžilo pruskými vojáky, kteří se srocovali a společně s muničními vozy vyráželi za hlavní armádou na Moravu. Náměstí bylo přes noc většinou plné povozů, které hned ráno vyrážely za armádou nebo do Pruska. Za městem na poli, blízko sochy svatého Josefa, Prusové prováděli protestantské bohoslužby, při kterých kazatel chloubnou řečí hodnotil válku a pruské vítězství¹⁵⁴. K této bohoslužbě je doprovázela městská hudba, která však ani nezahrála. Ve městě zemřelo do 16. července 127 raněných vojáků. Jako poslední zemřel saský poručík, při jeho pohřbu ho doprovázel jeho staříčkový otec, který ho již nezastihl živého, důstojníkům na hřbitově byly vypáleny tři čestné salvy. K odvážení mrtvých byl používán židovský úmrtní vůz Hynkem Raimanem¹⁵⁵. Od 17. července začalo odvážení raněných i do jiných měst po Čechách, 200 lehce raněných vojáků bylo odvezeno nejvíce do Prahy. Tím se počet raněných ve městě snížil na 800, díky tomu mohl být od raněných vyklizen městský kostel. Byla také snížena i vojenská posádka o 800 mužů na 1 200 a po několika dnech na 100.

Pruský král jmenoval prozatímního úředníka v Čechách, který se bude starat o chod království a byl jím jmenován pruský generál pěchoty Vogla z Falkensteina s titulem nejvyšší

¹⁵¹ Volf, Josef, Vzpomínky na válku roku 1866, Hradec Králové 1927, s. 110.

¹⁵² Kronika města Hořic, díl 1., 1856-1875, autor Josef Horák, s. 617.

¹⁵³ Tamtéž.

¹⁵⁴ Tamtéž, s. 618.

¹⁵⁵ Tamtéž, s. 619.

vladař zemský království českého. Ten vyzval c. k. úředníky k tomu, aby dělali to co před válkou, a dodržovali platná pravidla a zákony s tím, že kdo je nebude dodržovat, bude tvrdě potrestán¹⁵⁶.

Počet raněných vlivem úmrtí a přemístění klesl na 500, z nichž bylo 450 rakouských a 50 pruských. Karmelitánská pout', která vyšla na 22. července se v těchto zlých časech neslavila a ani v kostele nemohly být bohoslužby, protože ještě nebyl zcela vyčištěn a znovu vysvěcen. Místo poutníků, kteří sem jezdili z širokého okolí, byla zde letos velká vojenská posádka, která místo katolických provádí protestantské bohoslužby, přičemž také byly zakázány pohřby podle katolického ritu, což znamenalo, že byla při pohřbu zakázána hudba a zpěv, ale od 22. července byl opět povolen při pohřbu zpěv. Od bitvy u Sadové nepřicházely do města žádné noviny z Prahy ani z Vídně.

Na rozkaz velitele městské posádky byl v srpnu městský úřad nucen vybrat živnostenskou a gruntovní daň za měsíc srpen a polovinu měsíce září. Tato daň se velice těžko vybírala a bylo nutno použít nejpřísnějších prostředků. S komisaři chodili pruští vojáci a pomocníci, kteří se k tomuto zpronevěřili za pruský žold¹⁵⁷. Tato daň se špatně vybírala, protože většina obyvatel města nebo okolních vesnic měla zrekvírován dobytek, jmění, pokud neměli dobře ukryto, bylo vyrabováno Prusy na začátku července. Neměli tedy mnoho, čím by daň uhradili. Vojáci po vesnicích lid týrali, vyhrožovali i tresty tělesnými, a poněvadž se i stalo, že se obyvatelé ozvali, byli po výsledku starosty velitelem potrestáni několika ranami. Lid takto polekán, se snažil pruským požadavkům co nejlíp vyhovět¹⁵⁸. V polovině srpna také opět začal fungovat c. k. okresní úřad, ale pouze ve věcech soudních. Začalo postupné stahování Prusů zpět do Pruska. Z důvodů postupného stahování Prusů zpět do Pruska byla navýšena posádka ve městě, která byla ubytována v domech místních občanů, na což si obyvatelé velmi stěžovali u městského úřadu, a velitel posádky nařídil, aby se tedy ubytovali u nájemců, kteří platí nějakou daň. Podle rozkazu pruského krále měli všichni pruští vojáci dostat navíc určité přiděly potravin a zboží, ale kvůli nedostatku je mohli dostávat pouze několik dní. Bývalá posádka, sestávající většinou z Poláků, dostala 14. srpna rozkaz k odchodu do Pruska. Před odchodem jim katolický duchovní Josef Leden na náměstí jako horlivým katolíkům uspořádal mši¹⁵⁹.

Pruská vojenská posádka opustila 30. srpna město a vydala se do Pruska, jinak Prusové i následující dny procházejí městem a vracejí se do vlasti, kronikář se zmiňuje, že v

¹⁵⁶ Kronika města Hořic, díl 1., 1856-1875, autor Josef Horák, s. 619.

¹⁵⁷ Tamtéž, s. 624.

¹⁵⁸ Tamtéž.

¹⁵⁹ Tamtéž, s. 625.

okolí na Chloumku, na Doubravě a v Sukoradech pruského vojáka za celou válku neviděli z toho důvodu, že všechny tyto tři osady jsou mimo hlavní silnice a jsou malé a nedůležité.

Koncem měsíce srpna nařídil c. k. okresní úřad, aby občané udali škody, jaké utrpěly během války na polích, lukách, zahradách a na majetku vůbec. Škoda se odhadovala na 100 000 zlatých¹⁶⁰.

Poslední prušti vojáci 5. září opustili Hořice. Jako zajímavost je nutno dodat, že díky Prusům vznikla první fotografie města Hořic na objednávku pruského štábu. Fotografií zhotovil josefovský fotograf Josef Lorenz¹⁶¹.

4.3.5 Cholera ve městě

Ve městě vypukla cholera, jak kronikář píše, „řezáním údů, pohřbíváním mrtvol, výparem tak mnoha lidí a dobytka kazil se vzduch, k tomu nedostatek nápojů a potravin, požívání nezralého ovoce, k tomu strach z války, to zapříčinilo, že se rozšířily nemoci všeho druhu a zvláště pak cholera, která se nejprve objevila u chudších vrstev obyvatelstva a začala strašlivě řádit“¹⁶². Cholera propukla již 18. července, ale teprve 22. července se objevily první oběti, kdy zemřela matka se synem a od tohoto dne umíralo až dvacet lidí denně na cholera. Umíráček nezvonil ani těm, co zemřeli přirozenou smrtí, mnohé rodiny vymřely skoro docela, na odvážení mrtvých se používal pohřební vůz zdejších Židů. Aby se rozšíření cholery zabránilo, nařídil obecní výbor obyvatelstvu udržovat své domy a příbytky v čistotě, dostatečně větrat, vykuřovat, kropit octem a vápnem¹⁶³. Cholera neustávala, spíše naopak, a proto vydal velitel městské posádky začátkem srpna rozkaz, aby obyvatelstvo domů, kde cholera propukla, dalo okamžitě vědět na městský úřad, aby bylo obydlí označeno. V prvních srpnových dnech zde bylo pohřbeno 17 civilních osob, z nichž pouze 3 zemřeli přirozenou smrtí, ostatní nejspíš zemřeli na cholera. Také bylo opět povoleno zvonit zvony v poledne a na klekání.

Od c. k. rakouské vlády bylo 5. srpna posláno hořickému okresu 1 000 zlatých, které byly dány k dispozici doktoru Vítu Levitovi na potřeby raněných a nemocných. Na náměstí opět probíhaly vojenské bohoslužby kanovníka z Vratislavi. Cholera stále v první polovině srpna kosila obyvatelstvo města. Pohřby se konaly ve veliké tichosti a mnohdy se mrtví jen u hrobu vyklopili. Raněných vojáků se zde nachází na 160, většina těch, co jim musely být amputovány končetiny, již zemřeli, lehce ranění byli odváženi do dalších měst. Do města

¹⁶⁰ Kronika města Hořic, díl 1., 1856-1875, autor Josef Horák, s. 628.

¹⁶¹ Tato fotka je v přílohách č. 1.

¹⁶² Kronika města Hořic, díl 1., 1856-1875, autor Josef Horák, s. 621.

¹⁶³ Tamtéž.

také dorazil v srpnu nejvyšší štábní lékař od jeho císařského Veličenstva, aby shlédl, v jakém stavu jsou lazarety a ranění. Cholera trvala ve městě až do 15. září. Tyto dny opět začalo fungovat okresní zastupitelstvo. Ve městě už zůstává pouze 50 rakouských a 25 pruských raněných. Ovšem v následujících dnech se počty raněných opět začaly zvyšovat, protože se do města sváželi ranění z okolních obcí.

Na den narozenin Františka Josefa I. 18. srpna se konala v kostele za přítomnosti polního zbrojmistra Benedeka a zraněného generála Windischgratze slavnostní bohoslužba a slavnost. Během šesti týdnů bylo v Hořicích pohřbeno na 300 místních obyvatel, z nichž 220 zemřelo na cholera a 300 mužů vojska, z nichž většina podlehl svým zraněním utrpeným v boji. Po slavnosti došlo k důkladnému čištění chrámu páně ve městě a sice bílením zdí, mytím lavic a oplachováním dlaždic, cíděním oltářů a obrazů a opravou oken¹⁶⁴.

Statistický přehled raněných ve městě Hořic v době od 3. července do 31. srpna dle hlášení štábního lékaře doktora Muncka. Najednou bylo v Hořicích až 4 500 raněných, to znamená, že zde bylo skoro tolik raněných, kolik zde bydlelo před válkou obyvatel. Všichni lehce ranění byli poté odesláni k dalšímu léčení do dalších měst. Těžce ranění, kteří nemohli být převezeni, zde museli zůstat, dokud se jejich stav nezlepšil. Celkem bylo do Hořic přivezeno na 7 600 raněných vojáků. Z nich byla raněných pruských vojáků třetina, zbytek byli vojáci rakouské armády. Ranění byli z Hořic posíláni na další léčení zpočátku buď do Jičína, Dvora Králové a později do Pardubic a Prahy. Prusové byli posíláni na doléčení zpátky do Pruska. Na následky zranění zde zemřelo na 300 vojáků, z nichž po propuknutí cholery ve městě zemřelo na tuto epidemii pouze 12 vojáků¹⁶⁵. Ranění byli umístěni v kostele, v místnostech školy, ve zdejších továrnách Feuersteina a Goldschmidta, v místnostech divadla, v zámku a po domech, z počátku ve více než 60 poté ve 24. Péči o raněné převzala počátkem září rakouská vláda, všech raněných v Hořicích bylo ještě kolem osmdesáti. Až do začátku září bylo o raněné postaráno z rekvizice městu a okresu za půl třetího měsíce. Veškeré výlohy na udržování všech lazaretů se odhadly na 12 000 zlatých, z čehož značná část připadla na lazarety v okolních obcích.

4.3.6 Události v Hořicích po odchodu Prusů

Po odchodu Prusů, se konečně chopil úřadu starosty právoplatně zvolený starosta Petr Erban. Byl znovu vysvěcen chrám Narození Panny Marie. Na obecním výboru se probírala volba okresního zastupitele, po zemřelém Josefu Kubátovi byl jednomyslně zvolen za něho Petr Erban. Dále výbor projednával vyklizení raněných ze školy, kvůli tomu byl starosta

¹⁶⁴ Kronika města Hořic, díl 1., 1856-1875, autor Josef Horák, s. 626.

¹⁶⁵ Tamtéž, s. 628.

zmocněn výborem, aby se vypravil do Hradce Králové k sanitní komisi, a pokud by byl neúspěšný, až do Prahy na místodržitelství. Ten se druhý den okamžitě vydal na cestu. Byl odsouhlasen pronájem pivní a kořalkové daně na 24. září, dále byl požádán c. k. okresní úřad, aby částka, která byla poslána na pomoc raněným, byla použita na pomoc i ostatním obyvatelům města. O zbývajícím raněným vojákům bylo dobře postaráno.

Okresní úřad nařídil dle vyššího rozkazu neprodleně vybrat daň za měsíc červenec, srpen a polovinu měsíce září, která ale již byla vybrána od Prusů a byla použita na péči o raněné. Okresní zastupitelstvo se proti tomuto nařízení tvrdě ohradilo a poslalo žádost na místodržitelství, aby daň za měsíce červen, červenec, srpen, září, říjen, listopad a prosinec byla nižší kvůli zotavení města¹⁶⁶. Jinak by prý takové nařízení v obcích nešlo jinak dělat než násilím, jakého používal nepřítel. Okresní výbor zde vyjmenoval svízele, které toto město a okres postihly a přidává, že tato daň již od Prusů byla vybrána a že obchod a řemesla během války stály. Obecním výborem byla uzavřena smlouva s Františkem Poličanským na rozšíření hřbitova na kopci svatého Gotharda za 1 890 zlatých¹⁶⁷. Stavba ihned započala a měla skončit do konce října roku 1866. Při kopání základů nové hřbitovní zdi na vrchu Gothard, byly nalezeny dvě kostry již ztrouchnivělé a obyvatelé se domnívali, že se jedná o bojovníky, kteří zde byli pohřbeni po bitvě na Gothardu roku 1423¹⁶⁸.

Na požadavek města, aby byly vyklizeny prostory školy od raněných, poslalo místodržitelství do Hořic vrchního štábního lékaře doktora Rusheima, aby zkontroloval stav raněných, zdali bude možné je přesunout do jiných prostorů ve městě nebo do jiných nemocnic. Nic se ovšem nestalo a ranění zůstali dále ve školních místnostech, ačkoli měla brzy začít školní docházka. Poslední raněný pruský důstojník zemřel v Hořicích 23. září a byl odvezen na Chlum, kde byl v nově založeném pruském hřbitově pohřben¹⁶⁹. Nato město opustili všichni zbylí prušští lékaři a tři ranění prušští vojáci.

Od c. k. vlády bylo posláno 5 000 zlatých místnímu okresnímu úřadu a brzy na to 10 000 zlatých, aby těm, kteří utrpěli největší škody, dle uznání úředníků byla tato částka rozdělena. Také se nařizuje představenstvu, aby zjistilo, komu by placení čtvrtletní daně mělo být prodlouženo. Mimo peníze sem bylo posláno 60 a poté 49 volů, aby komisí sestavené Eduardem Sponnerem, berním Emanuele Strašpytlem a výborem okresního zastupitelstva byli rozdáni místním rolníkům, kteří o potah na pole během války přišli. Komise uznala a

¹⁶⁶ Kronika města Hořic, díl 1., 1856-1875, autor Josef Horák, s. 632.

¹⁶⁷ Tamtéž.

¹⁶⁸ Tamtéž, s. 639.

¹⁶⁹ Tamtéž, s. 633.

rozdělila tyto voly mezi velkostatkáře a venkovské obce. Každý vůl byl odhadnut dle váhy¹⁷⁰ na způsobené škody.

Na sezení obecního výboru 24. září 1866 byl odsouhlasen pronájem pivního a kořalkového krejcaru. Dalším bodem jednání bylo, že pokud ranění během týdne nevyklidí školní prostory, má se opět poslat žádost na místodržitelství v Praze. Vláda znovu požaduje daň, která byla už vybrána Prusy. Pouze těm občanům se placení daně prodlouží, které představenstvo označí za neschopné tuto daň zaplatit¹⁷¹. K tomu obecní výbor vytvořil sedmičlennou komisi, aby o tom rozhodla, ovšem některé případy odepisování daní z peněžních knížek nechala komise na rozhodnutí okresního úřadu. Norbert Raiman požádal obecní výbor o snížení pronájmu v době války a ten se rozhodl nejdříve sestavit komisi, která měla prozkoumat, jakou mohl utrpět škodu a kolik mu má slevit¹⁷². Dále obecní výbor projevil uznalost třem lékařům městským a oběma kaplanům, kterým poděkoval za jejich práci v době války, cholery a starost o raněné vojáky. Po třech měsících opět dorazily do města rakouští vojáci. Asi 280 vojáků šlo z Josefova do Mladé Boleslavi a ve městě přenocovali.

Schůze veškerých představitelů zdejšího okresu se konala 30. září. Hlavní bod této schůze bylo, aby obyvatelé obdrželi náhradu za škody na polích a za rekvisice vystavené od pruského vojska. Dle rozpočtu úhrada činí 17,5 % z původní hodnoty¹⁷³. Odpoledne sem bylo přihnáno dalších 180 volů pro zdejší okres jako tažná síla. Toho dne se také konala volba okresního starosty za zemřelého Josefa Kubáta a jmenování zvoleného výbora. Výborem byl jmenován Petr Erban a za okresního starostu byl zvolen František Richter, starosta z Miletína.

4.4 Události po válce až do konce roku 1866

4.4.1 Události v rakouské říši

Válečné dění na čas zatlačilo vše ostatní do pozadí. Ale po velice rychlém konfliktu se začali se svými požadavky dostavovat uherští zástupci, kteří požadovali vyrovnání v podobě dualismu. Polští, čeští a chorvatští politikové se sešli ve Vídni, aby se domluvili na společném postupu v otázce federalizace monarchie, ale od vlády jim nebylo dáno takového prostoru jako politikům uherským. Navíc české věci uškodilo i to, že staročeši nebyli podpořeni od české šlechty, která se nehodlala do doby, než bude císařem přizvána k jednáním,

¹⁷⁰ Libra masa po 24 krejcarech.

¹⁷¹ Kronika města Hořic, díl 1., 1856-1875, autor Josef Horák, s. 633.

¹⁷² Tamtéž, s. 634.

¹⁷³ Tamtéž, s. 635.

v podobných věcech angažovat a císař nikoho k jednáním nepřizval¹⁷⁴. Pro rakouskou vládu bylo prvořadým úkolem se vyrovnat s Maďary, kteří byli tradičně největší hrozbou celistvosti státu. Vyvrcholení ve vyřešení státoprávních problémů nastalo až v roce 1867 a podrobněji se mu bude věnovat další kapitola. Císař se po uzavření míru rozhodl pro cestu po válkou zasažených územích a během své cesty zavítal i do Hořic.

4.4.2 Události v Hořicích

O situaci, jaká panovala ve městě se přijel, 4. října přesvědčit i místodržitel českého království hrabě Rothkirch Panthen. Nechal si zavolat zdejší městskou radu a okresního přednostu, promluvil si s nimi a večer odjel k Jičínu. Na sezení městského výboru se rozhodlo o odeslání telegramu na místodržitelství o vyklizení školní budovy, aby byly třídy prázdné kvůli blížícímu se začátku školního roku. Teprve 18. října byly školní budovy vyklizeny od raněných kromě tří vojáků, jinak ostatní byli posláni na doléčení jinam nebo přesunuti do prostor divadla. A 31. října, po čtyřech měsících mohlo začít ve škole vyučování¹⁷⁵. Mezi posledními raněnými, kteří ještě byli léčeni ve městě, se nacházel i pruský major a spisovatel Rüstov. Jemu se přihodila koncem měsíce dojemná příhoda. V bitvě mu jeden rakouský husar uťal ruku i s krysou. Před svou smrtí projevil přání se ještě jednou setkat s tím husarem, o němž se následně vyjádřil: „Vím, že umřít musím a mnohem lehčeji bych podstoupil smrt, jen kdybych ještě jednou onoho husara, který mě smrtelné rány zasadil, vidět mohl. Vždyť to však ani člověk být nemohl a i jeho kůň se více podobal lité zvěři.“¹⁷⁶ A přesto se mu jeho přání se splnilo, ten husar se ve městě objevil a nebyl to Maďar, ale Čech rodák z Dřevěnic u Jičína, jménem Málek, který jako 14letý krejčovský tovaryš odcestoval do Uher, kde byl odveden k pluku.

Obecní výbor také odsouhlasil snížení taxy za kořalku panu Hynku Raimannovi z důvodů pruské okupace a od 1. října byly vydraženy pivní a kořalkové přirážky za 2 633 zlatých Josefu Jand'ourkovi a Isáku Poprovi. Dále vláda zaslala 1 800 zlatých jako náhradu za škody vzniklé v hořickém okrese, tyto peníze byli přerozděleny těm nejpotřebnějším, které komise označila. Sepsáním všech škod ve městě v časech války byly pověřeni výboři Hynek Raiman a František Černohubý. Celkové škody byly vyčísleny koncem prosince na 144 000 zlatých¹⁷⁷. V celých Čechách byly škody v novinách odhadnuty na 8 milionů.

¹⁷⁴ Urban, Otto, Česká společnost 1848-1918, Praha 1983, s. 212.

¹⁷⁵ Kronika města Hořic, díl 1., 1856-1875, autor Josef Horák, s. 641.

¹⁷⁶ Tamtéž.

¹⁷⁷ Rekvizice a kontribuce, které vymohlo pruské vojsko - 34 718 zlatých, rekvizice a kontribuce, které vymohlo rakouské vojsko - 2 147 zlatých a škody jinak válkou způsobené činily 107 589 zlatých.

Císař František Josef I. zavítal koncem října do království českého, aby navštívil země válkou postižené a dodal sílu po utrpených ztrátách v zemi české. Na hranicích země ho vítal zemský maršálek hrabě Albert Nostic, v Pardubicích a Kolíně byl uvítán městskými hodnostáři a školní mládeží, v Praze byl uvítán veškerými městskými a akademickými spolky, úřednictvem, vojskem a četnými zástupy lidu ze všech krajů. Na nádraží císaře oslovil českou řečí pražský purkmistr pan dr. Bělský, na kterou císař také česky asi takto odpověděl: „Uznávám s největším uspokojením osvědčenou loajálnost a oddanost obyvatelstva hlavního města Prahy a mého milovaného Království českého vůbec. Děkuji obecnímu zastupitelstvu a purkmistru hlavního města Prahy za jejich vlastenecké přičinění se v dobách těžkého zkoušení. Přicházím, abych odpomohl krutým následkům války. I dostane se zajisté náhrady náležité všem, kdo válkou utrpěli škody. Očekávám vlastenecké spolupůsobení obyvatelstva nejen při léčení raněných, ale i při vyřizování vnitřních záležitostí ústavních.“¹⁷⁸ Císař navštívil v Praze všechny veřejné nemocnice a mnohé privátní, přičemž přispěl na stavbu Národního divadla 5 000 zlatých a na České muzeum 10 000 zlatých.

Na sezení městského výboru se usneslo, že pokud císař do Hořic nezavítá, měla by se za ním vyslat deputace města, sestávající z Čenka Nesvadby, Josefa Seissra a starosty Petra Erbana. Pokud by ovšem císař do Hořic zavítal, postavil by výbor jednu bránu v ulici Jičínské a druhou v ulici Miletínské, radní domy okrášlí chvojím, kostelní věž a radnici okrášlí prapory a silnice a ulice, kudy císař a doprovod půjdou, hodlá upravit.¹⁷⁹

4.4.3 Návštěva císaře v Hořicích

Císař uznal za dobré dle návrhu nižších úřadů některé osoby zdejšího okresu za jejich starost a snahu v čas války, zvláště pak za obětavost při péči o raněné a v době nebezpečné cholery, odměnit buď křížem záslužným, nebo vyjádřením nejvyšší spokojenosti. Záslužným zlatým křížem, avšak bez koruny, byl odměněn zdejší městský lékař doktor Antonín Aschenbrenner a starosta okresního zastupitelstva František Richter, purkmistr z Miletína, Projevení nejvyšší spokojenosti dostalo se zdejšímu okresnímu přednostovi Eduardu Sponnerovi, kancelistovi Josefu Bairovi, pak oběma zdejším doktorům lékařství Vítu Levitovi a panu Karlu Ledererovi, konečně oběma zdejším kaplanům Josefu Marčíkovi a Aloisi Effenbergovi. Vyznamenání jim bylo místodržitelstvím doručeno již koncem října.

Den 2. listopad zůstal pro většinu hořických (a nejen hořických obyvatel) dnem nejslavnějším. Návštěva císaře znamenala pro všechny radostný okamžik a pro mnohé

¹⁷⁸ Kronika města Hořic, díl 1., 1856-1875, autor Josef Horák, s. 640.

¹⁷⁹ Tamtéž.

znamenal na chvíli zapomenout na bolesti a svízele po utrpení války. Jakmile do města došla zpráva, že císař pocítí město Hořice i okolí svou přítomností, byly okamžitě konány přípravy na tuto návštěvu. Již dva dny předem usnesl se výbor zbudovat dvě slavnostní brány, na začátku ulice Jičínské, kde se očekával příjezd císaře, a druhou v ulici Miletínské naproti Goldschmidtově továrně, vyzdobit radnici chvojím a prapory, jakož i transparenty, na nichž vynikal korunovaný český lev a nad ním císařský orel a znak Hořic a po obou stranách lva znaky Moravy a Slezska, níž nacházel se nápis „Sláva králi, Sláva Vlasti, Nazdar“. Po oba dny se pilně pracovalo na srovnání cest, zkrášlení ulic a čištění náměstí. V den příjezdu ve městě již bylo od brzkého rána velmi živo¹⁸⁰. Příchozí lid se začal hemžit na náměstí, dílem svátku Dušiček, které se konaly, a dílem snahou vidět císaře. Domy na náměstí byly více či méně okrášleny chvojím a praporečky, jímž vévodil 14 loktů dlouhý prapor v českých barvách, který vlál z kostelní věže. O půl deváté z Jičína přišla telegrafem zpráva, že císař se vydal z Jičína na cestu, přičemž bylo dáno výstřelem z děla znamení občanům, aby se dostavili na svá určená místa shromáždění. Okresní přednosta Eduard Sponner vyjel do Ostroměře císaři vstříc, kde chtěl na hranicích hořického okresu Jeho Veličenstvo přivítat. Zde u slavnostní brány jej uvítal s několika členy okresního zastupitelstva i s okresním starostou Richterem¹⁸¹. Též jej zde očekávalo banderium hořické i s praporečky na koních a císaře po obou stranách silnice přivítalo s rakouskou hymnou. Dva členové zdejší tělocvičné jednoty Sokol, a sice Josef Vymětal a Petr Hubený, oděni malebným krojem sokolským, cválali na pěších koních přede všemi jízdami napřed, zvěstující shromážděnému lidu příchod císaře. Císaře doprovázel jeho pobočník hrabě Creneville, státní ministr Belcredi, místodržitel český hrabě Rothkirch Pathen a další vznešený doprovod. V Holovousích byl uvítán baronem z Vlkánova. Po desáté hodině dorazil v slavném průvodu do Hořic, kde na něho čekala u brány v Jičínské ulici školní mládež a množství lidí a hudba, která při jeho příchodu zahrála hymnu. Na náměstí na něj čekala ve čtyřhranu městská rada, duchovenstvo, úřednictvo, veškeré spolky řemeslnické se svými prapory, zpěvácký spolek Ratibor a spolek Veteránů a přinejmenším 12 000 lidí z celého okolí. Císař zastavil před radnicí, kde byl umístěn stůl, na němž byla městská kronika, kam se podepsal. Když císař sestoupil z vozu, oslovil ho starosta města pan Petr Erban touto českou řečí: „Vaše c. k. apoštolské veličenstvo, Nejmilostivější pane! Skládám k nohám Vaší Výsosti tytéž pocity vroucí lásky a obětavé oddanosti, jak k vznešenému domu panovnickému, tak k myšlence celistvosti říše, kterýmižto vždy celý český národ slyne. Přes všeliká hrozná utrpení a muka, když nepřátelská vojska tyto kraje byla zaplavila, opanovala naše srdce, nehledě ani k bolestem a ztrátám osobním a hmotným,

¹⁸⁰ Kronika města Hořic, díl 1., 1856-1875, autor Josef Horák, s. 647.

¹⁸¹ Tamtéž.

myšlenka: Bože, zachovej celost Rakouska, nedej padnouti nám nepříteli dávnému. Vašeho c. k. apoštolského veličenstva příjezd do Čech, návštěva těchto obcí válečným břemenem stížených, jest nám novým důkazem v pravdě otcovské lásky, že utrpené ztráty budou nahrazeny, že V.V. ruka nejmilostivěji se rozevře též nad bídou tohoto města. Splným srdcem a v souhlasu s veškerým obecnstvem provolávám V.V: Sláva!“¹⁸² Hromové „Sláva“ se ozvalo od přítomného lidu. Císař na tuto řeč odpověděl také česky, že ho těší toto uvítání a vyptával se starosty města, jak vysoké jsou válečné škody ve městě. Pak se ptal na výživu a zaměstnání zdejších obyvatel a pozoroval ještě mladistvou tvář starosty, ptal se jej, jak dlouho již vykonává úřad, a když mu odpověděl, že pět měsíců, císař se jen potměšile při tom usmál. Na to doručil starosta města císaři žádost, aby město Hořice nájemného na politický úřad bylo zproštěno a aby tento úřad byl umístěn v zámku invalidní nadace společně s úřadem soudním. Poté předstoupil před císaře děkan Josef Leden a oslovil císaře následující českou řečí: „Vaše c. k. apoštolské Veličenstvo. Sloužím 41 let, aniž mi kdy popřáno bylo tváří spatřit svého nejmilostivějšího císaře a krále Františka Josefa I. Dnes jest den, který učinil Pán a který v hlubinách srdce co poklad nejraději chovat budu po všechny dny života svého. O strastech utrpených za časů minulých mlčím, abych nezarmoutil srdce jemné, citlivé a útrpné. Nemohu však mlčením přejít, že šlechetné paničky tohoto města od prvního počátku až do dneška laskavě pečují, ošetřují, krmí a napájí raněné vojíny. Mimo to, co pastýř duchovní nezkazitelné přesvědčení kladu k nohám V.V., že stádo péči mé svěřené láskou a věrností neuvadlou oddáno jest trůnu Vašemu, že pro ni každou dobu hotovo jest ne toliko krev cedit, nýbrž také život nasadit. Bůh budiž s Vámi a požehnání jeho doprovázej Vás na všech cestách, byste bez úhony a v úplném zdraví se navrátil do středu rodiny milované a dobré.“¹⁸³ Císař odpověděl také česky, že je přesvědčen o loajálnosti zdejšího obyvatelstva a ptal se, je - li on zdejší farář, a nechal si představit zdejší duchovní, s jednotlivými též rozmlouval. Nato předstoupil okresní přednosta Eduard Sponner, promluvil pár vět německy, představil zdejší úředníky, okresní zastupitelstvo, jmenovitě starostu, který též císaře oslovil, dále představitele židovské obce, pak zdejší lékaře dr. Aschenbraunnera, Víta Levita a p. Lederera, lékaře vojenské atd. Císař porozprávěl s každým zvlášť, nejvíc s okresním starostou panem Richterem, jemuž položil několik otázek týkající se náhrad okresu, jestli již nějaké obdržel. Poté byl císař požádán, aby obohatil svým podpisem městskou kroniku, což učinil s velikou radostí¹⁸⁴. Mezitím mu bylo podáno několik žádostí od místních obyvatel. Pak navštívil se svým doprovodem vojenský lazaret, nejprve v divadelní místnosti v domě p. Tomáška č. d.

¹⁸² Kronika města Hořic, díl 1., 1856-1875, autor Josef Horák, s. 647.

¹⁸³ Tamtéž, s. 648.

¹⁸⁴ Tento slavnostní list je v příloze .

342, kde se nacházeli čtyři ranění. Císař šel od postele k posteli a oslovil každého po česku a porozprávěl o velikém dojetí s každým v jeho řeči mateřské. Poté odebral se do školy, kde ležel jeden raněný nadporučík. Poté se císař opět vrátil před radnici, kde byl osloven od starosty města poděkovací řečí v českém jazyce: „Skládám k nohám V.V. jménem veškerého přítomného obyvatelstva nejvřelejší díky za milostivou návštěvu, těše se Vaše c. k. apoštolské Veličenstvo, ještě jednou spatřit, jak koruna Svatováclavská vznešenou Vaši hlavu zdobit bude.“¹⁸⁵ Císař na to odpověděl: „Doufejme v Boha.“ Hromové zvolání „Sláva“ od přítomného lidu následovalo. Nyní promluvil císař několik slov s c. k. poštmistrem Čeňkem Nesvadbou a hned nato nastoupil do vozu a odjížděje řekl: „Děkuji vám, moji milí.“ A povoz dal se do pohybu. Od státního ministra hraběte Belcrediho dostal starosta města od císaře 1000 zlatých pro nejpotřebnější, s tím, že další peníze budou zaslány z Trutnova. Večer se konalo v hostinci U Zlatého beránka posezení, kde hudba a zpěvácký spolek hrál až dlouho do noci¹⁸⁶.

Koncem listopadu se konala schůze ochotníků, na které se projednával záměr postavit pomník na vrchu Gothard jako památku zde zemřelých vojáků, výnos činil 54 zlatých. Na sezení obecního výboru, které se konalo 27. listopadu, proběhla volba nového městského účetního a zvolen byl 23 hlasy Hynek Dvořák s ročním služným 500 zlatých, pak svobodným bytem v radním domě a čtyřmi sáhy dříví. Od 19. ledna 1866 byla ustanovena za vyučovací řeč na škole čeština, němčina se měla vyučovat v mimořádných hodinách. Dále se rozhodlo o příspěvku 556 zlatých na rozšíření svatogothardského hřbitova¹⁸⁷.

Tím končí kapitola, která se měla zabývat oním osudovým rokem 1866, kdy město, české země i celou Habsburskou monarchii zasáhl konflikt, který změnil velmocenský stav v Německu, habsburské monarchii a celé Evropě. Hořice tento konflikt zasáhl mnohem více než jiná města v Čechách. Přes město se hrnuli po celou dobu války desetitisíce vojáků a obyvatel. Město se po bitvě u Hradce Králové proměnilo ve velký lazaret a ranění vojáci zde byli až do konce války. Obyvatelé kvůli tomu museli podstoupit velké zkoušky, kdy svá obydlí museli dát k dispozici vojsku a nebo raněným. Z následků velkého množství lidí, kdy se nedařilo dodržovat hygienické zásady, propukla v Hořicích cholera, která usmrtila na 300 obyvatel. Po válce se ve městě vyčíslovaly škody a Hořice navštívil císař František Josef I. během cesty po českých zemích v listopadu 1866.

¹⁸⁵ Kronika města Hořic, díl 1., 1856-1875, autor Josef Horák, s. 649.

¹⁸⁶ Tamtéž, s. 650.

¹⁸⁷ Tamtéž, s. 651.

5 Období let 1867 - 1868

Po válce, která zasáhla české země, se město Hořice pomalu začalo vracet do starých kolejí. V této poslední kapitole se především zaměříme na rakousko-uherské vyrovnání, na něho navazující táborové hnutí v Čechách a na položení základního kamene Národního divadla v Praze a samozřejmě také na důležité události, které se za toto období ve městě Hořice udály. V této části využijeme jako hlavního pramene opět městskou kroniku města Hořic.

5.1 Rakousko-uherské vyrovnání

Hned po prusko-rakouské válce se maďarská reprezentace objevila ve Vídni, aby připomněla vládě své státoprávní požadavky, zatímco Češi, Poláci a Chorvaté se domlouvali na společném postupu kladení vlastních požadavků vůči vládě. Ale zatímco uherská šlechta podporovala tyto státoprávní požadavky, česká aristokracie si počínala velice zdrženlivě a českou myšlenku tak ve vyjednávání poškodila.

Jednání probíhala na půdě Českého zemského sněmu v prosinci 1866, kdy se představitelé státoprávního programu snažili o usnesení, aby „země koruny České bez svolení zákonných jejich zástupců nemohly být vpojeny do nižádného nového státoprávního útvaru“.¹⁸⁸ Staročeši, reprezentováni především Františkem Ladislavem Riegerem, ostře vystupovali proti myšlenkám dualismu a odkazovali na základní teze Palackého ideje státu rakouského. Spolu s aristokraty také zkritizovali nekompetentnost užší říšské rady. Mladočeši, za které mluvil hlavně Karel Sladkovský, také stáli na pozicích českého státního práva, ale nebyli proti rakousko-uherskému vyrovnání, které pokládali za měřítko budoucího česko-rakouského vyrovnání. Český sněm nakonec navrženou adresu velkou většinou přijal a své jednání před Vánocemi roku 1866 ukončil.¹⁸⁹

Hlavní pozornost, ale byla obrácena k Pešti, kde od 19. listopadu 1866 zasedal uherský sněm. Ten po bouřlivých jednáních odmítl císařův reskript a trval na splnění požadavků, které byly vládě ve Vídni předloženy v červnu roku 1866.¹⁹⁰ Ale habsburská monarchie si po prohrané válce již nemohla dovolit permanentní vnitřní krizi. Nešlo přitom pouze jen o státoprávní otázky, konstituování nového státu s sebou neslo také otázky hospodářské,

¹⁸⁸ Urban, Otto, Česká společnost 1848-1918, Praha 1983, s. 214.

¹⁸⁹ Tamtéž, s.215.

¹⁹⁰ Tamtéž.

sociální, kulturní a politické. Muselo dojít k ozdravení veřejných financí, sílící buržoazie požadovala pronikavější reformy.¹⁹¹

Přistoupit na vyrovnání s Uhry tak nebylo jen uznáním uherského státního práva v abstraktní podobě, ale současně uznáním celého komplexu ústavních svobod a revolučních uherských snah z jara 1848. Důležitou roli ve vyjednávání s uherskou delegací sehrál nový rakouský ministr zahraničí, který ještě před prusko-rakouskou válkou zastával úřad ministra zahraničí v Sasku, baron Ferdinand Beust. Jeho největší výhodou i nevýhodou bylo, že byl cizincem, který nebyl vázán ohledy, mohl přistoupit k vnitřním problémům z určitého nadhledu bez jakýkoli předpojatosti. Proto Beust a ne Belcredi odjel 20. prosince 1866 do Pešti, aby jednal s Uhry o císařově reskriptu.¹⁹² Ovšem záhy poznal, že je to nereálné a po jednáních s Andrássem, v zásadě přijal jeho pojetí rakousko-uherského soustátí. Během lednových jednání ve Vídni se domluvilo, že vyrovnání se provede formou „státního převratu“ bez předchozího jednání v dalších zastupitelských orgánech. V pondělí 18. února 1867 byl v uherském sněmu slavnostně přečten královský reskript, který plně akceptoval uherské pojetí právní kontinuity.¹⁹³ Předsedou uherské vlády byl ještě ten den jmenován hrabě Andrassy. Vyrovnávací elaboráty byly zahrnuty ve zvláštním zákoně a ten byl v průběhu května schválen Uherským sněmem a po slavnostní korunovaci Františka Josefa I. v Pešti 8. června 1867 stvrzen i jeho podpisem. Uherský sněm ho přijal jako svou ústavu, která víceméně vycházela z ústavy, kterou měli Maďaři během revoluce 1848 - 1849.¹⁹⁴

Jmenováním uherské vlády 18. června 1867 došlo k rozkladu dosavadní vládní soustavy a v dosud nekonstituovaných zemích nastalo několikaměsíční vládní provizorium. Dne 2. března bylo zrušeno státní ministerstvo a nově vytvořeno ministerstvo vnitra a ministerstvo kultu a vyučování. Ministrem byl jmenován Eduard Taaffe a posléze i prozatímním ministerským předsedou neuherských zemí.¹⁹⁵ Společným rakousko-uherským ministrem byl jmenován baron Beust. Byla svolána ústavní říšská rada, ale bylo důležité, aby se vůbec sešla. Vzhledem k nastalým změnám se jednotlivé zemské sněmy sešly o týden později, než očekával vládní patent z 2. ledna. A zatímco sněm v Pešti 18. února jásal, v Praze zavládlo znepokojení a rozčarování. Ve vládním sdělení se sněmům z neuherských zemí sdělovalo, že svolání říšské rady nebylo potřeba – vyrovnání již bylo hotovou věcí a nebylo

¹⁹¹ Urban, Otto, Česká společnost 1848-1918, Praha 1983, s. 215.

¹⁹² Tamtéž, s. 217.

¹⁹³ Tamtéž.

¹⁹⁴ Tamtéž.

¹⁹⁵ Tamtéž, s. 220.

tedy o čem jednat, zároveň vláda vyzývala zemské sněmy, aby neprodleně zvolily poslance západní poloviny říše, kterým by byly vyrovnávací předlohy podány k přijetí.¹⁹⁶

Státoprávně federalistická většina českého zemského sněmu reagovala velice ostře a přijala 25. února adresu, v které se odmítla účastnit jakýchkoli porad v „nezákonném shromáždění nějaké západní poloviny říše“. Vláda reagovala bleskově a rozpustila Český i Moravský zemský sněm. Vládě se podařilo získat podporu v Haliči, kde zemský sněm výraznou většinou schválil obeslat vídeňskou říšskou radu. Tím se dostali čeští liberálové do izolace a hrozil definitivní rozklad federalistické politiky.¹⁹⁷ Rozhodnutí haličského sněmu bylo obrovským vítězstvím Beustovy politiky. Za těchto okolností došlo v Čechách a na Moravě k novým volbám, které mnoho na složení sněmů nezměnily, ale vláda se rozhodla apelovat na pomyslný jazýček na vahách, kterým byla velkostatkářská kurie, jejímiž členy byla hlavně aristokracie, a proto se apelovalo na „aristokratickou poslušnost“. A na tomto základě a také pomocí „úprav“ volebních listin se pak podařil „státní převrat“ v Čechách i na Moravě a loajální šlechta zvítězila, i když jen těsnou většinou. Ti členové historické šlechty, kteří byli zvoleni, se vzdali svých mandátů, neboť chtěli „se stranou historické šlechty buď zvítězit, nebo padnout“.¹⁹⁸

Při projednávání volby do říšské rady Rieger přečetl protest 88 českých poslanců. Tento dokument byl rozhodným ohrazením proti „nové“ říšské radě a prohlásil její usnesení pro obyvatelstvo českých zemí za nezávazná. Po přečtení protestu čeští poslanci opustili jednání a volba zástupců do říšské rady byla dokonána.

Říšská rada se sešla 20. května 1867. Na říšské radě měli navrch němečtí liberálové, kteří zásadním významem ovlivnili změny, které se udály na říšské radě. Na více než 200 zasedáních projednala a schválila desítky předloh a návrhů.¹⁹⁹ Základní páteří byly ústavní zákony, které byly zahrnuty do tzv. prosincové ústavy koncem roku 1867. Tato říšská rada trvala až do 15. května 1869 a dosáhla nakonec skutečných výsledků, které přesáhly záměr panovníka a vlády.²⁰⁰ Dualistické vyrovnání mezi panovníkem a uherským královstvím bylo schváleno říšskou radou 21. prosince 1867. Společnými záležitostmi obou částí říše se stala zahraniční politika, armáda a ministerstvo financí, jinak vše ostatní bylo samostatnou záležitostí uherského sněmu pro Uhry a říšské rady pro „Království a země na říšské radě zastoupené“ jak nyní zněl oficiální název pro Předlitavsko.²⁰¹ Náklady na společné výdaje

¹⁹⁶ Urban, Otto, Česká společnost 1848-1918, Praha 1983, s. 220.

¹⁹⁷ Tamtéž.

¹⁹⁸ Tamtéž, s. 221.

¹⁹⁹ Tamtéž, s. 222.

²⁰⁰ Tamtéž.

²⁰¹ Tamtéž, s. 224.

byly zpočátku určeny na 70 % pro Předlitavsko a 30 % pro Zalitavsko. Tento poměr se neměnil až do konce století. A o společných záležitostech a zákonech měly jednat delegace z obou zákonodárných sněmů.²⁰²

Čeští liberálové se přestavby mocnářství neúčastnili. V den, kdy ve Vídni byla zahajována říšská rada, tj. 20. května 1867, dorazila nepočetná, ale reprezentativní skupinka českých politiků do Petrohradu. Palacký a několik dalších zástupců bylo přijato v audienci u cara dne 26. května.²⁰³ Ačkoli tato návštěva prakticky ničeho nedosáhla, přesto znamenala pouť českých vlastenců na Rus podstatné posílení dost pošramoceného sebevědomí a růst proruských sympatií. Podobný smysl měla i orientace na Francii, v tomto směru rozvinul velkou aktivitu Rieger, kterému se roku 1869 podařilo předat Napoleonovi III. memorandum o významu rakouské otázky z hlediska evropské a české politiky. Ani v tomto případě neměla česká aktivita žádný bezprostřední výsledek.²⁰⁴ Vyvrcholením demonstrování české svébytnosti bylo kladení základního kamene k Národnímu divadlu, ale o tom se podrobněji zmíní další podkapitola.

5.2 Události v Hořicích i blízkém okolí v roce 1867 - 1868

Dne 24. ledna 1867 se konaly volby do Českého zemského sněmu, kdy v kurii venkovských obcí zvítězil jasnou většinou dosavadní poslanec Václav Reichert. Za kurii průmyslových měst byl také jednohlasně zvolen Antonín Porák, lékař z Trutnova. Po rozpuštění zemského sněmu 28. února se kronikář zmínil, že veškerý český lid s zemskými zástupci souhlasí a provolává jim slávu.²⁰⁵ 20. března se konaly nové volby do zemského sněmu, ale výsledky volby byly totožné s výsledky voleb v lednu, za kurii venkovských obcí zvítězil Václav Reichert a za kurii průmyslových měst Antonín Porák. Volba se konala jako obvykle ve Dvoře Králové, a aby lidé dali najevo, že s bývalými poslanci souhlasí, vypravilo se tentokrát k volbám o mnoho více voličů než obvykle²⁰⁶. I tyto volby můžeme považovat za manifestaci české svébytnosti. Další projev lásky k národu a k své zemi se projevil v srpnu 1867, kdy se vezla zpět z Vídně do Prahy svatováclavská koruna. Jako poctu těmto posvátným českým insigniím se pořádaly po českých zemích ve městech slavnosti. V Hořicích se konala 28. srpna, kdy se obecní výbor, spolky a obyvatelé shromáždili navečer před školou a osvětleným městem vyrazili průvodem před radnici, kde starosta Petr Erban

²⁰² Urban, Otto, Česká společnost 1848-1918, Praha 1983, s. 225.

²⁰³ Tamtéž, s. 227.

²⁰⁴ Tamtéž, s. 228.

²⁰⁵ Kronika města Hořic, díl 1., 1856-1875, autor Josef Horák, s. 668.

²⁰⁶ Tamtéž, 673.

přednesl krátkou řeč a poté šel průvod po městě, který se vrátil zpět před radnici, kde zpěvácký spolek Ratibor zazpíval několik národních písní, mezi kterými nechyběla píseň „Kde domov můj“. Při průvodu členové Sokola nesli lampiony a bengálské ohně, které nemálo přispívaly k slavnostní atmosféře. Na Borku u kapličky Panny Marie Hlohové byl rozdělán veliký slavnostní oheň. Celý průvod trval přes hodinu a poté se pokojně obyvatelé rozešli²⁰⁷.

Celý rok 1867 byl nabitý událostmi, 28. září se ve Dvoře Králové slavilo padesátileté výročí „nalezení“ rukopisu královédvorského Václavem Hankou. Mnoho lidí z široka a daleka směřovalo do Dvora Králové, kde byla nalezena nejstarší česká literární památka. Na slavnost se dostavili vůdcové národa, jako byl Palacký, Rieger, Purkyně, Sladkovský a mnoho dalších. Z Hořic vedle zpěváckého spolku Ratibor a Sokola dorazila do Dvora Králové početná skupina obyvatel a reprezentantů města. Přijelo mnoho hostů i z Prahy a od Liberce po železnici. Příchozí hosté byli přivítáni starostou města a poté se průvod vydal ke kostelu, kde byl před padesáti lety objeven rukopis Václavem Hankou. Tam Karel Sladkovský přednesl slavnostní řeč a na tzv. Hankově zahradě byla odhalena jeho podobizna. Nato byl položen základní kámen Hankova divadla. Večer následovala slavnostní večeře, na kterou bylo pozváno na 120 hostů. Mezi přípitky byla také svolána sláva ruské hymny, která byla úřady zakázána, aby byly přetrženy sympatie mezi Rusy a Čechy, jak kronikář dodává. Po večeři následovala hudební a taneční zábava, ale kdy se většina zpěváckých spolků odebrala k domovům²⁰⁸.

V červnu 1868 se po českých zemích slavily sedmdesáté narozeniny Františka Palackého a i v Hořicích se konala slavnost a poté koncert, které uspořádaly spolky hořických ochotníků a Ratiboru. Město také navštívil arcivévoda Albrecht, strýc Františka Josefa I. a vítěz bitvy u Custozy v roce 1866.

Roku 1867 řešil obecní výbor několikrát na svém zasedání možnost vést železniční trať Hořicemi. Uvažovalo se totiž o stavbě železnice, která měla vést z Kolína do Smiřic přes Městec Králové, Nový Bydžov, Hořice a Dvůr Králové. Kvůli tomu, kudy měla trať vést, se konalo během roku několikrát zasedání, na které Hořice posílaly své zástupce, aby prosadili, aby tato trať vedla přes Hořice²⁰⁹. Železnice, to byl nový moderní způsob dopravy, který zrychloval přepravu osob i zboží, které se dřív muselo dopravovat především po nevyhovujících silnicích ve vozech tažených koňmi, kteří měli své limity. Proto vyjednávání, kudy měla trať vést, byla velice vypjatá, protože všechna města v okolí chtěla, aby vedla

²⁰⁷ Kronika města Hořic, díl 1., 1856-1875, autor Josef Horák, s. 691.

²⁰⁸ Tamtéž, s. 697.

²⁰⁹ Tamtéž, s. 666.

železnice jimi. Nakonec můžeme říci, že jednání byla zbytečná, protože tato trať se nikdy nezrealizovala, což asi měl na svědomí krach na vídeňské burze roku 1873, který zastavil boom ve stavbě železnic a spíše se dostavovaly rozdělané úseky.²¹⁰ Hořice musely na svou železnici čekat až do roku 1882, kdy společnost Českých obchodních drah vybudovala trať, která spojila Hradec Králové s Ostroměří.²¹¹ Tato trať vedla a vede dodnes Hořicemi.

V dubnu 1867 byla také otevřena v domě Václava Tomáška městská čítárna, v které se zpočátku nacházelo 40 knih a množství časopisů. Koncem roku již tato čtenářská jednota, dosáhla poměrně vysokého počtu 120 členů. Takový spolek jistě pomáhal v rozšíření vzdělanosti a kulturních obzorů obyvatel města. Sice není přehled, kdo tvořil členskou základnu, jestli muži nebo ženy. Ženy určitě mohly čítárnu navštěvovat i prostřednictvím svých mužů.

V Hořicích se také uvažovalo o postavení městského špitálu. Ovšem budova, ve které měla nemocnice vzniknout, byla v tak nevyhovujícím stavu, že bylo potřeba vykonat nákladné úpravy, na které ale město nemělo dostatek prostředků. Proto město uspořádalo v únoru 1868 v místnostech divadla ples, jehož výnos činil 110 zlatých. Samozřejmě, že by taková částka na opravu budovy nestačila, ale bývalý okresní přednosta František Gerber měl velké přání postavit okresní nemocnici v Hořicích. Již v minulosti provedl několik sbírek a tyto peníze vložil do jičínské záložny, kde měl za nějaký čas i s úroky 1200 zlatých. Současný okresní přednosta Eduard Sponner sdělil starostovi, že projekt na okresní nemocnici byl zamítnut, ale že bude podporovat projekt městské nemocnice, a protože s tím souhlasil i pan Gerber, který dal uložené prostředky městu k plánované rekonstrukci, práce na městskou nemocnici mohla začít, protože projekt byl schválen i obecním výborem²¹².

Nakonec se také rozhodlo o zrušení okresního úřadu v Hořicích, který byl sloučen s Hradcem Králové a koncem srpna 1868 se vytvořilo c. k. okresní hejtmanství královéhradecké. Tento osud nepostihl pouze Hořice, ale i mnoho dalších okresů v Čechách. Rozhodl o tom zemský sněm na svém zasedání. Ve městě, ale stále působil c. k. okresní soud, který se nezrušil.

Ovšem kromě rakousko-uherského vyrovnání obyvatelstvo vnímalo i další zprávy, které dorazily roku 1867 do města. První událostí, která obyvatelstvo zajímala byla světová výstava, která se konala v srpnu roku 1867 v Paříži. Na světové výstavě tak, jak je tomu dnes, se předváděly nejruznější vynálezy a výrobky ze všech koutů světa, aby se ti druzí seznámili s novými technologiemi, výrobky, které usnadňují každodenní práci. Světovou výstavu

²¹⁰ Pavlíček, Stanislav, Naše lokálky, Praha 2002, s. 16.

²¹¹ Tamtéž, s. 29.

²¹² Kronika města Hořic, díl 1., 1856-1875, autor Josef Horák, s. 715.

v Paříži navštívilo až 10 milionů návštěvníků a nemálo jich dorazilo také z Čech, ale protože cesta do Paříže byla velice nákladná, nemohl si ji každý dovolit, a proto většinou jednotlivé spolky vybíraly ze svého středu člena, který byl nejzpůsobilejší a nejvhodnější k takové návštěvě, aby po návratu poučil místní lidi, co na výstavě viděl a jak lze nynější práci zefektivnit. Z Hořic navštívil světovou výstavu syn místního řemeslníka Josefa Pechánka, který díky svým technickým znalostem a francouzštině, kterou ovládal, získal příspěvek od jičínské musejní společnosti 54 zlatých na cestu a od liberecké hospodářské komory, která ho prozkoušela, zda jsou jeho odborné znalosti dostačující, a pak mu uhradila cestu do Paříže i zpět a navíc 15 franků denně po 14 dnů na jídlo²¹³. Podle výsledků jeho práce, byla pro něj výstava přínosná, protože po svém návratu z Paříže sestrojil v roce 1867 jedno z prvních jízdních kol v Čechách dle nákresu, který si přivezl z pařížské výstavy. Kola byla dřevěná, překrytá po obvodu železnou obručí. Dnes je toto kolo ve sbírkách hořického muzea.

5.3 Osud mexického císaře Maxmiliána

Během léta 1867 chodily do města zprávy o osudu císařova mladšího bratra Maxmiliána, který byl roku 1864 s francouzskou podporou prohlášen mexickým císařem, ale nakonec byl mexickými republikány poražen a 19. června 1867 popraven. Myslím, že jsem povinen stručně se zmínit o jeho „mexickém dobrodružství“.

Mexiko, které se zmítalo od roku 1821, kdy byla vyhlášena jeho nezávislost, ve značných zmatcích, utrpělo ztráty během mexicko-americké války. Část mexické konzervativní emigrace se snažila v Evropě získat podporu pro obnovení monarchistického systému. Nový prezident Mexika Benito Suaréz uskutečnil v zemi tvrdé reformy, které zvýšily vnitřní napětí, a zároveň pozastavil placení půjček od evropských mocností. A jako hlavní důvod, proč nakonec k francouzské intervenci do Mexika došlo, byla počínající občanská válka v USA, která USA na nějaký čas znemožnila zasahovat do mexických záležitostí. Francie nabídla korunu Maxmiliánovi a ten ji po krátkém rozmýšlení přijal a navzdory rozčarování bratra Františka Josefa I., který z toho nebyl příliš nadšen (ale nakonec bratra podpořil), ale měl dvě podmínky. První, že celý tento podnik bude mocensky kryt nejen Francií, ale i Španělskem a Anglií, a druhou, že se pro něj vysloví mexický lid. Obě podmínky nebyly ani zdaleka splněny, protože ani Anglie ani Španělsko se v této věci nehodlaly angažovat. František Josef tedy po bratrovi chtěl, aby se vzdal veškeré příslušnosti

²¹³ Kronika města Hořic, díl 1., 1856-1875, autor Josef Horák, s. 689.

k habsburskému domu.²¹⁴ Ten to roku 1864 učinil a 10. dubna 1864 se stal mexickým císařem. Ovšem situace v Americe se rychle začala měnit. Občanská válka v USA se chýlila ke konci a americký kongres nechtěl připustit, aby se v jeho blízkosti obnovila monarchie, i když Maxmilián postupoval v Mexiku v liberálním duchu a vyhlašoval jednu reformu za druhou, ale aniž by někoho získal na svou stranu. Spíš proti sobě poštval konzervativní Mexičany, kteří podporovali jeho, i svého velkého spojence, kterým byla katolická církev. A když začala houstnout v Evropě atmosféra a schylovalo se ke střetu mezi Francií a Pruskem, byl nucen Napoleon III. stáhnout svůj kontingent z Mexika a zanechat Maxmiliána svému osudu. Maxmiliánova žena Charlotta odjela do Evropy sehnat svému muži pomoc, ale bez úspěchu. Maxmilián byl se zbytky svých věrných zajat mexickou republikánskou armádou v Querétaru. Byl souzen a odsouzen k popravě. Nepomohly mu přímluvy mnoha evropských státníků ani papeže. Prezident Juárez mu milost nedal a 19. června 1867 byl popravčí četou zastřelen. Jeho tělo bylo poté předáno rakouské lodi Novara, která tělo odvezla zpět do Evropy a bylo pohřbeno 20. ledna 1868 v kapucínské hrobce ve Vídni.²¹⁵

O Maxmiliánově smrti se obyvatelé Hořic doslýchali v červenci 1867, a protože ho hodně lidí mělo z dřívější doby rádo, projevíli obyvatelé upřímnou soustrast s jeho smutným osudem a 17. srpna se konala k uctění jeho památky v kostele v Hořicích bohoslužba a requiem, kterého se zúčastnili kromě úředníků a zastupitelstva i mnozí lidé, u kterých byl císařův bratr velmi oblíbený²¹⁶.

5.4 Vypořádání se s následky války

V lednu roku 1867 bylo konečně dokončeno rozšíření hřbitova u kostela svatého Gotharda. Na sezení výboru bylo rozhodnuto o předání pamětních diplomů, které vyhotovil malíř Karel Maixner všem hořickým lékařům a oběma hořickým kaplanům jako poděkování městské rady za jejich služby obyvatelstvu za prusko-rakouské války. V březnu dorazila do Hořic komise, která ještě zkoumala škody způsobené prusko-rakouskou válkou. Zdržela se ve městě dva dny a poté odjela. Zároveň předala dar od císaře pro zdejší okres zasažený válkou, a to 50 tisíc zlatých, z nichž 8000 připadlo na město Hořice²¹⁷. Obecní výbor kvůli tomu ustanovil komisi, která měla za úkol tyto peníze rozdělit těm nejpotřebnějším. Po dlouhém a vyčerpávajícím jednání, za co mají být tyto peníze proplaceny, se výbor nakonec shodl, že na utrpěné škody obyvatel patří čtvrtina z osmi tisíc zlatých a zbytek se má ponechat do doby, až

²¹⁴ Urban, Otto, František Josef I., Praha 1991, s. 95.

²¹⁵ Tamtéž, s. 98.

²¹⁶ Kronika města Hořic, díl 1., 1856-1875, autor Josef Horák, s. 689.

²¹⁷ Tamtéž, s. 617.

bude od c. k. úřadů rozhodnuto o výši náhrad za zničenou úrodu, a poté rozdělit zbytek. V dubnu získal starosta Petr Erban od okresního úřadu jako náhradu za škody 1 500 zlatých, které vložil na účet okresního zastupitelstva. Sezení obecního výboru, které proběhlo v říjnu, kde se projednávalo proplácení rekvizičních listů od Prusů, se zaseklo, protože seznam od vídeňské komise nebyl úplný a mnoho obyvatel nemohlo rekvizičními listy doložit své škody, ale mohli je dokázat jinak, a jiní navzdory rekvizičním listům v seznamu zahrnutí nebyli. Zastupitelstvo se rozhodlo rozdělit částku, kterou získalo na uhrazení škod, poměrně mezi všechny, ale po bouřlivém jednání se zasedání a rozhodnutí odročilo. Nové zastupitelstvo vyslalo do Prahy v prosinci 1867 na místodržitelství delegaci, která měla vyjednat co nejbližší vyplacení válečných náhrad. Jednání se dostala do finální fáze a v květnu 1868 získal obecní výbor dalších 26 tisíc zlatých na proplacení škod utrpěných během války s Prusy. Ale obecnímu výboru se tato částka zdála dosti nízká a žádali místodržitelství, aby komise ještě jednou škody ve městě vyšetřila, zkrátka chtěli více peněz. Okresní úřad odeslal účet na dalších dvacet tisíc, z kterých dostala obec 854 zlatých, ale musela vrátit 254 zlatých z císařova daru²¹⁸.

Po prusko-rakouské válce, když se zranění vojáci, kteří zde byli léčeni, vrátili domů, jejich majetnější rodiny chtěli darovat městu nebo kostelu dar za péči, jakou se dostalo jejich synovi apod. Jako např. kněžna Windisgrátzová darovala krásný kostelní ornát zdejšímu kostelu na památku za uzdravení jejího syna²¹⁹. Na květnovém sezení obecního výboru roku 1867 se výboři usnesli na uspořádání sbírky kvůli zhotovení pomníku na památku zde zemřelých vojáků. V srpnu se rozhodlo, že tento pomník má stát na místě staré kostnice na vrchu svatého Gotharda a pan Hynek Raiman získal tuto zakázku na zbourání staré kostnice, vyhotovení základů pomníku a postavení nové kostnice u jiné hřbitovní zdi a měl za tuto práci získat 720 zlatých. Už 15. září byly práce na pomníku²²⁰ hotovy. Pomník zhotovil zdejší akademický sochař Josef Jiríček a veškeré výlohy s ním spojené činily 950 zlatých, které se z velké části ze sbírek sehnaly. Pomník byl slavnostně vysvěcen. Průvod šel z náměstí a u pomníku kaplan Leden pronesl krátkou řeč a zpěvácký spolek Ratibor zazpíval smuteční písně²²¹.

V září 1867 také ve městě Hořice proběhly volby od městského zastupitelstva. Třetí kurie začala volit 9. září, ale projevila se veliká netečnost voličů, protože z 636 oprávněných voličů volilo pouze 166. Za výbory zvolili tyto muže: Hynek Raiman, Dominik Willenbach,

²¹⁸ Kronika města Hořic, díl 1., 1856-1875, autor Josef Horák, s. 740.

²¹⁹ Tamtéž, s. 680.

²²⁰ Příloha č. 6.

²²¹ Kronika města Hořic, díl 1., 1856-1875, autor Josef Horák, s. 695.

Josef Goll, Josef Malát, Václav Valášek, Petr Erban, Josef Rublič, Josef Šťastný, Josef Sál, Josef Pechánek a Jan Jandera, protože se Petr Erban svého místa v zastupitelstvu vzdal. Volba pokračovala druhý den, kdy volila druhá kurie a z 102 voličů volilo 65. Někteří současní výboři dávali najevo, že o nové zvolení již nemají zájem, aby byl zvolen někdo nový. Zvoleni byli tito mužové: Bedřich Lot, Moric Goldschmid, doktor Antonín Ašenbrenner, Václav Kudrnáč, Václav Kubát, František Hubený, Čeněk Nesvadba, František Poličanský, Gotthard Dobeš a Václav Dub. První kurie zakončila volby do obecního zastupitelstva 11. září a z 34 oprávněných voličů hlasovalo 28. Za členy zastupitelstva byli zvoleni kanovník Josef Leden, Karel Barth, Gotthard Koláč, Václav Řehák, Karel Kubát, znovu zvolen Petr Erban, který přesto místo odmítl přijmout, František Karažej, František Černohubý, doktor Vít Levit a doktor Karel Lederer²²². Ale Vítu Levitovi se průběh voleb nezdál v pořádku a požádal místodržitelství v Praze o jejich zrušení, ale místodržitelství v Praze 24. října 1867 výsledky voleb do obecního zastupitelstva potvrdilo. Volba obecního zastupitelstva proběhla 4. listopadu a za nového starostu byl zvolen Hynek Raiman²²³.

Těžko můžeme hodnotit, proč voliči třetí, ale i druhé kurie ztratili o volby takový zájem. Ovšem tento pokles můžeme pozorovat od prvních voleb v roce 1861. Buďto se jednalo o prostý nezájem, jaký můžeme pozorovat i dnes, ale spíš se přikláním k myšlence, že voliči třetí a druhé kurie mohli cítit jisté roztrpčení z práce obecního výboru a z poznání, že svým hlasem toho mnoho nezmění se rozhodly k volbám nepřijít, protože narozdíl od jiných měst Hořice byly převážně české město s početnou židovskou menšinou, ale projevy nesnášenlivosti se zde neprojevovaly.

5.5 Položení základního kamene k Národnímu divadlu v Praze

16. května 1868 proběhla velká národní slavnost, která neměla do té doby v Čechách obdoby. Hodí se, ale aby bylo řečeno několik faktů.

Do poloviny 19. století fungovalo jako hlavní pražské divadlo nynější Stavovské divadlo na Ovocném trhu. Bylo to divadlo, které bylo postaveno hlavně za stavovské peníze a hrálo se v něm především německy. Divadlo, kde se hrálo česky, byla tzv. Bouda na Václavském náměstí, která musela být pro svůj nevyhovující stav po čase stržena. Myšlenky českých obrozenců a politiků vzhlížely ke stavbě nového kamenného divadla, kde by se hrálo česky a které by reprezentovalo velikost českého národa, jeho jazyk a historii.

²²² Kronika města Hořic, díl 1., 1856-1875, autor Josef Horák, s. 694.

²²³ Radními byli zvoleni doktor Antonín Aschenbrenner, František Hubený, Josef Šťastný, Václav Kubát a Gotthard Dobeš.

Prvním představitelem, který se angažoval ve stavbě Národního divadla byl František Ladislav Rieger, který založil 3. května 1845 Jednotu pro české divadlo. Ta měla za úkol získat kapitál na stavbu a udržování české scény, ale nebyla schválena vládou a žádost o povolení Jednoty byla uložena ad acta.²²⁴ Dalšího pokusu na zřízení spolku na postavení Národního divadla se chopili Josef Kajetán Tyl a Pravoslav Trojan v roce 1848, kteří už, ale nepropagovali narozdíl od F. L. Riegra vznik českého divadla, ale národního.²²⁵ Tyl vypracoval program Sboru pro zřízení Národního divadla na nejširší základně, protože chtěl připoutat k blízké účasti široké vrstvy národa. Trojan sepsal žádost vojenskému veliteli v Praze, kde prosil o povolení spolku, kdy mu oznamoval zakladatele tohoto spolku, mezi kterými byli Václav Kliment Klicpera, Josef Jungmann, František Palacký, Václav Hanka a další přední představitelé národa. Tím i obsah Trojanovy žádosti datované 10. července 1850 byl úředně nevinný, že ani vojenské velitelství nemohlo odepřít příznivou odpověď a 29. srpna místodržitelství v Praze oznamuje Trojanovi, že spolek na sbírání dobrovolných příspěvků na stavbu Národního divadla je povolen.²²⁶ V čelo spolku byl jmenován František Palacký, který se ale roku 1852 tohoto místa vzdal, jeho nástupce kníže Karel Schwarzenberg byl jmenován až roku 1862 a jednatelem společnosti hrabě Jan Harrach. Ty podpořil F. L. Rieger, který se domníval, že tím postaví spolek na bezpečný základ.²²⁷ Zpočátku ani Rieger neuvažoval o stavbě nové budovy, ale spíše o úpravě některé ze stávajících budov v Praze, ale doktor A. M. Pinkas vyvolal obrat v jeho představách a získal Riegra pro stavbu nové reprezentativní budovy. Z Pinkasovy iniciativy se také rozhodlo o vybudování Prozatímního divadla, což můžeme s odstupem času považovat za rozumný krok, ale tehdy mezi lidmi nemělo Prozatímní divadlo mnoho příznivců, považovali jeho stavbu za zbytečné mrhání peněz. Na návrh architekta Hynka Ullmanna bylo Prozatímní divadlo velice brzy postaveno a 18. listopadu 1862 bylo otevřeno veřejnosti. Zemský výbor chtěl na stavbu národního divadla přispět částkou 300 tisíc zlatých, ale nechtěl, aby se divadlo nazývalo národním, ale českým jako zemským divadlem.²²⁸ Vznikla z toho trochu zbytečná pře, kdy nakonec vyhrál původní návrh tedy „národní“ divadlo a i zemský výbor se stal velmi důležitým přispěvatelem na stavbu Národního divadla. Bez peněz zemského výboru by se stavba divadla o dlouhý kus protáhla. Mezi hlavní přispěvatele patřil také císař František Josefa I., česká šlechta a císařská rodina. Bylo by nespravedlivé se nezmínit také o sbírkách na divadlo po celých Čechách, kdy většina českých obyvatel, českých měst a vesnic darovala příspěvky na onu slavnostní stavbu.

²²⁴ Bartoš, Jan, Dějiny Národního divadla díl I., Praha 1933, s. 57.

²²⁵ Tamtéž, s. 79.

²²⁶ Tamtéž, s. 81.

²²⁷ Tamtéž, s. 131.

²²⁸ Tamtéž, s. 135.

V Hořicích sbírky na Národní divadlo pořádali z velké části hoříčtí ochotníci, kteří část výtěžků svých divadelních představení darovali ve prospěch stavby Národního divadla. Ochotníci, ale i zpěvácký spolek Ratibor a Sokol pořádali plesy, jejichž výtěžky šly také na stavbu Národního divadla. Významní občané města i samotný obecní výbor darovali příspěvky v rámci svých možností a hoříčtí řemeslníci mistři slíbili zadarmo své služby během stavby. Hořické ženy pořádaly bazary a peníze, které utržily, darovaly na stavbu Národního divadla a tak to určitě bylo po celých Čechách. Peníze, které spolky shromáždily na stavbu Národního divadla, se shromažďovaly na radnici do určité částky, která se poté poslala do Prahy redakci Národních listů. A obyčejní lidé rádi podpořili akce, které vyhlášovaly, že jejich výtěžek bude dán ve prospěch stavby Národního divadla. Dobře je to vidět na výnosech z představení ochotníků v Hořicích, které byly vyhlášeny jako „darovací“. Jejich výnosy byly až trojnásobné oproti normálním představením a podobné to bylo i s plesy.

Roku 1865 se vedení Sboru ujala nová generace v čele s Karlem Sladkovským, kteří oslovili architekta Josefa Zítka, aby vypracoval návrh Národního divadla. Ten pak zvítězil v dodatečném konkurzu a roku 1867 začaly práce na staveništi.²²⁹

Konečně se přiblížil den na který celý národ tak dlouho čekal, na poklepání na základní kámen k novému divadlu, které se mělo stát pomníkem národního obrození. Od korunovačních slavností krále Ferdinanda V. v roce 1836 nezažila Praha tak skvostný průvod jako 16. května 1868. Kladlo se sedm základních kamenů, kdy je poklepali František Palacký, Jan Evangelista Purkyně. Slavnostní projev pronesl Karel Sladkovský a ohlásil v něm, že je podepsána základní listina Národního divadla, což shromáždění symbolicky považovalo za podpis listiny samostatného českého státu²³⁰. Nebylo pouze sedm základních kamenů, bylo jich daleko více, hodně měst poslalo také svůj základní kámen a mezi nimi byly i Hořice. Tyto základní kameny si dodnes mohou lidé prohlédnout při prohlídce Národního divadla. Této slavnosti se zúčastnili zástupci všech slovanských národů, všechny vrstvy národa a členové profesních spolků. Slavnosti byl vtisknut ráz velkolepé státoprávní demonstrace. Chtěl se jí zúčastnit také císař, ale nebylo mu to od vládních kruhů doporučeno, protože se jednalo o příliš národně zabarvenou akci.²³¹

Slavnost měla pro český národ obrovský význam po letech strádání a ústrků. Češi se opět cítili plnoprávným národem a dávali to čím dál více hlasitěji najevo a vláda dříve nebo později musela jejich požadavkům vycházet vstříc. Sice se Čechům nepodařilo v rámci Rakousko-Uherska svoji autonomii, ale podařilo se češtinu pomalu zrovnoprávnit s němčinou.

²²⁹ <http://www.narodni-divadlo.cz/Default.aspx?jz=cz&dk=text.aspx&it=39&sb=0>, vyhledáno 19. 7. 2011

²³⁰ Bartoš, Jan, Dějiny národního divadla díl I., Praha 1933, s. 217.

²³¹ Urban, Otto, Česká společnost 1848-1918, Praha 1983, s. 232.

Slavnost zahájení výstavby Národního divadla byl jeden ze zlomů v české historii, bylo jí dovršeno české národní obrození a český národ se stal „plnohodnotným“ národem, který si to plně uvědomil.

Slavnosti v Praze se také účastnily tisíce lidí ze všech zemí České koruny. Z Hořic se jí také účastnilo množství lidí. Jednalo se o členy spolků Ratibor, Sokol, zástupce ochotníků a také o občany, kteří si tuto cestu mohli dovolit. Cesta do Prahy byla jistě náročná. Většina návštěvníků musela putovat do Hradce Králové, odkud cestovala železnicí do Prahy. Takový „výlet“ začal již 15. května a většina účastníků zůstala v Praze až do 19. května, kdy se účastníci slavnosti vrátili. Doma už na ně čekali jejich sousedé a známí, kteří se do Prahy nedostali, a chtěli vědět, jak ta slavnost vypadala a jak probíhala. K této příležitosti byla také postavená slavobrána a starosta Hynek Raiman pronesl po příjezdu projev, v kterém shrnul své zážitky ze slavnosti²³². Projev se nesl v národním duchu, že si je opět český národ vědom své síly, které chce použít ke slávě české vlasti. Tyto slavnosti a zkušenosti jistě měly pro obyvatele malých měst velký význam. Během těchto slavností se seznamovali s lidmi z jiných částí Čech nebo monarchie nebo dokonce z jiných částí Evropy a rozšiřovali si své obzory a vědomosti a navazovali nová přátelství, která mohli v budoucnu dále prohlubovat.

5.6 Táboř lidu

Po rakousko-uherském vyrovnání hledali čeští liberálové oporu ve svém státoprávním boji. Zatímco můžeme položení základního kamene k Národnímu divadlu brát jako povolenou státoprávní demonstraci, jiným typem demonstrací, které vypukly v roce 1868, ale daleko přesáhly zde sledované období, byly tábory lidu, které byly nazvány podle tradice husitského hnutí. Užívání názvu „tábor“ pro tato shromáždění navrhl český historik Jaroslav Goll a žurnalisticky jej použil Karel Sabina²³³. Tábory se konaly na místech významných pro český národ a trvaly až do roku 1873. Tyto tábory lidu byly ve většině případů zakázané, ale přesto se jich účastnilo velké množství lidí, ačkoliv jim tím hrozili tresty od c. k. úřadů. Pořádáním táborů byli do politického života zataženy široké vrstvy českého lidu v městech i na venkově.²³⁴

První tábor se uskutečnil 10. května 1868 na Řípu, zúčastnilo se ho na dvacet tisíc lidí.²³⁵ Do konce roku 1868 se tábory konaly na více než třiceti dalších místech po celých Čechách a podle dílčích údajů českého tisku se roku 1868 zúčastnilo táborů v českých zemích

²³² Kronika města Hořic, díl 1., 1856-1875, autor Josef Horák, s. 727.

²³³ Purš, Jaroslav, Tábory v českých zemích 1868-1871, Československý časopis historický 1958, roč. 6., s. 240.

²³⁴ Tamtéž.

²³⁵ Tamtéž.

více než 338 tisíc lidí. Policejní zprávy odhadovaly účast mnohem níže, pravidelně asi na polovinu počtu, který byl uváděn v tisku.²³⁶

Českým liberálům se podařilo získat pro boj za autonomní postavení českých zemí v rámci Rakousko-Uherska masovou oporu především v Čechách, kde byli Češi hospodářsky vyvinutější a organizovanější, kdy základnou této opory byly střední Čechy s centrem Praha, oblast Roudnicka, Boleslavska a Podkrkonoší.²³⁷

Táborové hnutí v Hořicích mělo velkou podporu. Obyvatelé se zúčastnili tábora na vrchu Chlum u Hradce Králové 28. června, kde byla před dvěma lety svedena bitva mezi Rakušany a Prusy. Úřady zakázaly účast spolkům Ratibor a Sokol, ale jednotlivců se ho účastnilo z města velké množství²³⁸. Celkový počet účastníků tohoto tábora bylo podle odhadů okolo deseti tisíc a účastnili se ho i c. k. úředníci, kteří když se začal lid příliš srocovat, nebo řečník začal přednášet svůj projev, tak se pokoušeli dav rozpustit a řečníka donutit, aby nepřednášel. Večer se účastníci v klidu rozešli domů. Ovšem to mělo dohru, kdy soud v Hradci Králové povolal v srpnu 1868 dost lidí k výslechu, většinou se jednalo o představitele města a spolků, kteří se účastnili tábora lidu, ale dobrovolně se přihlásili i další občané k výslechu, kteří se ho účastnili²³⁹. Z Hořic to bylo 105 osob, kteří poslali soudu dopis, že toto vyšetřování je naprosto zbytečné, že se o žádný tábor lidu nejednalo a že nechtějí, aby vina padla pouze na ty čtyři předvolané osoby z Hořic, že se na shromáždění na Chlumu také podíleli. Pod dopisem byly pak podpisy zúčastněných. Byly vyneseny tresty, kdy odsouzení museli zaplatit 5 zlatých pokuty nebo strávit jeden den ve vězení²⁴⁰. Odsouzení se po rozsudku okamžitě odvolali. Odvolání, ale pro ně nedopadlo dobře, protože vrchní zemský soud jim jejich pokuty ještě zvýšil. Hynku Raimanovi a Karlu Čížkovi na 70 zlatých pokuty, Vilibaldu Linhartovi a Norbertu Raimanovi na 30 zlatých pokuty. Pokud by pokuta nebyla zaplacená odsuzují se k vězení, kdy za jeden den se strhává pět zlatých pokuty. Vyslýchání zbylých osob, které se k účasti přihlásili dopisem, začalo 14. září a vyšetřovatelé nejvíc zajímalo, kdo byl původcem toho dopisu, koho to byl nápad. Vyslýchání jim odpověděli, že dopis našli v hospodě na stole a protože s ním souhlasili, tak ho i podepsali. Autoři dopisu a jeho rozšiřovatelé byli Karel Čížek a bývalý starosta Petr Erban²⁴¹. Už 22. a 23. září se dozvědělo 105 osob, kteří se přihlásili k účasti na Chlumu své tresty. Museli zaplatit 60 zlatých pokuty nebo strávit 12 dní ve vězení. Odsouzení se nechtěli odvolat,

²³⁶ Purš, Jaroslav, Tábory v českých zemích 1868-1871, Československý časopis historický 1958, roč. 6., s. 250.

²³⁷ Tamtéž.

²³⁸ Kronika města Hořic, díl 1., 1856-1875, autor Josef Horák, s. 735.

²³⁹ Tamtéž, s. 746

²⁴⁰ Tamtéž, s. 750.

²⁴¹ Tamtéž, s. 756.

protože to podle nich nemělo cenu, že by stejně vrchní zemský soud je neomilostnil a spíš by jim trest ještě zvýšil.

Na den výročí upálení mistra Jana Husa 5. července 1868 uspořádaly spolky Ratibor, Sokol a čtenářský pod vedením Karla Čížka, který získal podporu městské rady, výlet na vrch Zvičinu, který byl z obav konání nového tábora úřady zakázán, ale přesto se konal. Spolky opět nemohly vzít na tento výlet své odznaky a členové vystupovali jako jednotlivci²⁴². Pokud by totiž neuposlechli, jejich spolky by byly úřady rozpuštěny a zakázány a to nechtěli členové riskovat, proto se výletu zúčastnili jako soukromé osoby. Pochodu na Zvičinu se zúčastnilo velké množství lidí z města a okolí a z celého jičínského kraje. Na Zvičině proběhla mše. Účastníků bylo podle pamětníků až 15 tisíc, podle vládních listů kolem osmi tisíc účastníků²⁴³. Krajský úředník z Jičína si povolal hlavní pořadatele a oznámil jim, že se jedná o shromáždění lidu, která jsou zakázána a aby se postarali, aby se shromáždění rozešlo. Po delší debatě mezi úředníky a představiteli shromáždění, se nakonec pomalu shromáždění začalo rozcházet. Atmosféra v davu nebyla nijak vypjatá. Shromáždění se neslo v pozitivním duchu, na místě byly také tři hudby, které hrály účastníkům shromáždění a nedošlo k žádným potyčkám nebo nepřístojnostem²⁴⁴. Takže i toto shromáždění je považováno za tábor lidu, který byl velice pokojný. Podobně jako po táboru lidu na Chlumu i po táboru na Zvičině rozesílaly úřady obsílky k výsledku osob. A výsledek byl také stejný, kdy se opět sbíraly dobrovolně podpisy účastníků, které se poté posílaly na příslušné úřady. Tímto bylo k výsledku povoláno 23. září 112 obyvatel Hořic. Historie se opakuje a účastníkům tábora na Zvičině byly roznášeny rozsudky, kdy většina měla zaplatit pokutu od 5 do 15 zlatých a pokud nezaplatili, za každých 5 zlatých den vězení. Karel Čížek dostal pokutu 50 zlatých, Hynek Raiman a okresní starosta Richter 20 zlatých. Dokonce byla vyslýchána i kapela a vyšetřovatelé chtěli vědět, kdo ji na tábor objednal. Protože to nikdo z hudebníků neprozradil, byl kapelník potrestán soudem pokutou 60 zlatých a 5 hudebníků k pokutě 20 zlatých²⁴⁵.

Ovšem tábory lidu neustávaly. Dalším táborem v blízkém okolí, byl tábor lidu v Konecchlumí v září 1868. Podle odhadů se na něm sešlo na 5 tisíc účastníků. Na rozkaz vládních úřadů se musel rozejít, ale na něm již byly zaznamenány jisté výtržnosti. Účastníky tábora z Hořic byli především mladíci zvaní kronikářem omladina²⁴⁶. Někteří z těchto účastníků byli povoláni ke krajskému soudu do Jičína. Z Hradce Králové přijel 28. října c. k. politický komisař, který si svolal městskou radu a domlouval jí, aby politickým výtržnostem

²⁴² Kronika města Hořic, díl 1., 1856-1875, autor Josef Horák, s. 737.

²⁴³ Tamtéž, s. 739.

²⁴⁴ Tamtéž, s. 738.

²⁴⁵ Tamtéž, s. 766.

²⁴⁶ Tamtéž, s. 755.

byla učiněna přítrž. Městská rada mu slíbila, že se za použití všech prostředků pokusí o udržení pořádku ve městě a na druhý den vyhlásila ve městě zákaz dělání hluku a vyvěšování letáků, které pobuřují lid, pod pohrůzkou přísných trestů²⁴⁷. Karel Čížek se stal prvním hořickým propuštěným politickým vězněm, když se vrátil 8. listopadu z královéhradecké věznice domů. Z obav nějakých výtržností přemluvil starosta Hynek Raiman Karla Čížka, aby se do města vrátil po vedlejší silnici od Cerekvice a ne po hlavní silnici, kde ho měla vítat hořická omladina. Ten jeho přání poslechl, ale lidem se toto jednání starosty moc nezamlouvalo. Viděli to trochu jako zradu národních zájmů. Karel Čížek byl velice aktivním členem táborového hnutí, protože se účastnil i tábora, který se konal nedaleko Nové Paky a 18. listopadu mu přišel rozsudek od soudu, že má zaplatit 80 zlatých pokuty a Norbert Raiman 30 zlatých pokuty. Hořice 30. listopadu 1868 navštívil místodržitelský rada a pohrozil městskému výboru ubytováním vojska, pokud se ve městě budou dít nějaké demonstrace. Výbor se mu zaručil, že zabráni jakémukoliv rušení pořádku²⁴⁸.

V prosinci museli mnozí odsouzení občané města, kterým se nechtěla platit pokuta nastoupit výkon trestu, který ale pro většinu nebyl dlouhý. Někdo strávil ve vězení pár dnů, jiní maximálně tři týdny. Odsouzení si odpykali svůj trest ve věznici v Hradci Králové²⁴⁹.

Tyto události byly pro obyvatelé čímsi novým. Předtím se lidé také scházeli, když chtěli projevit nějakou úctu, uspořádat vzpomínku nebo slavnost, ale sešlo se pár desítek nebo maximálně stovek lidí. Když se sešlo několik tisíc lidí, to bylo tehdy velmi zřídka a muselo to mít pro ně nějaký význam. Před rokem 1868 se takové shromáždění v Hořicích konalo při slavnosti získání praporu zpěváckého spolku Ratibor roku 1862 a při návštěvě císaře v Hořicích roku 1866. Shromáždění lidí kvůli státoprávnímu boji v takovém měřítku vidíme v Čechách poprvé v české historii, pokud nepočítáme rok 1848. Lidé si to také uvědomovali a byli hrdí, že se Češi dokáží po „letech spánku“ opět o svoji věc dostatečně brát a jsou ve svém boji důslední.

Proto si myslím, že zakazování těchto shromáždění úřady mělo kontraproduktivní charakter zakázaného ovoce. Tresty za účast na těchto shromážděních nebyly zas tak vysoké, většinou se jednalo o pár dnů vězení a pokuty v řádech desítek zlatých. Navíc potrestaní se cítili jako vlastenci a rebelové, kteří pro vlast utrpěli nějaké příkoří a byli na to právem hrdí. Ostatní obyvatelé k nim vzhlíželi alespoň nějaký čas po propuštění jako k národním hrdinům.

Touto podkapitolou končí tato kapitola, která popisovala poněkud bouřlivé události, které se konaly v letech 1867 - 1868. V této kapitole bylo shrnuto rakousko-uherské

²⁴⁷ Kronika města Hořic, díl 1., 1856-1875, autor Josef Horák, s. 762.

²⁴⁸ Tamtéž, s. 766.

²⁴⁹ Tamtéž, s. 767.

vyrovnání, kdy byly opomenuty české státoprávní požadavky a byla poddána informace o českých reakcích na toto vyrovnání, které roku 1868 vyvrcholily položením základního kamene k Národnímu divadlu. Získali jsme informace o další fázi pokračování boje za státoprávní požadavky, do kterého se zapojila česká široká veřejnost a které jsou známy pod názvem tábory lidu. Těchto událostí se obyvatelé Hořic aktivně účastnili.

6 Závěr

Mám povinnost zhodnotit svou práci, zda jsem dodržel své cíle a předsevzetí z úvodu své bakalářské práce. Myslím, že se mi podařilo zasadit hlavní badatelskou činnost, jež se zaměřila na město Hořice v Podkrkonoší, do širšího kontextu událostí, které se udály v celé habsburské monarchii i v Evropě.

V první kapitole jsem stručně shrnul nejdůležitější události z historie města a popsal situaci, která v Hořicích panovala v polovině devatenáctého století. Jako hlavní zdroj informací pro vyličení těchto událostí jsem použil knihu Oldřišky Tomíčkové *Hořice odedávna dodneška*, v níž je historie města velice dobře popsána.

V další kapitole jsem již vycházel z městské kroniky města Hořic, která se začala psát již roku 1856. Městským kronikářem byl Josef Horák, který kroniku psal velice pečlivě, což pro mě znamenalo jisté těžkosti. Měl jsem problém vybrat z velkého množství dat ty správné informace. Přesto si myslím, že se mi nakonec podařilo vybrat z tohoto období ty nejdůležitější události. Jako příklad mohu uvést volby poslanců do zemského sněmu, volby do městského zastupitelstva, založení zpěváckého spolku Ratibor a také zajímavé kriminální činy a požáry, které se staly v hořickém okrese a alespoň trochu dokáží přiblížit atmosféru doby ve které obyvatelstvo města žilo. Musím přiznat, že jsem byl během psaní práce překvapen, že fungování obecního výboru v devatenáctém století se ani mnoho neliší od toho dnešního. Již tehdy docházelo například k veřejným výběrovým řízením. Ovšem je pravda, že tyto veřejné zakázky získávali především sami členové výboru, nebo jejich rodinní příslušníci.

Na volbách mě zajímalo fungování kuriového systému voleb a jeho praktikování na město. Myslím, že se mi to podařilo docela dobře popsat. Informace, které jsem čerpal na vysvětlení událostí v habsburské monarchii, nebo jaká práva a povinnosti mělo městské a okresní zastupitelstvo, jsem především čerpal z knihy Otto Urbana *Česká společnost 1848 – 1918* a z knihy Karla Schelle *Vývoj veřejné správy v letech 1848 – 1948*.

Kapitole práce o roku 1866 já přikládám největší význam. Nesnažil jsem se ani o podrobné vyličení informací o válčících stranách a válečných taženích, ale primárně jsem se zaměřil na to, jak obyčejní lidé během této strašné války žili. Je to umocněno tím, že se jednalo o obyvatele Hořic, kdy se město po bitvě u Hradce Králové proměnilo v jeden velký lazaret. Podařilo se mi popsat, jak si lidé schovávali cennosti, jak ze strachu prchali před postupující pruskou armádou a jejich zkušenosti, když se poté vrátili zpátky do města. V jakém stavu obyvatelé našli své domovy, jak a kde se pohřbívali mrtví vojáci ve městě i v okolních vesnicích. Ve své práci se zmiňuji o nemoci cholera, která město zasáhla a mnoho

místních obyvatel na její následky zemřelo. Práce také zkoumá náhrady, jaké obyvatelstvo získalo od státu za zrekvírovaný majetek od Prusů a poničenou úrodu. Posledním tématem, kterým jsem se v této kapitole zabýval, byla návštěva císaře Františka Josefa I. v Hořicích. Zajímali mě projevy, které mu přednesly místní autority, co na ně císař odpověděl, kolik se této návštěvy účastnilo lidí a o co se císař během návštěvy města zajímal.

Jako prameny jsem využil opět z městskou kroniku, ale také kroniku lidového kronikáře Františka Šafránka z Hořic a vzpomínky Josefa Volfa z Máslojed. Informací jsem měl dostatek, protože se všechny kroniky navzájem doplňovaly. Někdy bylo těžké rozhodnout, co v práci uvést a co naopak ne. Mnohdy byly informace velmi zajímavé, ale z historického hlediska nebylo zase tak důležité se o nich v práci zmiňovat. Začínal jsem mít také problémy s délkou práce. Z literatury jsem použil především knihu Pavla Běliny Válka 1866 a dále opět knihu Otty Urbana Česká společnost 1848 – 1918.

V poslední kapitole práce jsem se zaměřil na několik bodů. Na rakousko-uherské vyrovnání roku 1867, na navazující táborové hnutí a také na jeden z nejvýznamnějších dnů v české historii na slavnost položení základního kamene Národního divadla, který já považuji za konec jedné etapy vývoje českého národa a začátek nové etapy.

V práci mě zajímalo jak, se Hořice vypořádali s následky války. Jestli se život města vrátil do starých kolejí a jak se ve městě odrazily zprávy o položení základního kamene k Národnímu divadlu a jestli se někdo z Hořic této slavnosti zúčastnil. Dále jsem ve své práci popsal počáteční fázi táborového hnutí, do kterého se výrazně zapojili i hořičtí občané. Sledoval jsem jejich postoje a názory a také, jaké tresty dostali za účast v tomto hnutí. Dále jsem zjistil, že členové obecního výboru, učitelé a lékaři byli silou života ve městě, kdy především oni byli předsedové spolků a organizátory národních slavností. V problematice táborového hnutí vidím největší možnost pro dalšího bádání.

V této kapitole jsem použil jako pramene již jen městskou kroniku. Informace v ní byly dostatečné pro vylíčení mnou sledovaných událostí. Jako další hlavní literaturu jsem použil hlavně knihu Otty Urbana Česká společnost 1848 – 1918, dále studii Jaroslava Purše o táborovém hnutí, která vyšla v Československém časopise historickém a knihu Jana Bartoše Dějiny Národního divadla I. díl.

Největší přínos své práce vidím ve vylíčení válečných událostí z pohledu prostého člověka se všemi jeho problémy a náhodám osudu, kterým musel čelit. Dále se věnuji popisu, jak fungovalo malé české město v době míru a jak se široké vrstvy obyvatelstva zapojili aktivně do českého státoprávního boje. Občas se v textu schyluji pouze k prostému vylíčení události bez mého komentáře, což je způsobeno i tím, že nemám co bych k tomu dodal, neboť

vše podstatné bylo sděleno kronikářem. S tím souvisí určitě i moje dosavadní nezkušenost se zpracováním tak rozsáhlého tématu. Zmiňuji se o informacích, které bych možná neměl citovat, jelikož nejsou podstatné. Myslím, že je to právě spojeno s oním získáváním zkušeností.

Vidím také velikou oblast, která by se dala v určené lokalitě dále a podrobněji zkoumat. Je to vznik a fungování spolků, jimž jsem se nemohl více věnovat, protože by se moje práce příliš rozrostla. V Hořicích už od konce osmnáctého století fungovalo ochotnické divadlo a bylo by určitě zajímavé se o tento spolek blížeji zajímat. Jak už jsem poznamenal dalším velkým tématem, kterým bych se rád v budoucnosti zabýval, je táborové hnutí v Hořicích a okolí. Jistě k tomuto tématu zde existuje daleko více pramenů než jsem měl možnost během své práce prozkoumat. Pro rozsáhlost jsem byl nucen ve své práci pominout další pro město důležitá témata jako je školství, hospodářský život, vznik průmyslu, trhy apod., což před sebou rovněž vidím jako výzvu pro své další bádání.

Věřím, že i tak má práce přinesla nové informace, které budou pro další badatele přínosem. Mně přinesla příprava této bakalářské práce nejen hlubší poznání historie rodného kraje, ale i života našich předků a jejich životních hodnot, které už současná společnost většinou nezná nebo neuznává. Je to ochota pomoci bližnímu, zájem o vlast a národ i snaha o vlastní zdokonalení. I přes těžkosti, které život přinášel, to bylo takové klidné období, kdy čas ještě nehrál tak důležitou roli tak jako dnes.

7 Seznam použité literatury a pramenů

7.1 Seznam literatury

Urban, Otto, Česká společnost 1848-1918, Praha 1982

Urban, Otto, František Josef I., Praha 1991

Pavlíček, Stanislav, Naše lokálky, Praha 2002

Schelle, Karel, Vývoj veřejné správy v letech 1848-1948, Praha 2002

Brůha, Jan – Dvořák, Jaroslav, Průvodce po bojišti u Hradce Králové z roku 1866, Hradec Králové 1996

Bělina, Pavel – Fučík, Josef, Válka 1866, Praha 2005

Lenderová, Milena – Jiránek, Tomáš, Z dějin české každodennosti, Praha 2011

Tomíčková, Oldřiška, Hořice odedávna dodneška, Jičín 2009

Tomíčková, Oldřiška, O hořických kronikách a kronikářích, Jičín 2006

Purš, Jaroslav, Tábory v českých zemích 1868-1871, Československý časopis historický 1958, roč. 6., s. 234-266

Michl, František, Hořice za války pruské, Pod Zvičinou 2010, roč. 28, číslo 3., s. 12-13

7.2 Seznam pramenů

Šafránková hořická kronika, díl 1., rukopis Městské muzeum a galerie Hořice

Kronika města Hořic, díl 1., 1856-1875, autor Josef Horák, rukopis Městské muzeum a galerie Hořice

Volf, Josef, Vzpomínky na válku roku 1866, Hradec Králové 1927